

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Регламент Суду

15 вересня 2025 року

Секретаріат Суду

Страсбург

Верховний
Суд

Примітка Секретаріату

Ця редакція Регламенту Суду містить поправки до Правила *3bis* та пункту 4 Правила 9, прийняті на пленарному засіданні Суду.

Ця редакція набрала чинності 15 вересня 2025 року.

Будь-які зміни та доповнення буде оприлюднено на вебсайті Суду (www.echr.coe.int).

Зміст

Правило 1 – Визначення	1
Розділ I – Організація та робота Суду	
Глава I – Судді	
Правило 2 – Обчислення строку повноважень суддів	3
Правило 3 – Присяга або урочиста заява	3
Правило 3bis – Суддівська етика	3
Правило 4 – Несумісність діяльності	3
Правило 5 – Старшинство	4
Правило 6 – Відставка	4
Правило 7 – Звільнення з посади	4
Правило 7A – Позбавлення імунітету	4
Глава II – Головування в Суді та роль Бюро Суду	
Правило 8 – Вибори Голови і заступників Голови Суду та Голів і заступників Голів Секцій	5
Правило 9 – Функції Голови Суду	5
Правило 9A – Роль Бюро	6
Правило 10 – Функції заступників Голови Суду	6
Правило 11 – Заміщення Голови та заступників Голови	6
Правило 12 – Головування в Секціях та Палатах	6
Правило 13 – Неможливість головування	7
Правило 14 – Збалансованість представництва за ознакою статі	7
Глава III – Секретаріат	
Правило 15 – Вибори Секретаря Суду	8
Правило 16 – Вибори заступників Секретаря Суду	8
Правило 17 – Функції Секретаря Суду	8
Правило 18 – Організація Секретаріату	9
Правило 18A – Доповідачі	9
Правило 18B – Юрисконсульт	9
Глава IV – Робота Суду	
Правило 19 – Місцезнаходження Суду	10
Правило 20 – Пленарні засідання Суду	10
Правило 21 – Інші засідання Суду	10
Правило 22 – Наради суддів	10
Правило 23 – Голосування	10
Правило 23A – Ухвала за мовчазною згодою	11
Глава V – Склад Суду	
Правило 24 – Склад Великої Палати	12

Правило 25 – Створення Секцій	13
Правило 26 – Створення Палат	13
Правило 27 – Комітети	14
Правило 27A – Одноособовий склад Суду	14
Правило 28 – Неможливість брати участь у розгляді справи та відвід.....	15
Правило 29 – Судді <i>ad hoc</i>	16
Правило 30 – Спільний інтерес	17

Розділ II – Процес

Глава I – Загальні правила

Правило 31 – Можливість відступів при розгляді конкретних справ	18
Правило 32 – Практичні рекомендації	18
Правило 33 – Відкритий характер документів	18
Правило 34 – Використання мов	18
Правило 35 – Представництво Договірних Сторін	20
Правило 36 – Представництво заявників	20
Правило 37 – Повідомлення, сповіщення та виклики	20
Правило 38 – Письмовий змагальний процес	21
Правило 38A – Розгляд процедурних питань	21
Правило 39 – Тимчасові заходи	21
Правило 40 – Термінове сповіщення про заяву.....	22
Правило 41 – Черговість розгляду справ.....	22
Правило 42 – Об’єднання та одночасний розгляд заяв	22
Правило 43 – Вилучення з реєстру та поновлення в реєстрі.....	22
Правило 44 – Вступ у справу третьої сторони	23
Правило 44A – Обов’язок співпрацювати із Судом	24
Правило 44B – Невиконання розпорядження Суду.....	24
Правило 44C – Незабезпечення ефективної участі.....	24
Правило 44D – Відсторонення від представництва або надання допомоги в Суді ...	24
Правило 44E – Непідтримання заяви	25
Правило 44F – Обробка строго конфіденційних документів	25

Глава II – Початок провадження у справі

Правило 45 – Підписи	27
Правило 46 – Зміст міждержавної заяви.....	27
Правило 47 – Зміст індивідуальної заяви.....	27

Глава III – Судді-доповідачі

Правило 48 – Міждержавні заяви	30
Правило 49 – Індивідуальні заяви	30
Правило 50 – Проведення у Великій Палаті	30

Глава IV – Провадження щодо прийнятності

Міждержавні заяви

Правило 51 – Передання заяви на розгляд і подальша процедура	31
--	----

Індивідуальні заяви

Правило 52 – Передання заяв до Секцій.....	31
Правило 52A – Процедура при розгляді заяви суддею, який засідає одноособово ..	32
Правило 53 – Процедура в Комітеті	32
Правило 54 – Процедура в Палаті	32
Правило 54A – Спільний розгляд прийнятності заяви та справи по суті	33

Міждержавні та індивідуальні заяви

Правило 55 – Твердження про неприйнятність	33
Правило 56 – Ухвала Палати	34
Правило 57 – Мова, якою приймається ухвала	34

Глава V – Провадження після прийняття заяви

Правило 58 – Міждержавні заяви	35
Правило 59 – Індивідуальні заяви	35
Правило 60 – Вимоги справедливої сатисфакції.....	35
Правило 61 – Процедура пілотного рішення	35
Правило 62 – Дружнє врегулювання	36
Правило 62A – Одностороння декларація	37

Глава VI – Слухання

Правило 63 – Відкритий характер слухань.....	38
Правило 64 – Проведення слухань.....	38
Правило 65 – Нез’явлення на слухання.....	38
Правило 70 – Стенографічний запис слухання.....	38

Глава VII – Провадження у Великій Палаті

Правило 71 – Застосовність процесуальних положень	40
Правило 72 – Відмова від розгляду справи на користь Великої Палати	40
Правило 73 – Клопотання сторони про передання справи на розгляд Великої Палати	40

Глава VIII – Рішення

Правило 74 – Зміст рішення.....	41
Правило 75 – Присудження справедливої сатисфакції	41
Правило 76 – Мова, якою приймається рішення.....	42
Правило 77 – Підписання, проголошення та повідомлення рішення	42
Правило 79 – Клопотання про тлумачення рішення	42
Правило 80 – Клопотання про перегляд рішення.....	42
Правило 81 – Виправлення помилок в ухвалах і рішеннях	43

Глава IX – Консультативні висновки за статтями 47, 48 і 49 Конвенції

Правило 82	44
------------------	----

Правило 83	44
Правило 84	44
Правило 85	44
Правило 86	44
Правило 87	44
Правило 88	45
Правило 89	45
Правило 90	45
Глава X – Консультативні висновки за Протоколом № 16 до Конвенції	
Правило 91 – Загальне положення	46
Правило 92 – Подання запиту про надання консультативного висновку	46
Правило 93 – Розгляд запиту колегією	46
Правило 94 – Проведення після прийняття запиту колегією	47
Правило 95 – Витрати на проведення щодо надання консультативного висновку та правову допомогу	48
Глава XI – Проведення за пунктами 3, 4 та 5 статті 46 Конвенції	
Проведення за пунктом 3 статті 46 Конвенції	
Правило 96	49
Правило 97	49
Правило 98	49
Проведення за пунктами 4 та 5 статті 46 Конвенції	
Правило 99	49
Правило 100	50
Правило 101	50
Правило 102	50
Правило 103	50
Правило 104	50
Глава XIА – Опублікування рішень, ухвал та консультативних висновків	
Правило 104А – Опублікування в базі даних практики Суду	51
Правило 104В – Ключові справи	51
Глава XII – Правова допомога	
Правило 105	52
Правило 106	52
Правило 107	52
Правило 108	52
Правило 109	52
Правило 110	53
Розділ III – Перехідні правила	
Правило 111 – Взаємозв’язок між Судом та Комісією	54

Правило 112 – Провадження в Палаті та у Великій Палаті	54
Правило 113 – Надання правової допомоги	54
Правило 114 – Клопотання про тлумачення або перегляд рішення	55

Глава IV – Прикінцеві положення

Правило 115 – Призупинення Правил	56
Правило 116 – Зміна Правил	56
Правило 117 – Набрання Регламентом чинності	57

Додаток до Регламенту (стосовно розслідувань)

Правило A1 – Заходи розслідування	58
Правило A2 – Зобов’язання сторін стосовно заходів розслідування	58
Правило A3 – Нез’явлення до делегації	58
Правило A4 – Здійснення делегацією заходів розслідування	59
Правило A5 – Виклик свідків, експертів та інших осіб при проведенні делегацією заходів розслідування	59
Правило A6 – Присяга чи офіційна заява свідків та експертів, заслуханих делегацією	59
Правило A7 – Заслуховування делегацією свідків, експертів та інших осіб	60
Правило A8 – Стенографічний запис провадження, здійснюваного делегацією	60

Практичні рекомендації

Клопотання про вжиття тимчасових заходів	61
Порушення провадження	68
Письмовий змагальний процес	71
Вимоги справедливої сатисфакції	74
Захищене електронне подання документів Урядами	79
Клопотання про анонімність	81
Електронне подання документів заявниками	82
Розгляд заяв у разі масового надходження	84
Клопотання відповідно до статті 43 Конвенції	85
Вступ у справу третьої сторони відповідно до пункту 2 статті 36 Конвенції або відповідно до другого речення статті 3 Протоколу № 16	86
Відвід суддів	95

Європейський суд з прав людини,

беручи до уваги Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколи до неї,

приймає цей Регламент:

Правило 1¹ – Визначення

Для цілей цього Регламенту, якщо контекстом не вимагається інше:

- (а) термін «Конвенція» означає Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколи до неї;
- (b) вираз «Пленум Суду» означає пленарне засідання Європейського суду з прав людини;
- (c) вираз «Велика Палата» означає Велику Палату у складі сімнадцяти суддів, створену відповідно до пункту 1 статті 26 Конвенції;
- (d) термін «Секція» означає Палату, створену Пленумом Суду на встановлений строк відповідно до підпункту (b) статті 25 Конвенції, а вираз «Голова Секції» означає суддю, обраного Пленумом Суду відповідно до підпункту (c) статті 25 Конвенції Головою такої Секції;
- (e) термін «Палата» означає будь-яку Палату у складі семи суддів, створену відповідно до пункту 1 статті 26 Конвенції, а вираз «Голова Палати» означає суддю, що головує в такій Палаті;
- (f) термін «Комітет» означає Комітет у складі трьох суддів, створений відповідно до пункту 1 статті 26 Конвенції, а вираз «Голова Комітету» означає суддю, що головує в такому «Комітеті»;
- (g) вираз «одноособовий склад Суду» означає суддю, який засідає одноособово, відповідно до пункту 1 статті 26 Конвенції;
- (h) термін «Суд» означає Пленум Суду, Велику Палату, Секцію, Палату, Комітет, одно особовий склад Суду або колегію у складі п'яти суддів, про яку йдеться в пункті 2 статті 43 Конвенції та статті 2 Протоколу № 16 до неї;
- (i) вираз «суддя *ad hoc*» означає будь-яку особу, обрану відповідно до пункту 4 статті 26 Конвенції та згідно з Правилом 29 для участі в засіданнях як член Великої Палати або як член Палати;
- (j) терміни «суддя» та «судді» означають суддів, обраних Парламентською Асамблеєю Ради Європи, або суддів *ad hoc*;
- (k) термін «суддя-доповідач» означає суддю, призначеного виконувати завдання, передбачені в Правилах 48 та 49;
- (l) термін «доповідач» означає члена Секретаріату, відповідального за надання допомоги одноособовому складу Суду, як це передбачено в пункті 2 статті 24 Конвенції;
- (m) термін «делегат» означає суддю, якого Палата призначила членом делегації, а вираз «керівник делегації» означає делегата, якого Палата призначила керівником її делегації;
- (n) термін «делегація» означає орган, до складу якого входять делегати, члени Секретаріату та будь-які інші особи, яким Палата доручила допомагати делегації в її роботі;
- (o) термін «Секретар» означає Секретаря Суду або Секретаря Секції, відповідно до контексту;
- (p) терміни «сторона» та «сторони» означають:

1. З поправками, внесеними Судом 7 липня 2003 року, 13 листопада 2006 року та 19 вересня 2016 року.

- Договірні Сторони, що є заявником або відповідачем;
- заявника (особу, неурядову організацію або групу осіб), що подав скаргу відповідно до статті 34 Конвенції;

(q) вираз «третя сторона» означає будь-яку Договірну Сторону чи будь-яку заінтересовану особу або Комісара Ради Європи з прав людини, яка, як передбачено в пунктах 1, 2 і 3 статті 36 Конвенції та в статті 3 Протоколу № 16, здійснила своє право подати свої письмові зауваження і брати участь у слуханнях або якій було запропоновано зробити це;

(r) термін «слухання» (в однині та множині) означає усне провадження, яке здійснюється для вирішення питання про прийнятність заяви та/або розгляду її по суті або у зв'язку з клопотанням про перегляд рішення, запитом про надання консультативного висновку, запитом про надання тлумачення рішення, поданого стороною чи Комітетом Міністрів, або питанням про додержання Стороною свого зобов'язання, яке може бути передане до Суду на підставі пункту 4 статті 46 Конвенції;

(s) вираз «Комітет Міністрів» означає Комітет Міністрів Ради Європи;

(t) терміни «колишній Суд» та «Комісія» означають, відповідно, Європейський суд та Європейську комісію з прав людини, що були створені згідно з колишньою статтею 19 Конвенції.

Розділ I – Організація та робота Суду

Глава I – Судді

Правило 2¹ – Обчислення строку повноважень суддів

1. Якщо на дату обрання судді посада є вакантною або якщо він обирається менш ніж за три місяці до того, як посада стане вакантною, тривалість строку повноважень обчислюється від дати вступу на посаду, яка має настати не пізніше ніж через три місяці з дати обрання.
2. Якщо суддя обирається більш ніж за три місяці до того, як посада стане вакантною, тривалість строку повноважень обчислюється від дати, коли посада стає вакантною.
3. Відповідно до пункту 2 статті 23 Конвенції, обраний суддя обіймає посаду доти, доки його наступник не складе присягу або не зробить заяву, передбачену Правилем 3.

Правило 3 – Присяга або урочиста заява

1. Перед вступом на посаду кожний обраний суддя на першому пленарному засіданні Суду, на якому він буде присутній, або, у разі необхідності, перед Головою Суду, складає таку присягу чи робить таку урочисту заяву:

«Присягаю,» — або «Урочисто заявляю,» — «що виконуватиму функції судді чесно, незалежно та безсторонньо і зберігатиму таємницю всіх обговорень».

2. Ця дія має бути зафіксована в протоколі.

Правило 3bis² – Суддівська етика

У всіх питаннях, що стосуються суддівської етики, судді повинні керуватися Резолюцією Суду про суддівську етику.

Правило 4³ – Несумісність діяльності

1. Відповідно до пункту 4 статті 21 Конвенції, упродовж строку своїх повноважень судді не можуть займатися ніякою політичною, адміністративною чи професійною діяльністю, несумісною з їхньою незалежністю, безсторонністю або вимогами виконання посадових обов'язків на постійній основі. Кожний суддя має повідомити Голову Суду про будь-яку іншу діяльність. Усі питання, які постають у разі виникнення незгоди між Головою та заінтересованим суддею, вирішуються Пленумом Суду.
2. Колишній суддя не може представляти сторону або третю сторону в будь-якій якості в провадженні перед Судом щодо заяви, поданої до дати припинення виконання ним своїх обов'язків. Стосовно заяв, поданих після цього, колишній суддя не може представляти сторону або третю сторону в будь-якій якості в провадженні перед Судом до спливу двох років із дати припинення виконання ним своїх обов'язків.

1. 3 поправками, внесеними Судом 13 листопада 2006 року та 2 квітня 2012 року.

2. Включено Судом 15 вересня 2025 року.

3. 3 поправками, внесеними Судом 29 березня 2010 року та 1 червня 2015 року.

Правило 5¹ – Старшинство

1. Обрані судді розташовуються в порядку старшинства за Головою і заступниками Голови Суду та Головами Секцій за датою свого обрання, відповідно до пунктів 1 та 2 Правила 2.
2. Старшинство заступників Голови Суду, обраних на посаду в один і той самий день, визначається за тривалістю строку, протягом якого вони виконували функції судді. При однаковій тривалості строку, протягом якого вони виконували функції судді, старшинство визначається за віком. Це саме правило застосовується щодо голів Секцій.
3. Старшинство суддів, які виконували функції судді протягом однакового строку, визначається за віком.
4. Старшинство суддів *ad hoc* визначається за їхнім віком після обраних суддів.

Правило 6 – Відставка

Про відставку судді має бути повідомлено Голову Суду, який передає це повідомлення Генеральному секретареві Ради Європи. Згідно з положеннями пункту 4 *in fine* Правила 24 та пункту 3 Правила 26, відставка означає, що з'являється вакансія судді.

Правило 7² – Звільнення з посади

Жоден суддя не може бути звільнений з посади доти, доки інші судді на пленарному засіданні більшістю у дві третини голосів обраних суддів, що заступили на посаду, не приймуть рішення про те, що він перестав відповідати встановленим вимогам. Будь-який суддя може ініціювати процедуру звільнення з посади. Суддя, щодо якого було ініційовано таку процедуру, повинен мати доступ до документів, що стосуються порушення процедури звільнення його з посади, і повинен бути заслуханий Пленумом Суду. Суддя, якого це стосується, не повинен мати доступ до документів, що стосуються перебігу процедури звільнення його з посади Пленумом Суду, і не може брати участь у нарадах або голосуванні в межах процедури звільнення.

Правило 7A³ – Позбавлення імунітету

1. Відповідно до статті 4 Шостого протоколу до Генеральної угоди про привілеї та імунітети Ради Європи, позбавити суддів імунітету може тільки пленарне засідання Суду. Таке рішення приймається абсолютною більшістю голосів обраних суддів, що заступили на посаду, за винятком судді, якого пропонується позбавити імунітету. Суддя, якого це стосується, повинен мати доступ до документів, що стосуються порушення процедури позбавлення його імунітету, і повинен бути заслуханий Пленумом Суду. Цей суддя не повинен мати доступ до документів, що стосуються перебігу процедури позбавлення його імунітету Пленумом Суду, і не може брати участь у нарадах або голосуванні в межах процедури позбавлення його імунітету.
2. Положення цього Правила застосовуються *mutatis mutandis* до проваджень щодо розгляду питань, пов'язаних з імунітетом, яким користуються чоловік або дружина та неповнолітні діти суддів у значенні статті 2 Шостого протоколу до Генеральної угоди про привілеї та імунітети Ради Європи, а також до проваджень щодо розгляду будь-яких питань, пов'язаних з імунітетом, яким користується суддя після закінчення строку його повноважень відповідно до статті 3 Шостого протоколу до Генеральної угоди про привілеї та імунітети Ради Європи.

1. З поправками, внесеними Судом 14 травня 2007 року.
2. З поправками, внесеними Судом 23 червня 2023 року.
3. Включено Судом 23 червня 2023 року.

Глава II¹ – Головування в Суді та роль Бюро Суду

Правило 8² – Вибори Голови і заступників Голови Суду та Голів і заступників Голів Секцій

1. На пленарних засіданнях Суду обирається його Голова та двоє заступників Голови строком на три роки, а Голови Секцій — строком на два роки, за умови, що цей строк не перевищуватиме тривалості строку їхніх повноважень як суддів.
2. У кожній Секції так само обирається строком на два роки заступник Голови, за умови, що цей строк не перевищуватиме тривалості строку його повноважень як судді.
3. Суддя, обраний згідно з пунктами 1 та 2 вище, може бути переобраний, але тільки один раз на ту саму посаду.
4. Голови та заступники Голів продовжують виконувати свої функції до обрання своїх наступників.
5. Вибори, про які йдеться в пункті 1 цього Правила, проводяться шляхом таємного голосування. У них мають право брати участь лише присутні обрані судді. Якщо жоден кандидат не набере абсолютної більшості голосів, проводиться додатковий тур або тури, доки один з кандидатів не набере абсолютну більшість. Після першого туру кандидати, які набрали менше п'яти голосів, вибувають, і голосування проводиться між кандидатами, що залишилися. Якщо жоден із кандидатів не набрав менше п'яти голосів у першому турі, кандидат, який набрав найменшу кількість голосів, виключається. У кожному наступному турі виключається кандидат, який набрав найменшу кількість голосів. Якщо таким є більше ніж один кандидат, виключається тільки кандидат, який є нижчим в порядку старшинства згідно з Правилом 5. Якщо залишилося лише двоє кандидатів і в двох турах голосування жоден з них не набрав абсолютної більшості голосів, обирається кандидат, який набере більшість голосів у наступному турі, за винятком порожніх та недійсних бюлетенів. У разі рівної кількості голосів за двох кандидатів у фінальному турі перевага надається судді, який має старшинство згідно з Правилом 5.
6. Правила, викладені в попередньому пункті, застосовуються до виборів, про які йдеться в пункті 2 цього Правила. Однак, якщо для досягнення необхідної більшості голосів одним кандидатом потрібно більше одного туру голосування, після кожного туру вибуває тільки кандидат, який отримав найменшу кількість голосів.

Правило 9³ – Функції Голови Суду

1. Голова Суду спрямовує діяльність Суду та здійснює адміністративні функції. Він представляє Суд, і на нього, зокрема, покладається відповідальність за зв'язки з керівними органами Ради Європи.
2. Голова головує на пленарних засіданнях Суду, засіданнях Великої Палати та засіданнях колегії з п'яти суддів.
3. Голова не бере участі в розгляді справ, які слухаються Палатами, крім випадків, коли він є суддею, обраним від відповідної Договірної Сторони.

1. 3 поправками, внесеними Судом 7 липня 2003 року.

2. 3 поправками, внесеними Судом 7 листопада 2005 року, 20 лютого 2012 року, 14 січня 2013 року, 14 квітня 2014 року, 1 червня 2015 року, 19 вересня 2016 року, 2 червня 2021 року та 30 травня 2022 року.

3. 3 поправками, внесеними Судом 15 вересня 2025 року.

4. Голова дає вказівки щодо етичних стандартів відповідно до умов, передбачених у Резолюції Суду про суддівську етику.

Правило 9А¹ – Роль Бюро

1. (а) Суд має Бюро, членами якого є Голова Суду, заступники Голови Суду та Голови Секцій. У випадку, якщо заступник Голови Суду або Голова Секції не в змозі бути присутнім на засіданні Бюро, тоді замість нього на засіданні має бути присутній заступник Голови цієї Секції або, у разі неможливості такої заміни, — член цієї Секції, наступний за порядком старшинства, встановленим Правилом 5.

(б) Бюро має право вимагати присутності на своєму засіданні будь-якого іншого члена Суду чи будь-якої іншої особи, якщо вважає таку присутність необхідною.

2. Роботі Бюро допомагають Секретар і заступник Секретаря Суду.

3. Завдання Бюро — допомагати Голові Суду виконувати його функції зі спрямування роботи та адміністрування Суду. У зв'язку з цим Голова Суду може порушити перед Бюро будь-яке адміністративне чи позасудове питання, яке належить до компетенції Голови Суду.

4. Бюро також сприяє координації дій між Секціями Суду.

5. Перед тим, як видати практичні рекомендації, відповідно до Правила 32, та ухвалити загальні правила, розроблені Секретарем Суду, згідно з пунктом 4 Правила 17, Голова Суду може проконсультуватися з Бюро.

6. Бюро має право доповідати Пленуму Суду з будь-якого питання. Воно також може висловлювати Пленуму свої пропозиції.

7. Засідання Бюро протоколюються, після чого протоколи, виконані обома офіційними мовами Суду, роздаються суддям Суду. Секретар Бюро призначається Секретарем Суду за погодженням з Головою Суду.

Правило 10 – Функції заступників Голови Суду

Заступники Голови допомагають Голові Суду. Вони заміщають Голову у випадках, коли останній не може виконувати своїх обов'язків, або коли посада Голови є вакантною, або на прохання Голови. Вони також діють як Голови Секцій.

Правило 11 – Заміщення Голови та заступників Голови

Якщо Голова і заступник Голови одночасно не можуть виконувати своїх обов'язків або ж їхні посади є одночасно вакантними, посаду Голови Суду має обійняти Голова Секції або, якщо такого немає, один з обраних суддів у порядку старшинства, передбаченому в Правилі 5.

Правило 12² – Головування в Секціях та Палатах

Голови Секцій головують на засіданнях Секцій та Палат, членами яких вони є, і спрямовують роботу цих Секцій. Заступники Голов Секцій посідають їхнє місце, якщо вони не можуть виконувати своїх обов'язків, або якщо посада Голови цієї Секції є вакантною, або на прохання Голови Секції. Якщо й вони не можуть цього зробити, тоді їхнє місце посідають судді Секцій та Палат у порядку старшинства, передбаченому в Правилі 5.

1. Включено Судом 7 липня 2003 року.

2. З поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року.

Правило 13¹ – Неможливість головування

Судді Суду не можуть головувати у випадках, коли стороною у справі є Договірна Держава, громадянами якої вони є або від якої вони були обрані, або у справах, у яких вони засідають як судді, призначені на підставі підпункту (а) пункту 1 Правила 29 або пункту 1 Правила 30.

Правило 14 – Збалансованість представництва за ознакою статі

Стосовно здійснення призначень на підставі цієї та наступної глав цього Регламенту Суд проводить політику, що має на меті забезпечення розумної збалансованості представництва за ознакою статі.

1. 3 поправками, внесеними Судом 4 липня 2005 року.

Глава III – Секретаріат

Правило 15¹ – Вибори Секретаря Суду

1. На пленарному засіданні Суду обирається його Секретар. Кандидати повинні мати високі моральні якості та володіти знаннями в галузі права, управління, знати мови й мати досвід, необхідний для виконання посадових обов'язків.
2. Секретар Суду обирається на п'ятирічний строк і може бути переобраний. Секретар не може бути звільнений з посади, якщо інші судді, що зібралися на пленарному засіданні, більшістю у дві третини голосів обраних суддів, що заступили на посаду, не приймуть рішення про те, що він перестав відповідати встановленим вимогам. Пленум Суду має спершу заслухати його. Будь-який суддя може ініціювати процедуру звільнення з посади.
3. Вибори, про які йдеться у цьому правилі, проводяться шляхом таємного голосування; у них мають право брати участь лише присутні обрані судді. Якщо жоден кандидат не набере абсолютної більшості голосів присутніх обраних суддів, проводиться додатковий тур або тури голосування, доки один з кандидатів не набере абсолютну більшість. Після кожного туру будь-який кандидат, який набрав менше п'яти голосів, вибуває; а якщо п'ять або більше голосів набрали більше двох кандидатів, вибуває також той, хто набрав найменшу кількість голосів. При рівній кількості голосів у додатковому турі голосування перевага надається передовсім жінці, якщо вона є серед кандидатів, а потім — старшому за віком кандидатів.
4. Перед тим як заступити на посаду, Секретар складає таку присягу чи робить таку урочисту заяву перед Пленумом Суду або, якщо в цьому є потреба, перед Головою Суду:
«Присягаю,» — або «Урочисто заявляю,» — «що буду віддано, розсудливо і сумлінно виконувати покладені на мене обов'язки Секретаря Європейського суду з прав людини».

Ця дія має бути зафіксована в протоколі.

Правило 16² – Вибори заступників Секретаря Суду

1. На пленарному засіданні Суду також обираються два заступники Секретаря, згідно з умовами, у такий спосіб та на такий строк, як це передбачено попереднім Правилком. Процедура звільнення з посади, передбачена для Секретаря Суду, застосовується у такий самий спосіб. Стосовно обох цих питань Суд спершу консультується із Секретарем.
2. Перед тим, як заступити на посаду, заступник Секретаря складає присягу чи робить урочисту заяву перед Пленумом Суду або, якщо в цьому є потреба, перед Головою Суду, подібно до того, як це передбачено стосовно Секретаря. Ця дія має бути зафіксована в протоколі.

Правило 17 – Функції Секретаря Суду

1. Секретар допомагає Суду у виконанні його функцій, на нього покладається відповідальність за організацію та роботу Секретаріату під керівництвом Голови Суду.
2. У віданні Секретаря перебувають усі архіви Суду, через нього проходять усі повідомлення та сповіщення, що відправляються Судом або надходять на його адресу у зв'язку зі справами, які передані або мають бути передані до Суду.

1. 3 поправками, внесеними Судом 14 квітня 2014 року.
2. 3 поправками, внесеними Судом 14 квітня 2014 року.

3. Згідно з обов'язком діяти на власний розсуд, що впливає із його повноважень, Секретар відповідає на запити про надання інформації стосовно діяльності Суду, зокрема на запитання преси.
4. Робота Секретаріату регулюється загальними правилами, розробленими Секретарем та затвердженими Головою Суду.

Правило 18¹ – Організація Секретаріату

1. Секретаріат складається із Секретаріатів Секцій, кількість яких дорівнює кількості створених Судом Секцій, та управлінь, необхідних для надання правових та адміністративних послуг, що вимагаються Судом.
2. Секретар Секції допомагає Секції здійснювати її функції, йому може допомагати заступник Секретаря Секції.
3. Посадові особи Секретаріату призначаються Секретарем під керівництвом Голови Суду. Призначення Секретаря та заступників Секретаря регулюється Правилами 15 та 16 вище.

Правило 18A² – Доповідачі

1. Коли Суд засідає у складі одного судді, Суд користується допомогою доповідачів, які здійснюють свої функції під керівництвом Голови Суду. Вони входять до складу Секретаріату Суду.
2. Доповідачі призначаються Головою Суду за пропозицією Секретаря. Секретарі Секції та заступники Секретарів Секції, про яких йдеться в пункті 2 Правила 18, виконують функції доповідачів *ex officio*.

Правило 18B³ – Юрисконсульт

З метою забезпечення якості та послідовності своєї практики Суду допомагає Юрисконсульт. Юрисконсульт є членом Секретаріату. Він надає висновки та інформацію, зокрема судовим складам і членам Суду.

1. З поправками, внесеними Судом 13 листопада 2006 року та 2 квітня 2012 року.
2. Включено Судом 13 листопада 2006 року та змінено 14 січня 2013 року.
3. Включено Судом 23 червня 2014 року.

Глава IV – Робота Суду

Правило 19 – Місцезнаходження Суду

1. Місцезнаходженням Суду є місцезнаходження Ради Європи у Страсбурзі. Проте, якщо Суд вважатиме за доцільне, він може здійснювати свої функції будь-де на території Держав-членів Ради Європи.
2. На будь-якому етапі розгляду заяви Суд може прийняти рішення про те, що йому або одному чи кільком із його членів необхідно виконати слідчі дії чи будь-яку іншу функцію в якомусь іншому місці.

Правило 20 – Пленарні засідання Суду

1. Пленарні засідання Суду скликаються його Головою, коли цього вимагає виконання функцій Суду згідно з Конвенцією та цим Регламентом. Голова скликає пленарне засідання, якщо принаймні третина членів Суду вимагає цього та в будь-який інший час, щоб один раз на рік розглянути адміністративні питання.
2. Кворум Пленуму Суду складається із двох третин обраних суддів, що заступили на посаду.
3. За відсутності кворуму Голова переносить засідання.

Правило 21 – Інші засідання Суду

1. Велика Палата, Палати та Комітети працюють на постійній основі. Проте за пропозицією Голови Суд може щороку визначати періоди засідань.
2. У невідкладних випадках Велика Палата та Палати можуть скликатися їхніми Головами в позасесійний період.

Правило 22 – Наради суддів

1. Суд проводить свої наради за закритими дверима. Наради Суду мають бути таємними.
2. У нарадах беруть участь лише судді. Можуть бути присутніми Секретар Суду або особа, призначена замість нього, а також інші працівники Секретаріату та перекладачі, допомога яких вважається необхідною. Присутність жодної іншої особи не допускається без спеціальної ухвали Суду.
3. До початку голосування з будь-якого питання в Суді Голова може попросити суддів викласти їхню думку з цього приводу.

Правило 23 – Голосування

1. Ухвали Суду виносяться більшістю голосів присутніх суддів. За однакової кількості голосів проводиться повторне голосування, а якщо голоси знову поділилися порівну, вирішальним є голос Голови. Цей пункт застосовується у випадках, коли цим Регламентом не передбачено інше.
2. Ухвали та рішення Великої Палати та Палат приймаються більшістю голосів присутніх суддів. При остаточному голосуванні щодо прийнятності та по суті справ утримуватися не дозволяється.
3. Як правило, голосування проводиться підняттям рук. Голова може проводити поіменне голосування в порядку, зворотному до порядку старшинства.

4. Будь-яке питання, що виноситься на голосування, має бути чітко сформульоване.

Правило 23А¹ – Ухвала за мовчазною згодою

У разі необхідності вирішення Судом процесуального питання або будь-якого іншого питання поза межами запланованого засідання Суду, Голова може доручити розповсюдити серед суддів проект ухвали та встановити строк для подання ними зауважень до такого проекту. За відсутності заперечень з боку суддів, пропозиція вважається схваленою після закінчення строку для подання зауважень.

1. Включено Судом 13 грудня 2004 року.

Глава V – Склад Суду

Правило 24¹ – Склад Великої Палати

1. Велика Палата складається із сімнадцяти суддів та принаймні трьох підмінних суддів.
2. (а) До складу Великої Палати входять Голова та заступники Голови Суду і Голови Секцій. Якщо заступник Голови Суду або Голова Секції не може брати участь у розгляді справи у складі Великої Палати, його заміняє заступник Голови відповідної Секції.
(b) Суддя, обраний від Договірної Сторони, якої стосується справа, або, коли це доцільно, суддя, призначений з огляду на Правило 29 чи Правило 30, засідає як член Великої Палати *ex officio*, згідно з пунктами 4 та 5 статті 26 Конвенції.
(c) У справах, переданих на розгляд Великої Палати на підставі статті 43 Конвенції, до складу Великої Палати не входить суддя, який брав участь у складі Палати, що ухвалила рішення у переданій справі, за винятком Голови цієї Палати та судді, який брав участь у таких нарадах від Держави-учасниці, якої стосувалася справа, або будь-якого судді, який брав участь у складі Палати або Палат, що розглядали питання щодо прийнятності заяви.
(d) Судді та підмінні судді, які мають доповнити склад Великої Палати у кожній справі, переданій на її розгляд, призначаються з-поміж решти суддів шляхом жеребкування, яке проводить Голова Суду в присутності Секретаря. Методика жеребкування встановлюється на пленарному засіданні Суду, з належним урахуванням необхідності забезпечення географічної збалансованості складу Суду, що має відображати різні системи права Договірних Сторін.
(e) При розгляді звернення за пунктом 4 статті 46 Конвенції до складу Великої Палати, окрім суддів, про яких йдеться в пункті 2 (а) (b) цього Правила, входять члени Палати або Комітету, які ухвалили рішення у відповідній справі. Якщо рішення було ухвалено Великою Палатою, склад Великої Палати є таким самим, що й склад первісної Великої Палати. У всіх випадках, включно з тими, коли неможливо відновити склад первісної Великої Палати, судді та підмінні судді, які мають доповнити склад Великої Палати, призначаються відповідно до пункту 2 (d) цього Правила.
(f) При розгляді запиту про надання консультативного висновку згідно зі статтею 47 Конвенції склад Великої Палати формується відповідно до положень пункту 2 (а) (d) цього Правила.
(g) При розгляді запиту про надання консультативного висновку згідно з Протоколом № 16 до Конвенції склад Великої Палати формується відповідно до положень пункту 2 (а) (b) (d) цього Правила й включає суддю, призначеного суддею-доповідачем відповідно до пункту 1.1. (b) Правила 93.
3. Якщо той чи інший суддя не може брати участь у слуханні, його заміщає підмінний суддя в порядку, у якому його обирали б згідно з пунктом 2 (d) цього Правила. Доки таке заміщення не відбудеться, підмінні судді не беруть участь у голосуванні.
4. Судді та підмінні судді, призначені згідно з викладеними вище положеннями, надалі братимуть участь у складі Великої Палати в розгляді справи доти, доки провадження не буде завершено. Якщо вони брали участь у розгляді справи по суті, тоді навіть після закінчення строку їхніх повноважень вони й далі займатимуться цією справою. Ці положення також застосовуються до проваджень, що стосуються консультативних висновків.

1. 3 поправками, внесеними Судом 8 грудня 2000 року, 13 грудня 2004 року, 4 липня та 7 листопада 2005 року, 29 травня та 13 листопада 2006 року, 6 травня 2013 року, 19 вересня 2016 року та 11 жовтня 2021 року.

5. (а) Колегія у складі п'яти суддів Великої Палати, покликана розглядати клопотання, подані за статтею 43 Конвенції, складається із:

- Голови Суду. Якщо Голова Суду не може брати участь у слуханні, його заміщає заступник Голови Суду, який має старшинство;
- двох голів Секцій, визначених за ротацією. Якщо Голови Секцій, призначені таким чином, не можуть брати участь у слуханні, їх заміщують заступники голів їхніх Секцій;
- двох суддів, визначених за ротацією з-поміж суддів, обраних рештою Секцій для роботи в складі колегії протягом шести місяців;
- принаймні двох підмінних суддів, визначених за ротацією з-поміж суддів, обраних Секціями для роботи в складі колегії протягом шести місяців.

(b) При розгляді клопотання про передання справи до складу колегії не може входити суддя, який брав участь у розгляді прийнятності або по суті відповідної справи.

(c) Жоден суддя, обраний від або який є громадянином Договірної Сторони, якої стосується клопотання про передання справи, не може бути членом колегії під час розгляду такого клопотання. Обраний суддя, призначений відповідно до Правил 29 або 30, також не може брати участь у розгляді такого клопотання.

(d) Будь-який член колегії, що не може брати участь у слуханні з причин, зазначених у пунктах (b) або (c), заміщується підмінним суддею, призначеним за ротацією з-поміж суддів, обраних Секціями для роботи в колегії протягом шести місяців.

(e) При розгляді запиту про надання консультативного висновку, поданого згідно зі статтею 1 Протоколу № 16 до Конвенції, склад колегії формується відповідно до положень Правила 93.

Правило 25 – Створення Секцій

1. Палати, передбачені в підпункті (b) статті 25 Конвенції (які в цьому Регламенті називаються «Секціями»), створюються на пленарному засіданні Суду, за пропозицією його Голови, строком на три роки, відлік якого починається з дня виборів керівництва Суду, передбаченого в Правилі 8. Має бути створено принаймні чотири Секції.

2. Кожний суддя є членом однієї із Секцій. Склад Секцій має бути збалансований географічно та за ознакою статі й має відображати різні системи права Договірних Сторін.

3. Якщо суддя перестає бути членом Суду до спливу строку, на який було створено Секцію, місце цього судді в Секції посідає його наступник як член Суду.

4. У виняткових випадках Голова Суду вносить зміни до складу Секцій, якщо цього вимагають обставини.

5. За пропозицією Голови на пленарному засіданні Суду може бути створено додаткову Секцію.

Правило 26¹ – Створення Палат

1. Палати у складі семи суддів, передбачені пунктом 1 статті 26 Конвенції для розгляду справ, що передаються до Суду, створюються зі складу Секцій таким чином.

(а) За умови дотримання пункту 2 цього Правила та пункту 4 Правила 28 (останнє речення), до складу Палати в кожному випадку входять Голова Секції та суддя, обраний від Договірної

1. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року і 6 травня 2013 року.

Сторони, якої стосується справа. Якщо цей суддя не є членом Секції, якій було доручено розгляд даної заяви згідно з Правилем 51 чи 52, тоді він бере участь у розгляді як член Палати *ex officio*, згідно з пунктом 4 статті 26 Конвенції. У разі неможливості участі цього судді в розгляді або якщо його відведено, застосовується Правило 29.

(b) Інші члени Палати призначаються Головою Секції за ротацією з-поміж членів відповідної Секції.

(c) Члени Секції, яких не призначено в такий спосіб, беруть участь у розгляді як підмінні судді.

2. Голова Палати може звільнити суддю, обраного від Договірної Сторони, якої стосується справа, або, коли це доцільно, іншого обраного суддю або суддю *ad hoc*, призначеного згідно з Правилами 29 і 30, від необхідності бути присутнім на засіданнях, присвячених підготовчим або процедурним питанням. Для цілей таких засідань у розгляді бере участь перший підмінний суддя.

3. Навіть після закінчення строку своїх повноважень судді й далі залучаються до проваджень у справах, у розгляді яких по суті вони брали участь.

Правило 27¹ – Комітети

1. Комітети у складі трьох суддів, які належать до тієї самої Секції, створюються згідно з пунктом 1 статті 26 Конвенції. Після консультацій із Головами Секцій Голова Суду вирішує, яку кількість комітетів має бути створено.

2. Комітети створюються строком на дванадцять місяців зі складу членів кожної Секції за ротацією, за винятком Голови Секції.

3. Судді Секції, включно з Головою Секції, які не є членами Комітету, можуть, коли це доцільно, брати участь у засіданнях. Вони також можуть бути призначені замість тих членів Комітету, які не можуть брати участь у засіданнях.

4. Головою Комітету є член Секції, який має в ній старшинство.

Правило 27A² – Одноособовий склад Суду

1. Одноособовий склад Суду запроваджується відповідно до пункту 1 статті 26 Конвенції. Після консультацій із Бюро Голова Суду визначає кількість суддів, що засідають одноособово, які підлягають призначенню, та призначає їх щодо однієї або декількох Договірних Сторін.

2. Також засідають одноособово, як судді:

(a) Голови Секцій при здійсненні своїх повноважень відповідно до підпункту (b) пункту 2 та пункту 3 Правила 54;

(b) заступники Голів Секцій, призначені для розгляду прохань про вжиття тимчасових заходів відповідно до пункту 5 Правила 39.

3. Відповідно до пункту 3 статті 26 Конвенції, коли суддя засідає одноособово, він не розглядає жодної заяви проти Договірної Сторони, від якої цього суддю було обрано. Крім того, коли суддя засідає одноособово, він не розглядає жодної заяви проти Договірної Сторони, громадянином якої є цей суддя.

1. 3 поправками, внесеними Судом 13 листопада 2006 року та 16 листопада 2009 року.

2. Включено Судом 13 листопада 2006 року та змінено 14 січня 2013 року, 9 вересня 2019 року та 23 лютого 2024 року.

4. Судді, які засідають одноособово, призначаються строком на дванадцять місяців. Вони продовжують виконувати свої інші обов'язки в Секціях, членами яких вони є, відповідно до пункту 2 Правила 25.

5. Відповідно до пункту 2 статті 24 Конвенції, коли Суд засідає у складі одного судді, Суд користується допомогою доповідачів.

Правило 28¹ – Неможливість брати участь у розгляді справи та відвід

1. Суддя зобов'язаний розглядати всі справи, передані йому, за винятком випадків, коли з підстав, зазначених у пункті 2, він не може брати участь у розгляді справи.

2. Суддя не може брати участь у розгляді справи, якщо:

(a) він має особисту заінтересованість у справі, зокрема подружні, батьківські чи інші близькі родинні, особисті або професійні відносини, або відносини підпорядкування з будь-якою зі сторін;

(b) він раніше діяв у справі, чи то як Уповноважений, адвокат або радник сторони чи особи, заінтересованої в цій справі, чи то як член іншого національного або міжнародного суду або слідчої групи, чи в будь-якій іншій якості;

(c) він, будучи суддею *ad hoc* або колишнім обраним суддею, який продовжує виконувати свої обов'язки на підставі пункту 3 Правила 26, бере участь у будь-якій політичній, адміністративній чи професійній діяльності, яка є несумісною з його незалежністю або безсторонністю;

(d) він публічно висловлював думки через засоби масової інформації, письмово, за допомогою своїх публічних дій або іншим способом, які об'єктивно можуть негативно вплинути на його безсторонність;

(e) з будь-якої іншої причини його незалежність або безсторонність можуть бути обґрунтовано поставлені під сумнів.

3. Будь-який суддя, який вважає, що він не може брати участь у розгляді справи, яку йому було передано, з однієї з причин, перелічених у пункті 2, повинен якомога швидше, у випадках, коли справу передано Комітету або Палаті, повідомити про це Голову Секції, який вирішує, чи звільняється відповідний суддя від участі в розгляді справи. У разі виникнення у відповідного судді або Голови сумнівів щодо наявності однієї з підстав, зазначених у пункті 2 цього Правила, це питання вирішується Палатою. Після заслуховування думки відповідного судді Палата проводить наради та голосує без цього судді. Для цілей проведення нарад та голосування Палати з цього питання його замінює перший підмінний суддя в Палаті. Те саме застосовується, якщо суддя бере участь у розгляді справи щодо будь-якої Договірної Сторони відповідно до Правил 29 та 30.

4. Тільки сторони в провадженні можуть заявити про відвід судді, призначеного для розгляду їхньої справи, з підстав, перелічених у пункті 2 цього Правила. Таке клопотання має бути належним чином обґрунтоване та подане якомога швидше після того, як відповідна сторона дізналася про наявність таких підстав. Питання вирішується Палатою відповідно до процедури, описаної в пункті 3 цього Правила. Сторони повідомляються про те, чи було задоволено їхнє клопотання.

5. Вищезазначені положення застосовуються, *mutatis mutandis*, у справах, що розглядаються Великою Палатою, а також — під керівництвом Голови Суду — до суддів, які засідають

1. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року, 13 грудня 2004 року, 13 листопада 2006 року, 6 травня 2013 року та 15 грудня 2023 року.

одноособово, відповідно до статті 27 Конвенції, і виступають у ролі чергових суддів, відповідно до Правила 39 Регламенту Суду.

Правило 29¹ – Судді *ad hoc*

1. (а) Якщо суддя, обраний від Договірної Сторони, якої стосується справа, не може брати участь у роботі Палати, чи відмовляється від участі, чи його відведено, чи якщо взагалі немає такого судді, Голова Палати призначає суддю *ad hoc*, який має право брати участь у розгляді справи відповідно до Правила 28, із списку, поданого заздалегідь Договірною Стороною, що містить імена від трьох до п'яти осіб, яких Договірна Сторона призначила як таких, що мають право виконувати функції суддів *ad hoc* строком на чотири роки, який може бути поновлений, та які відповідають умовам, викладеним у підпункті (с) пункту 1 цього Правила.

Список має включати представників обох статей та супроводжуватися біографічними даними осіб, чиї імена зазначені в списку. Особи, чиї імена зазначені в списку, не можуть представляти жодну зі сторін або третю сторону в будь-якій якості в провадженні перед Судом.

(b) Процедура, викладена в підпункті (а) пункту 1 цього Правила, застосовується, якщо особа, яку було призначено в такий спосіб, не може брати участь у розгляді або відмовляється від участі.

(с) Суддя *ad hoc* повинен мати належну кваліфікацію, згідно з пунктом 1 статті 21 Конвенції, та задовольняти всі критерії, які дають йому змогу залишатися в розпорядженні Суду й бути присутнім на засіданнях, як це передбачено пунктом 5 цього Правила. Протягом строку свого призначення суддя *ad hoc* не може представляти жодну зі сторін або третю сторону в будь-якій якості в провадженні перед Судом.

2. Голова Палати призначає іншого обраного суддю для виконання функцій судді *ad hoc*, якщо:

(а) на момент повідомлення про заяву згідно з підпунктом (b) пункту 2 Правила 54 Договірна Сторона, якої стосується справа, не подала Секретарю список, передбачений підпунктом (а) пункту 1 цього Правила, або

(b) Голова Палати вважає, що менше трьох осіб, зазначених у списку, відповідають умовам, встановленим у підпункті (с) пункту 1 цього Правила.

3. Голова Палати може вирішити не призначати суддю *ad hoc* згідно з підпунктом (а) пункту 1 або пунктом 2 цього Правила доти, доки Договірна Сторона не одержить повідомлення про заяву відповідно до підпункту (b) пункту 2 Правила 54. До прийняття рішення Головою Палати засідає перший підмінний суддя.

4. На початку першого засідання, на якому має розглядатися справа після призначення судді *ad hoc*, він складає присягу або робить урочисту заяву, передбачену Правилом 3. Ця дія фіксується в протоколі.

5. Судді *ad hoc* мають бути готовими до виконання функцій за розпорядженням Суду та, за умов дотримання пункту 2 Правила 26, до участі в засіданнях палати.

6. Положення цього Правила застосовуються *mutatis mutandis* до проваджень перед колегією Великої Палати у зв'язку із запитом про надання консультативного висновку, поданим за статтею 1 Протоколу № 16 до Конвенції, а також до проваджень перед Великою Палатою, скликаною для розгляду запитів, прийнятих колегією.

1. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року, 13 листопада 2006 року, 29 березня 2010 року, 6 травня 2013 року, 19 вересня 2016 року, 16 квітня 2018 року та 3 червня 2019 року.

Правило 30¹ – Спільний інтерес

1. Якщо дві чи більше Договірних Сторін — заявників чи відповідачів — мають спільний інтерес, Голова Палати може запропонувати їм призначити, за згодою між ними, одного суддю, обраного від однієї з цих Договірних Сторін, як суддю їхнього спільного інтересу, який розглядатиме справу *ex officio*. Якщо Сторони не можуть дійти згоди, Голова обирає суддю їхнього спільного інтересу шляхом жеребкування з-поміж кандидатур суддів, запропонованих Сторонами.
2. Голова Палати може не пропонувати залученим у справу Договірним Сторонам призначити суддю згідно з пунктом 1 цього Правила доти, доки вони не одержать повідомлення про заяву відповідно до пункту 2 Правила 54 цього Регламенту.
3. Якщо між цими Договірними Сторонами виникає спір щодо наявності спільного інтересу чи щодо будь-якого пов'язаного з цим питання, спір розв'язує Палата, одержавши в разі необхідності письмові зауваження від зазначених Сторін.

1. 3 поправками, внесеними Судом 7 липня 2003 року.

Розділ II – Процес

Глава I – Загальні правила

Правило 31 – Можливість відступів при розгляді конкретних справ

Положення цього розділу не перешкоджають Суду після консультацій зі сторонами відступати від цих положень при розгляді конкретної справи, коли це доцільно.

Правило 32 – Практичні рекомендації

Голова Суду може видавати практичні рекомендації, зокрема щодо таких питань, як з'явлення на слухання та подання документів у справі для іншої сторони.

Правило 33¹ – Відкритий характер документів

1. Усі документи, подані до Секретаріату сторонами або будь-якою третьою стороною у зв'язку із заявою, за винятком: (а) документів, поданих у зв'язку з переговорами щодо дружнього врегулювання, як це передбачено Правилом 62, або (b) документів, поданих у зв'язку з провадженням за Правилom 44F, мають бути доступними для громадськості відповідно до домовленостей, визначених Секретарем, якщо тільки з причин, викладених у пункті 2 цього Правила, Голова Палати не вирішить інакше — з власної ініціативи або за клопотанням сторони чи іншої заінтересованої особи.

2. Доступ громадськості до документа чи будь-якої його частини може бути обмежений в інтересах моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх, захист приватного життя сторін чи іншої заінтересованої особи або в разі крайньої необхідності, якщо, на думку Голови Палати, в особливих випадках публічність доступу може зашкодити інтересам правосуддя.

3. У клопотанні, поданому на підставі пункту 1 цього Правила, мають бути наведені причини для закриття доступу громадськості до документів і зазначено, чи це стосується всіх документів, чи лише деяких із них.

Правило 34² – Використання мов

1. Офіційними мовами в Суді є англійська та французька мови.

2. Доти, доки про надходження такої заяви не повідомлено Договірну Сторону відповідно до цього Регламенту, все спілкування із заявниками або з їхніми представниками, а також їхні усні й письмові подання у зв'язку із заявами, поданими на підставі статті 34 Конвенції, — якщо вони не здійснюються/оформляються однією з офіційних мов Суду, — здійснюються однією з офіційних мов Договірних Сторін. Якщо Договірна Сторона інформується або попереджається про заяву відповідно до цього Регламенту, інформація стосовно цієї заяви та будь-яких супутніх документів повідомляється цій Державі мовою, якою вони були подані до Секретаріату Суду заявником.

3. (а) Усе спілкування із заявниками або з їхніми представниками, а також їхні усні та письмові подання у зв'язку з розглядом справи або після того, як Договірну Сторону було повідомлено

1. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року, 7 липня 2003 року, 4 липня 2005 року, 13 листопада 2006 року, 14 травня 2007 року, 4 листопада 2019 року та 25 вересня 2023 року.

2. 3 поправками, внесеними Судом 13 грудня 2004 року та 19 вересня 2016 року.

про заяву, здійснюються однією з офіційних мов Суду, якщо Голова Палати не надає дозвіл на продовження використання офіційної мови Договірної Сторони.

(b) Якщо такий дозвіл надано, Секретар вживає необхідних заходів для забезпечення усного й письмового перекладу англійською або французькою мовою, відповідно, усних і письмових подань заявника в їхньому повному обсязі або частково — у разі, якщо Голова Палати вважає, що це відповідатиме інтересам належного ведення справи.

(c) За виняткових обставин Голова Палати може надати такий дозвіл за умови, що заявник візьме на себе всі або частину витрат, пов'язаних із забезпеченням такого перекладу.

(d) Якщо Голова Палати не вирішує інакше, будь-яке рішення, ухвалене на підставі викладених вище положень цього пункту, залишається чинним у всіх подальших провадженнях у справі, включно з тими, що здійснюються у зв'язку з клопотаннями про передання справи на розгляд Великої Палати, про тлумачення або перегляд рішення відповідно до Правил 73, 79 і 80.

4. (a) Усе спілкування з Договірною Стороною, яка є стороною у справі, а також її усні й письмові подання здійснюються однією з офіційних мов Суду. Голова Палати може надати такий Договірній Стороні дозвіл на використання нею однієї зі своїх офіційних мов для цілей її усних і письмових подань.

(b) Якщо такий дозвіл надається, на Сторону, що звернулася з таким проханням, покладається відповідальність:

(i) за надання перекладу своїх письмових подань однією з офіційних мов Суду протягом строку, встановленого Головою Палати. У разі неподання такого перекладу в установлений строк Секретар Суду може вжити необхідних заходів для забезпечення відповідного перекладу й відшкодування пов'язаних з ним витрат Стороною, що звернулася з проханням;

(ii) за покриття витрат, пов'язаних з усним перекладом її усних подань англійською або французькою мовою її. Секретар Суду несе відповідальність за вжиття необхідних заходів для забезпечення такого перекладу.

(c) Голова Палати може зажадати від Договірної Сторони, яка є стороною у справі, подати у встановлений строк переклад або стислий виклад англійською чи французькою мовою всіх або певних додатків до її письмових подань чи переклад або стислий виклад будь-якого іншого відповідного документа чи витягу з нього.

(d) Положення попередніх підпунктів цього пункту також застосовуються, *mutatis mutandis*, у випадках вступу у справу третьої сторони відповідно до Правила 44 та у випадку використання третьою стороною неофіційної мови.

5. Голова Палати може запропонувати Договірній Стороні – відповідачеві забезпечити переклад її письмових подань офіційною мовою цієї Сторони для того, щоб полегшити розуміння цих подань заявником.

6. Якщо свідок, експерт чи будь-яка інша особа, що постає перед Судом, не володіє достатньою мірою однією з офіційних мов, тоді він/вона може використовувати свою рідну мову. У такому випадку Секретар Суду має організувати необхідні умови для забезпечення усного або письмового перекладу.

7. Щодо запиту про надання консультативного висновку відповідно до статті 1 Протоколу № 16 до Конвенції, суд або судова установа, що звертається із запитом, може, як це передбачено в Правилі 92, подати до Суду запит своєю державною (офіційною) мовою, яка використовується у національних провадженнях. У разі, якщо ця мова не є офіційною мовою Суду, переклад запиту англійською або французькою мовою має бути подано в строк, встановлений Головою Суду.

Правило 35 – Представництво Договірних Сторін

Договірні Сторони мають бути представлені Уповноваженими, яким надають допомогу адвокати чи радники.

Правило 36¹ – Представництво заявників

1. Особа, неурядова організація або група осіб може — особисто або через представника — попередньо подати заяву згідно зі статтею 34 Конвенції.

2. Після повідомлення Договірної Сторони-відповідача про надходження заяви, згідно з підпунктом (b) пункту 2 Правила 54, необхідно забезпечити представництво заявника відповідно до пункту 4 цього Правила, якщо Голова Палати не вирішить інакше.

3. У такий спосіб заявник має бути представлений на будь-якому слуханні, що проводиться за рішенням Палати, якщо у порядку винятку Голова Палати не надасть заявникові дозвіл представляти свою справу особисто, але, за необхідності, з допомогою адвоката чи іншого затвердженого представника.

4. (a) Представником, що виступає від імені заявника, згідно з пунктами 2 і 3 цього Правила, є адвокат, який має дозвіл займатися адвокатською діяльністю в будь-якій із Договірних Сторін і проживає на території однієї з них, чи будь-яка інша особа, кандидатуру якої погоджено з Головою Палати.

(b) Якщо подання представника сторони в провадженні є образливими, необґрунтованими, непідтвердженими доказами, оманливими або надто багатослівними, Голова Палати може відмовити в прийнятті всіх або частини таких подань або прийняти будь-яке інше рішення, яке він вважає за доцільне, без шкоди для пункту 3 статті 35 Конвенції.

(c) За виняткових обставин і на будь-якому етапі розгляду заяви Голова Палати може, з огляду на обставини чи поведінку адвоката або іншої особи, призначеної згідно з підпунктом (a) пункту 4 цього Правила, постановити, що даний представник не може надалі здійснювати такі функції чи надавати допомогу заявникові й що заявникові слід шукати альтернативного представника. Перед прийняттям такого рішення представнику має бути надано можливість висловити свої зауваження.

5. (a) Адвокат чи інший затверджений представник, або сам заявник, якщо він звертається з проханням дозволити йому представляти свою справу особисто, повинен, навіть якщо такий дозвіл надається відповідно до умов наступного підпункту, достатньою мірою розуміти одну з офіційних мов Суду.

(b) Якщо він не має достатніх навичок висловлюватися однією з офіційних мов Суду, тоді, згідно з пунктом 3 Правила 34, Голова Палати може надати йому дозвіл користуватися однією з офіційних мов Договірних Сторін.

Правило 37² – Повідомлення, сповіщення та виклики

1. Повідомлення чи сповіщення, надіслані Уповноваженому або адвокатам сторін, вважаються такими, що надіслані самим сторонам.

2. Якщо повідомлення, сповіщення або виклик надіслано особам, які не є Уповноваженими чи адвокатами сторін, і Суд вважає за необхідне в такому випадку скористатися допомогою Уряду Держави, на території якої має бути здійснено це повідомлення, сповіщення або виклик, тоді з

1. З поправками, внесеними Судом 7 липня 2003 року та 7 лютого 2022 року.

2. З поправками, внесеними Судом 7 липня 2003 року.

метою забезпечення необхідними засобами Голова Суду звертається безпосередньо до цього Уряду.

Правило 38 – Письмовий змагальний процес

1. Зауваження в письмовій формі чи інші документи не можуть подаватися після строку, встановленого Головою Палати або суддею-доповідачем, залежно від обставин, відповідно до цього Регламенту. Жодні зауваження в письмовій формі чи інші документи, подані після встановленого строку або подані з порушенням практичних рекомендацій, про які йдеться в Правилі 32, не можуть бути долучені до матеріалів справи, якщо Голова Палати не вирішить інакше.
2. Дата відправлення, зазначена на документі, а якщо її немає, фактична дата його отримання Секретаріатом береться до уваги для встановлення строку, про який ідеться в пункті 1 цього Правила.

Правило 38А¹ – Розгляд процедурних питань

Процедурні питання, які мають вирішуватися Палатою, вирішуються під час розгляду справи, якщо Голова Палати не видав іншого розпорядження щодо цього.

Правило 39² – Тимчасові заходи

1. Суд може, за виняткових обставин, на прохання сторони або будь-якої іншої заінтересованої особи, або з власної ініціативи, вказати сторонам, який тимчасовий захід, на його думку, слід вжити. Тимчасові заходи, які застосовуються за наявності безпосереднього ризику заподіяння непоправної шкоди праву, передбаченому Конвенцією, і така шкода, з огляду на її характер, не підлягає відшкодуванню, відновленню або належній компенсації, можуть вживатися, якщо це необхідно в інтересах сторін або в інтересах належного провадження у справі.
2. Повноваження Суду вирішувати питання стосовно клопотань про вжиття тимчасових заходів здійснюються черговими суддями, призначеними відповідно до пункту 5 цього Правила, або, коли це доцільно, Головою Секції, Палатою, Головою Великої Палати, Великою Палатою або Головою Суду.
3. У випадках, коли це вважається доцільним, повідомлення про заходи, вжиті в конкретній справі, негайно передається Комітету Міністрів.
4. Черговий суддя, призначений відповідно до пункту 5 цього Правила, або, коли це доцільно, Голова Секції, Палата, Голова Великої Палати, Велика Палата або Голова Суду можуть вимагати від сторін надання інформації з будь-якого питання, пов'язаного із здійсненням будь-якого тимчасового заходу, визначеного нею.
5. Голова Суду призначає заступників Голів Секцій черговими суддями для вирішення питань щодо клопотань про вжиття тимчасових заходів.

1. Включено Судом 17 червня та 8 липня 2002 року.

2. З поправками, внесеними Судом 4 липня 2005 року, 16 січня 2012 року, 14 січня 2013 року та 23 лютого 2024 року.

Правило 40 – Термінове сповіщення про заяву

У невідкладних випадках і з дозволу Голови Палати Секретар може, без шкоди для процедурних заходів, будь-якими наявними засобами поінформувати Договірну Сторону, якої стосується ця заява, про надходження заяви та стисло викласти її суть.

Правило 41¹ – Черговість розгляду справ

При визначенні черговості розгляду справ Суд враховує важливість і терміновість порушених питань на підставі встановлених ним критеріїв. Однак Палата або її Голова можуть відступити від цих критеріїв, щоб визначити першочерговість розгляду тієї чи іншої заяви.

Правило 42 – Об'єднання та одночасний розгляд заяв (колишнє Правило 43)

1. На прохання сторін або з власної ініціативи Палата може об'єднати дві або більше заяв.
2. Після консультацій зі сторонами Голова Палати може постановити, щоб провадження за заявами, переданими до тієї самої Палати, проводилися одночасно, незалежно від прийняття Палатою ухвали про об'єднання заяв.

Правило 43² – Вилучення з реєстру та поновлення в реєстрі (колишнє Правило 44)

1. На будь-якому етапі провадження Суд має право прийняти ухвалу про вилучення заяви з реєстру справ, відповідно до статті 37 Конвенції.
2. Якщо Договірна Сторона – заявник повідомляє Секретаря про свій намір не наполягати на подальшому розгляді справи, Палата може вилучити заяву з реєстру справ Суду, згідно зі статтею 37 Конвенції, якщо інша заінтересована у справі Договірна Сторона чи Сторони погодяться з припиненням справи.
3. У разі досягнення дружнього врегулювання відповідно до статті 39 Конвенції Суд вилучає заяву з реєстру справ шляхом прийняття ухвали. Відповідно до пункту 4 статті 39 Конвенції, ця ухвала передається Комітету Міністрів, який здійснює нагляд за виконанням умов дружнього врегулювання, викладених в цій ухвалі. В інших випадках, передбачених статтею 37 Конвенції, якщо заяву було визнано прийнятною, вилучення цієї заяви з реєстру справ здійснюється шляхом прийняття рішення, а якщо її не було визнано прийнятною, то шляхом прийняття ухвали. Якщо заяву було вилучено з реєстру справ шляхом прийняття рішення, Голова Палати надсилає це рішення після того, як воно стане остаточним, до Комітету Міністрів для здійснення ним, згідно з пунктом 2 статті 46 Конвенції, нагляду за виконанням будь-яких зобов'язань, які можуть виникнути у зв'язку з припиненням чи вирішенням справи.
4. Після вилучення заяви відповідно до статті 37 Конвенції Суд на власний розсуд вирішує питання щодо витрат. Якщо питання про витрати вирішене в ухвалі про вилучення з реєстру заяви, яку не було визнано прийнятною, Голова Палати передає ухвалу до Комітету Міністрів.
5. Після вилучення заяви відповідно до статті 37 Конвенції Суд може поновити заяву в реєстрі, якщо дійде висновку, що це виправдано винятковими обставинами.

1. З поправками, внесеними Судом 17 червня і 8 липня 2002 року та 29 червня 2009 року.

2. З поправками, внесеними Судом 17 червня і 8 липня 2002 року, 7 липня 2003 року, 13 листопада 2006 року та 2 квітня 2012 року.

Правило 44¹ – Вступ у справу третьої сторони

1. (а) Разом з повідомленням Договірної Сторони – відповідача, згідно з пунктом 1 Правила 51 та підпунктом (b) пункту 2 Правила 54, про заяву, подану на підставі статті 33 або 34 Конвенції, копія цієї заяви передається Секретарем Суду будь-якій іншій Договірній Стороні, громадянином якої є заявник у даній справі. Так само Секретар Суду повідомляє таку Договірну Сторону про ухвалу щодо проведення усного слухання у справі.

(b) Якщо, згідно з пунктом 1 статті 36 Конвенції, Договірна Сторона бажає скористатися своїм правом подати письмові зауваження або взяти участь у слуханнях, вона повідомляє про це в письмовій формі Секретаря Суду не пізніше ніж упродовж дванадцяти тижнів після передання заяви чи повідомлення про неї, про що йдеться у попередньому підпункті. За виняткових обставин Голова Палати може встановити для цього будь-який інший строк.

2. Якщо, згідно з пунктом 3 статті 36 Конвенції, Комісар Ради Європи з прав людини бажає скористатися правом подати письмові зауваження, він повідомляє про це в письмовій формі Секретаря Суду не пізніше ніж упродовж дванадцяти тижнів після опублікування в базі даних практики Суду, HUDOC, інформації про повідомлення Договірної Сторони – відповідача про заяву. Якщо, згідно з пунктом 3 статті 36 Конвенції, Комісар Ради Європи з прав людини бажає скористатися правом брати участь у слуханнях у Палаті, він повідомляє про це в письмовій формі Секретаря Суду не пізніше ніж упродовж чотирьох тижнів після опублікування на вебсайті Суду інформації про ухвалу Палати щодо проведення усного слухання. За виняткових обставин Голова Палати може встановити для цього інші строки.

Якщо Комісар з прав людини не може особисто брати участь у провадженні в Суді, він вказує ім'я особи або осіб зі свого Офісу, яких він призначив для представництва своїх інтересів. Така особа може користуватися допомогою адвоката.

3. (а) Одразу після повідомлення Договірної Сторони – відповідача про заяву, як це передбачено пунктом 1 Правила 51 або підпунктом (b) пункту 2 Правила 54, Голова Палати, керуючись інтересами належного здійснення правосуддя і положенням пункту 2 статті 36 Конвенції, може запропонувати або надати дозвіл тій чи іншій Договірній Стороні, яка не є стороною в розгляді, або тій чи іншій заінтересованій особі, яка не є заявником, подати свої міркування в письмовій формі або, у виняткових випадках, взяти участь у слуханні.

(b) Клопотання про надання зазначеного дозволу має бути належним чином обґрунтоване й подане в письмовій формі однією з офіційних мов, як це передбачено пунктом 4 Правила 34. Клопотання про надання дозволу на подання своїх письмових зауважень має бути подане не пізніше ніж упродовж дванадцяти тижнів після опублікування в базі даних практики Суду, HUDOC, інформації про повідомлення Договірної Сторони – відповідача про заяву. Клопотання про надання дозволу на участь у слуханні в Палаті має бути подане не пізніше ніж упродовж чотирьох тижнів після опублікування на вебсайті Суду інформації про ухвалу Палати щодо проведення усного слухання. За виняткових обставин Голова Палати може встановити для цього інші строки.

4. (а) У справах, які мають розглядатися Великою Палатою, початком строку, про який йдеться в попередніх пунктах, є момент опублікування на вебсайті Суду інформації про ухвалу Палати, відповідно до пункту 1 Правила 72, про відмову від юрисдикції на користь Великої Палати або про ухвалу колегії суддів Великої Палати, ухвалену згідно з пунктом 2 Правила 73, про задоволення клопотання сторони щодо передання справи до Великої Палати.

1. 3 поправками, внесеними Судом 7 липня 2003 року, 13 листопада 2006 року, 19 вересня 2016 року, 3 червня 2022 року та 3 березня 2023 року.

(b) Як виняток, передбачені цим Правилем встановлені строки можуть бути подовжені Головою Палати, якщо для цього наведено достатні підстави.

5. Будь-яка пропозиція або надання дозволу, про які йдеться в підпункті (а) пункту 3 цього Правила, має відповідати умовам, а також строкам, які встановлює Голова Палати. У разі недодержання таких умов Голова Палати може вирішити не долучати зауважень до матеріалів справи або обмежити участь у слуханні тією мірою, якою він вважає за необхідне.

6. Письмові зауваження, подані відповідно до цього Правила, мають бути виконані однією з офіційних мов, як це передбачено пунктом 4 Правила 34. Секретар передає ці зауваження сторонам у справі, які мають право — з дотриманням встановлених Головою Палати умов, зокрема щодо встановлених ним строків, — подати у відповідь свої письмові зауваження або, якщо це доречно, відповісти на них під час слухання.

7. Положення цього Правила застосовуються *mutatis mutandis* до проваджень у Великій Палаті, створеній для надання консультативних висновків згідно зі статтею 2 Протоколу № 16 до Конвенції. Голова Суду визначає строки, які застосовуються до третіх осіб, що вступають у справу.

Правило 44A¹ – Обов’язок співпрацювати із Судом

Сторони зобов’язані повною мірою співпрацювати в ході розгляду справи, зокрема вживати тих заходів у межах своїх повноважень, вжиття яких Суд вважає необхідним для належного здійснення правосуддя. Цей обов’язок також стосується Договірної Сторони, яка не є стороною у справі, але співпраця якої потребується.

Правило 44B² – Невиконання розпорядження Суду

У разі невиконання стороною розпорядження Суду стосовно здійснення провадження у справі, Голова Палати може вжити заходів, вжиття яких він вважає доцільним у такій ситуації.

Правило 44C³ – Незабезпечення ефективної участі

1. Якщо сторона не подає доказів чи інформації, якої зажадав Суд, або, з власної ініціативи, не повідомляє інформацію, яка стосується справи, або якимось іншим чином не бере ефективної участі в провадженні, Суд може дійти таких висновків, які він вважає доцільними.

2. Неучасть або відмова Договірної Сторони – відповідача брати ефективну участь у провадженні не може сама по собі бути для Палати підставою для припинення розгляду заяви.

Правило 44D⁴ – Відсторонення від представництва або надання допомоги в Суді

1. За виняткових обставин Голова Суду може, з огляду на поведінку адвоката або іншої особи, призначеної згідно з підпунктом (а) пункту 4 цього Правила, постановити, що даний адвокат або інша особа не може надалі представляти інтереси сторони або надавати їй допомогу в Суді. Таке рішення про відсторонення може прийматися на обмежений або необмежений строк.

1. Включено Судом 13 грудня 2004 року.

2. Включено Судом 13 грудня 2004 року.

3. Включено Судом 13 грудня 2004 року.

4. Включено Судом 13 грудня 2004 року та змінено 7 лютого 2022 року.

2. Таке рішення має бути обґрунтованим та приймається на підставі обґрунтованої пропозиції Палати після надання відповідній особі, будь-якому відповідному Уряду й будь-якій відповідній Асоціації адвокатів можливості подати свої зауваження. Про таке рішення повідомляють відповідну особі, будь-який відповідний Уряд і будь-яку відповідну Асоціацію адвокатів.

3. За обґрунтованим клопотанням особи, відстороненої на підставі пункту 1, Голова Суду може, після консультацій з Палатою, зазначеною в пункті 2, за необхідності, а також з будь-яким відповідним Урядом і будь-якою відповідною Асоціацією адвокатів, поновити право на представництво. Про таке рішення повідомляють відповідну особу, будь-який відповідний Уряд і будь-яку відповідну Асоціацію адвокатів.

Правило 44E¹ – Непідтримання заяви

Згідно з підпунктом (а) пункту 1 статті 37 Конвенції, якщо заявник (Договірна Сторона або окрема особа) не підтримує подану заяву, Палата може вилучити таку заяву з реєстру Суду, відповідно до Правила 43.

Правило 44F² – Обробка строго конфіденційних документів

1. (а) У цьому Правилі термін «документ» включає будь-яку інформацію або матеріали, як у фізичній, так і в електронній формі, а також частини такого документа. Терміни «сторона» та «сторони» означають:

(i) будь-яку Договірну Сторону;

(ii) заявника (особу, неурядову організацію або групу осіб), який подав заяву відповідно до статті 34 Конвенції.

(b) У цьому Правилі посилання на «Комітет» означають склад із трьох суддів, створений відповідно до пункту 4 Правила 44F з метою розгляду клопотання за цим Правилком.

2. Якщо на будь-якому етапі провадження Договірна Сторона вважає, що розкриття документа стороні або громадськості зашкодить її інтересам національної безпеки, або заявник вважає, що це зашкодить будь-яким іншим не менш важливим його інтересам, то за клопотанням відповідної сторони такий документ не підлягає розкриттю, а відповідна сторона має право на вирішення цього питання згідно з цим Правилком. На момент подання такого клопотання не вимагається надання відповідного документа.

3. Це Правило також застосовується у випадках, коли особа, до якої звернулися з проханням відповідно до Правила А1 Додатка до Регламенту (стосовно розслідувань) надати документ, відмовилася це зробити або звернулася з цим питанням до сторони, посилаючись на те, що розкриття документа могло б зашкодити інтересам цієї сторони.

4. Клопотання сторони згідно з пунктом 2 Правила 44F передається Комітету, до складу якого входять судді, які не є членами Палати, відповідальної за визначення прийнятності або розгляду по суті справи; Комітет може визначити та сприяти вжиттю будь-яких заходів, які вважаються необхідними для надання Палаті відповідної інформації для продовження розгляду нею справи відповідно до пункту 7 Правила 44F.

5. Якщо, на думку сторони, розкриття документа зашкодить її інтересам, сторона, діючи спільно з Палатою або Комітетом, а також будь-якою іншою стороною, залежно від обставин

1. Включено Судом 13 грудня 2004 року.

2. Включено Судом 25 вересня 2023 року.

справи й з урахуванням своїх зобов'язань за статтею 38 Конвенції та Правил 44А, вживає всіх розумних заходів для вирішення питання шляхом співпраці та протягом розумного строку. Це може включати будь-які з наступних заходів (окремо або в поєднанні):

- (а) зміну або уточнення клопотання, згаданого в пункті 2 цього Правила;
- (b) визначення Палатою або Комітетом релевантності запитуваного документа;
- (с) домовленість щодо умов надання допомоги, що включає, серед іншого, надання стислого викладу або відредагованого документа, встановлення обмежень на розкриття інформації, проведення *in camera* або *ex parte* проваджень чи вжиття інших заходів захисту;
- (d) домовленість щодо практичних та процесуальних гарантій для зберігання та ознайомлення з документом у Секретаріаті.

6. Після вжиття всіх розумних заходів для вирішення такого питання шляхом співпраці, якщо, на думку відповідної сторони, не існує жодних способів або умов, за яких вона могла б надати або розкрити певний документ без шкоди для її інтересів, вона повідомляє Палату або Комітет про конкретні підстави для такого висновку, за винятком випадків, коли саме викладення таких підстав може завдати шкоди цим інтересам.

7. Після цього, лише якщо Палата вважає, що документ є необхідним для розгляду справи, вона може:

- (а) якщо Палата має у своєму розпорядженні документ у тому вигляді, у якому його було погоджено зі стороною, відступаючи від принципу змагальності й обмежуючись тим, що, на її думку, є строго необхідним для належного відправлення правосуддя, взяти до уваги такий документ. При цьому Палата враховує той факт, що інша сторона у справі не мала можливості висловити свої зауваження щодо цього документа. При прийнятті рішення або ухвали Палата належним чином враховує конфіденційний характер будь-якого документа, що розглядається таким способом;
- (b) за будь-яких інших обставин Палата може дійти таких висновків, які вона вважає доцільними.

Глава II – Початок провадження у справі

Правило 45 – Підписи

1. Будь-яка заява, подана згідно зі статтями 33 чи 34 Конвенції, оформляється письмово і підписується заявником або представником заявника.
2. Якщо заяву подано неурядовою організацією або групою осіб, її підписують особи, уповноважені представляти цю організацію чи групу. Палата або відповідний Комітет вирішує питання про те, чи є повноважними особи, які підписали цю заяву.
3. Якщо заявники представлені відповідно до Правила 36, їхній представник (представники) має надати довіреність або письмове підтвердження повноважень виступати від імені заявників.

Правило 46¹ – Зміст міждержавної заяви

Будь-яка Договірна Сторона або Сторони, що мають намір порушити справу перед Судом згідно зі статтею 33 Конвенції, подають до Секретаріату заяву, яка має містити:

- (a) найменування Договірної Сторони, проти якої подається заява;
 - (b) виклад фактів;
 - (c) виклад стверджуваного порушення (порушень) Конвенції та відповідних аргументів;
 - (d) підтвердження відповідності критеріям прийнятності (вичерпання національних засобів захисту та правило щодо строку), викладених у пункті 1 статті 35 Конвенції;
 - (e) предмет заяви та загальне зазначення вимог справедливої сатисфакції, згідно зі статтею 41 Конвенції, від імені сторони чи сторін, що вважають себе потерпілими; та
 - (f) ім'я та адресу особи (осіб), призначеної Уповноваженим;
- і має супроводжуватися:
- (g) копіями будь-яких відповідних документів, а також будь-якими іншими доказами, зокрема рішень — судових чи несудових — стосовно предмета заяви (з перекладом на одну з офіційних мов Суду, якщо вони не складені однією з цих мов).

Правило 47² – Зміст індивідуальної заяви

1. Заява, про яку йдеться у статті 34 Конвенції, подається на бланку, наданому Секретаріатом, якщо тільки Суд не вирішить інакше. У ній має бути зазначено всю інформацію, що вимагається у відповідних частинах формуляру, і вона має містити:
- (a) ім'я, дату народження, громадянство та адресу заявника, а якщо заявник є юридичною особою, повну назву, дату створення або реєстрації, офіційний реєстраційний номер (якщо є) та офіційну адресу;
- (b) ім'я, адресу, номери телефону й факсу, а також адресу електронної пошти представника, якщо такий є;

1. З поправками, внесеними Судом 1 червня 2015 року та 28 квітня 2025 року.

2. З поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року, 11 грудня 2007 року, 22 вересня 2008 року, 6 травня 2013 року, 1 червня та 5 жовтня 2015 року та 18 січня 2024 року.

(с) якщо в заявника є представник, дату та оригінал підпису заявника в розділі формуляру, відведеного для довіреності; у цьому ж розділі формуляру має бути оригінал підпису представника на підтвердження його згоди діяти в інтересах заявника; Суд може прийняти копії підписів чи інші довіреності, чинні відповідно до національного законодавства Договірних Сторін, якщо буде надано вагомі підстави для невиконання цих вимог і надіслано, у розумний строк, формуляр довіреності Суду з оригіналами підписів;

(d) найменування Договірної Сторони або Сторін, проти яких подається заява;

(e) стислий і розбірливий виклад фактів;

(f) стислий і розбірливий виклад стверджуваного порушення (порушень) Конвенції та відповідних аргументів; та

(g) стислий і розбірливий виклад інформації, що підтверджує відповідність заявника критеріям прийнятності, викладених у пункті 1 статті 35 Конвенції

2. (a) Уся інформація, зазначена вище в пунктах 1 (e) – (g), що міститься у відповідній частині формуляру, має бути достатньою для того, щоб Суд міг визначити характер та обсяг заяви без звернення до будь-яких інших документів.

(b) Однак заявник може доповнити цю інформацію в додатках до формуляру з викладом подробиць щодо фактів, стверджуваних порушень Конвенції та відповідних аргументів. Цю інформацію має бути викладено не більше, ніж на 20-ти сторінках.

3.1. Формуляр повинен бути підписаний заявником чи його представником. До нього слід додати:

(a) копії документів, що стосуються судових чи інших рішень або заходів, на які скаржиться заявник;

(b) копії документів та рішень, які підтверджують, що заявник вичерпав національні засоби правового захисту та дотримався строку, передбаченого пунктом 1 статті 35 Конвенції;

(c) у разі необхідності, копії документів стосовно будь-якої іншої процедури міжнародного розслідування або врегулювання;

(d) якщо заявник є юридичною особою, як зазначено в підпункті (a) пункту 1 Правила 47, документ(и) на підтвердження того, що фізична особа, яка подала заяву, має право або є уповноваженою представляти інтереси заявника.

3.2. Документи, подані на підтримку заяви, мають бути викладені в хронологічному порядку, послідовно пронумеровані й чітко позначені.

4. Заявники, які не бажають розкривати свою особу перед громадськістю, мають це зазначити, а також викласти підстави, які виправдовували б такий відступ від звичайного порядку доступу громадськості до інформації щодо провадження в Суді. Суд може дозволити анонімність або надати її з власної ініціативи.

5.1. Недодержання вимог, викладених у пунктах 1-3 цього Правила, призводить до того, що Суд не розглядає заяву, за винятком випадків, коли:

(a) заявник надав ґрунтовне пояснення про причини невиконання ним зазначених вимог;

(b) заява стосується клопотання про вжиття тимчасових заходів;

(c) Суд з власної ініціативи або на прохання заявника вирішує інакше.

5.2. В усякому разі Суд може звернутися до заявника за наданням інформації або документів у будь-якій формі чи будь-яким способом, як це буде доцільно, протягом встановленого строку.

6. (a) Датою подання заяви, для цілей пункту 1 статті 35 Конвенції, є дата, коли формуляр, що відповідає вимогам цього Правила, був надісланий до Суду. Датою відправлення вважається дата відбитка поштового штемпеля.

(b) Якщо Суд вважає це обґрунтованим, він, однак, може вирішити, що датою подання заяви має вважатися інша дата.

7. Заявники мають повідомляти Суд про будь-які зміни щодо адреси та всіх інших обставин, які стосуються заяви.

Глава III – Судді-доповідачі

Правило 48¹ – Міждержавні заяви

1. Якщо заяву подано згідно зі статтею 33 Конвенції, Палата, створена для розгляду цієї справи, призначає одного або більше суддів зі свого складу суддею-доповідачем (суддями-доповідачами), який, після отримання письмових зауважень від Договірних Сторін, яких стосується справа, подає доповідь про прийнятність заяви.
2. Суддя-доповідач (судді-доповідачі) подає ті доповіді, проекти та інші документи, які можуть допомогти Палаті та її Голові у виконанні ними своїх функцій.

Правило 49² – Індивідуальні заяви

1. Якщо матеріал, поданий заявником, сам по собі достатньо свідчить про те, що відповідна заява є неприйнятною або має бути вилученою з реєстру, така заява розглядається суддею одноособово, за винятком випадків, коли певні особливі обставини не дають змоги зробити це.
2. Якщо заяву подано згідно зі статтею 34 Конвенції, а її розгляд Палатою або Комітетом, який виконує функції, надані йому згідно з пунктом 2 Правила 53, видається виправданим, Голова Секції, якій доручено розглянути цю справу, призначає суддю-доповідача, який вивчатиме заяву.
3. При вивченні заяви суддя-доповідач:
 - (а) може зажадати від сторін подати в межах встановленого строку ту чи іншу фактичну інформацію, документи чи інші необхідні, на його думку, матеріали;
 - (б) якщо Голова Секції вирішує передати справу на розгляд Палати або Комітету, — визначає, хто має розглядати заяву: одноособовий склад Суду, Комітет чи Палата;
 - (с) подає ті доповіді, проекти та інші документи, які можуть допомогти Палаті, Комітету чи відповідному Голові у виконанні своїх функцій.

Правило 50 – Провадження у Великій Палаті

Якщо справу подано до Великої Палати, згідно зі статтею 30 або статтею 43 Конвенції, Голова Великої Палати призначає суддею-доповідачем одного, а якщо йдеться про міждержавну заяву, — одного або більше членів Великої Палати.

1. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року.

2. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року, 4 липня 2005 року, 13 листопада 2006 року та 14 травня 2007 року.

Глава IV – Провадження щодо прийнятності

Міждержавні заяви

Правило 51¹ – Передання заяви на розгляд і подальша процедура

1. Якщо заяву подано згідно зі статтею 33 Конвенції, Голова Суду негайно повідомляє про надходження заяви Договірну Сторону – відповідача і передає заяву до однієї із Секцій.
2. Згідно з підпунктом (а) пункту 1 Правила 26, судді, обрані від Договірної Сторони – заявника та Договірної Сторони – відповідача, *ex officio* входять до складу Палати, сформованої для розгляду справи. Правило 30 застосовується, якщо заяву було подано кількома Договірними Сторонами або якщо заяви з таким самим предметом, подані кількома Договірними Сторонами, розглядаються разом відповідно до Правила 42.
3. Після передання справи до Секції Голова Секції створює Палату, відповідно до пункту 1 Правила 26, і пропонує Договірній Стороні – відповідачеві подати в письмовій формі свої зауваження щодо прийнятності заяви. Отримані в такий спосіб зауваження Секретар доводить до відома Договірної Сторони – заявника, яка у відповідь може подати свої зауваження в письмовій формі.
4. До прийняття рішення щодо прийнятності заяви Палата або її Голова можуть запропонувати Сторонам подати додаткові зауваження в письмовій формі.
5. Слухання щодо прийнятності проводиться, якщо так вирішує Палата. Палата може провести таке слухання з власної ініціативи або на прохання однієї чи більше Договірних Сторін, яких це стосується.
6. Перед призначенням письмової і, коли це доцільно, усної процедури Голова Палати проводить консультації зі Сторонами.
7. Після повідомлення Договірної Сторони – відповідача про надходження заяви й пропозиції обом Договірним Сторонам подати в письмовій формі свої зауваження щодо заяви згідно з цим Правилом, Палата може також вирішити розглянути питання щодо прийнятності та суті заяви одночасно, відповідно до пункту 2 статті 29 Конвенції. Слухання щодо прийнятності та суті заяви проводиться, якщо так вирішує Палата. Палата може зробити це з власної ініціативи або на прохання однієї чи кількох Договірних Сторін, яких це стосується.

Індивідуальні заяви

Правило 52² – Передання заяв до Секцій

1. Кожну заяву, подану згідно зі статтею 34 Конвенції, Голова Суду передає до Секції, намагаючись при цьому забезпечити рівномірний розподіл справ між Секціями.
2. Відповідно до пункту 1 Правила 26, Голова відповідної Секції створює Палату у складі семи суддів, як це передбачено пунктом 1 статті 26 Конвенції.
3. До створення Палати згідно з пунктом 2 цього Правила Голова Секції здійснює повноваження, які цим Регламентом покладаються на Голову Палати.

1. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня, 8 липня 2002 року та 28 квітня 2025 року.
2. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року.

Правило 52A¹ – Процедура при розгляді заяви суддею, який засідає одноособово

1. Відповідно до статті 27 Конвенції, суддя, який засідає одноособово, може визнати неприйнятною або вилучити з реєстру справ Суду заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо таку ухвалу може бути прийнято без додаткового вивчення. Ця ухвала є остаточною. Вона має містити коротке обґрунтування. Про неї повідомляється заявнику.
2. Якщо суддя, який засідає одноособово, не приймає жодну ухвалу згідно з пунктом 1 цього Правила, то цей суддя передає заяву до Комітету або Палати для подальшого розгляду.

Правило 53² – Процедура в Комітеті

1. Відповідно до підпункту (а) пункту 1 статті 28 Конвенції, Комісія може одностайним голосуванням та на будь-якому етапі провадження визнати неприйнятною або вилучити з реєстру справ Суду заяву, якщо таку ухвалу може бути прийнято без додаткового вивчення.
2. Якщо Комітет, з урахуванням зауважень сторін, отриманих відповідно до підпункту (b) пункту 2 Правила 54, вважає, що справа підлягає розгляду відповідно до процедури, передбаченої підпунктом (b) пункту 1 статті 28 Конвенції, він одностайним голосуванням ухвалює рішення, що містить його ухвалу щодо прийнятності та, за необхідності, щодо справедливої компенсації.
3. Якщо суддя, обраний від відповідної Договірної Сторони, не є членом Комітету, Комітет може на будь-якому етапі провадження одностайним голосуванням запросити цього суддю замінити одного зі своїх членів, з урахуванням усіх відповідних факторів, включно з тим, чи оскаржувала ця Сторона застосування процедури, передбаченої підпунктом (b) пункту 1 статті 28 Конвенції.
4. Ухвали та рішення, передбачені пунктом 1 статті 28 Конвенції, є остаточними. Вони мають бути обґрунтованими. Ухвали можуть містити коротке обґрунтування, якщо їх було прийнято після передання справи суддею, який засідає одноособово, відповідно до пункту 2 Правила 52A.
5. Секретар повідомляє про ухвалу Комітету заявникові, а також відповідній Договірній Стороні або Сторонам, якщо вони раніше брали участь у розгляді заяви відповідно до цього Регламенту.
6. Якщо жодної ухвали або жодного рішення не прийнято Комітетом, заява передається для розгляду до Палати, створеної відповідно до пункту 2 Правила 52.
7. Положення пункту 1 Правила 42 та Правил 79-81 застосовуються, *mutatis mutandis*, до провадження в Комітеті.

Правило 54³ – Процедура в Палаті

1. Палата може одразу визнати заяву неприйнятною або вилучити її з реєстру справ Суду. Ухвала Палати може стосуватися всієї заяви або її частини.
2. В альтернативному випадку Палата або Голова Секції може вирішити:

1. Включено Судом 13 листопада 2006 року та змінено 9 вересня 2019 року та 4 листопада 2019 року.
2. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року, 4 липня 2005 року, 14 травня 2007 року, 16 січня 2012 року та 4 листопада 2019 року.
3. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року, 14 січня 2013 року та 23 лютого 2024 року.

(а) зажадати від сторін фактичну інформацію, документи чи інші необхідні, на їхню думку, матеріали;

(b) повідомити про заяву або частину заяви Договірну Сторону – відповідача та попросити цю Сторону подати письмові зауваження щодо заяви, а після одержання її відповіді попросити заявника подати свої зауваження у відповідь;

(с) запропонувати сторонам подати додаткові зауваження в письмовій формі.

3. Здійснюючи повноваження, передбачені підпунктом (b) пункту 2 цього Правила, Голова Секції, засідаючи одноособово, може одразу визнати неприйнятною або вилучити з реєстру справ Суду частину заяви. Ця ухвала є остаточною. Вона має містити коротке обґрунтування. Заявнику, а також відповідній Договірній Стороні або Сторонам повідомляють про таку ухвалу листом, що містить це обґрунтування.

4. Пункт 2 цього Правила також застосовується до заступників Голів Секцій, призначених черговими суддями відповідно до пункту 5 Правила 39 для вирішення питань щодо клопотань про вжиття тимчасових заходів. Будь-яка ухвала про визнання заяви неприйнятною має містити коротке обґрунтування. Заявнику повідомляють про таку ухвалу листом, що містить це обґрунтування.

5. До прийняття ухвали щодо прийнятності Палата, якщо вона вважає, що цього вимагають її функції згідно з Конвенцією, може вирішити, на прохання сторони або з власної ініціативи, провести слухання. У такому випадку, якщо Палата, як виняток, не вирішить інакше, сторонам також пропонується подати питання, які виникають стосовно суті заяви.

Правило 54A¹ – Спільний розгляд прийнятності заяви та справи по суті

1. Вирішуючи повідомити Договірну Сторону – відповідача про заяву, згідно з підпунктом (b) пункту 2 Правила 54, Палата також може прийняти рішення про одночасний розгляд питання прийнятності заяви та розгляд відповідної справи по суті, відповідно до пункту 1 статті 29 Конвенції. У такому випадку сторонам пропонується додати до своїх зауважень будь-які доводи стосовно справедливої сатисфакції та пропозиції стосовно дружнього врегулювання. Умови, викладені в Правилах 60 і 62, застосовуються *mutatis mutandis*. Однак Суд може на будь-якому етапі, якщо це необхідно, прийняти окрему ухвалу щодо прийнятності.

2. Якщо дружнього врегулювання чи іншого вирішення не досягнуто й Палата переконалася, на підставі аргументів сторін, що справа є прийнятною та готовою для розгляду по суті, вона невідкладно ухвалює рішення, що містить ухвалу Палати щодо прийнятності, за винятком випадків, коли вона вирішує прийняти таку ухвалу окремо.

Міждержавні та індивідуальні заяви

Правило 55 – Твердження про неприйнятність

Будь-які заперечення щодо неприйнятності, наскільки дозволяють їхній характер та обставини, мають бути викладені Договірною Стороною – відповідачем у тих її письмових та усних зауваженнях щодо прийнятності заяви, що подаються відповідно до Правила 51 або 54, залежно від обставин.

1. Включено Судом 17 червня та 8 липня 2002 року й змінено 13 грудня 2004 року та 13 листопада 2006 року.

Правило 56¹ – Ухвала Палати

1. В ухвалі Палати має бути зазначено, як її було прийнято — одногосно чи більшістю голосів; ухвала має бути вмотивована.
2. Секретар повідомляє про ухвалу Палати заявникові. Ухвала також повідомляється Договірній Стороні чи Сторонам, яких це стосується, а також будь-якій третій стороні, включно з Комісаром Ради Європи з прав людини, яку було раніше поінформовано про заяву відповідно до цього Регламенту. У разі досягнення дружнього врегулювання ухвала щодо вилучення заяви з реєстру справ надсилається до Комітету Міністрів відповідно до пункту 3 Правила 43.

Правило 57² – Мова, якою приймається ухвала

Усі ухвали Палат приймаються або англійською, або французькою мовою, окрім випадку, коли Суд вирішує, що ухвалу має бути прийнято обома офіційними мовами. Однак ухвали Великої Палати приймаються обома офіційними мовами, при цьому обидві мовні версії є однаково автентичними.

1. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня, 8 липня 2002 року, 13 листопада 2006 року та 4 листопада 2019 року.
2. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня, 8 липня 2002 року та 4 листопада 2019 року.

Глава V – Провадження після прийняття заяви

Правило 58¹ – Міждержавні заяви

1. Якщо Палата вирішила прийняти заяву, подану згідно зі статтею 33 Конвенції, Голова Палати після консультацій із заінтересованими Договірними Сторонами встановлює строк подання письмових зауважень по суті справи та надання додаткових доказів. За згодою заінтересованих Договірних Сторін Голова може, однак, постановити, що проведення письмової процедури не є обов'язковим.
2. Слухання по суті справи проводиться, якщо так вирішує Палата. Палата може зробити це з власної ініціативи або на прохання однієї чи більше заінтересованих Договірних Сторін. Голова Палати призначає усну процедуру.

Правило 59² – Індивідуальні заяви

1. Після оголошення заяви, поданої згідно зі статтею 34 Конвенції, прийнятною Палата або її Голова може попросити сторони подати додаткові докази та письмові зауваження.
2. За відсутності іншої умови, сторонам надається однаковий строк для подання зауважень.
3. За клопотанням сторони або з власної ініціативи Палата може вирішити, якщо вона вважає, що цього вимагають її функції згідно з Конвенцією, провести слухання по суті.
4. Голова Палати призначає, коли це необхідно, письмову та усну процедури.

Правило 60³ – Вимоги справедливої сатисфакції

1. Заявник, який бажає отримати справедливую сатисфакцію відповідно до статті 41 Конвенції у разі виявлення Судом порушення його конвенційних прав, повинен заявити конкретну вимогу такої сатисфакції.
2. Заявник повинен подати детальний перелік усіх вимог, а також відповідні підтверджувальні документи — у межах строку, встановленого для подання ним зауважень стосовно суті справи, якщо тільки Голова Палати не вирішить інакше.
3. Якщо заявник не виконав вимоги, викладені в попередніх пунктах, Палата може відхилити такі вимоги повністю або частково.
4. Вимоги заявника передаються Договірній Стороні – відповідачеві для подання відповідних зауважень.

Правило 61⁴ – Процедура пілотного рішення

1. Суд може ініціювати процедуру пілотного рішення та ухвалити пілотне рішення, якщо факти, викладені в заяві, свідчать про існування у відповідній Договірній Стороні структурної або системної проблеми чи іншого подібного порушення, яке призвело або може призвести до подання аналогічних заяв.

1. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня, 8 липня 2002 року та 28 квітня 2025 року.
2. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року.
3. 3 поправками, внесеними Судом 13 грудня 2004 року.
4. Включено Судом 21 лютого 2011 року.

2. (а) Перед тим, як ініціювати процедуру пілотного рішення, Суд спочатку запитує думку сторін щодо того, чи подання заяви, що перебуває на розгляді, є наслідком існування такої проблеми або порушення у відповідній Договірній Стороні, а також щодо доцільності розгляду заяви відповідно до цієї процедури.

(b) Процедuru пілотного рішення може бути ініційовано Судом з власної ініціативи або на прохання однієї чи обох сторін.

(c) Будь-яка заява, відібрана для розгляду в межах процедури пілотного рішення, розглядається в пріоритетному порядку відповідно до Правила 41 Регламенту Суду.

3. У своєму пілотному рішенні Суд визначає як характер встановленої структурної чи системної проблеми або іншого порушення, так і заходи, які відповідна Договірна Сторона має вжити на національному рівні для виправлення ситуації, згідно з резолютивною частиною рішення.

4. Суд може зазначити в резолютивній частині пілотного рішення, що заходи для виправлення ситуації, про які йдеться вище в пункті 3, мають бути вжиті протягом визначеного строку, з урахуванням характеру необхідних заходів та швидкості, з якою виявлену ним проблему може бути усунуто на національному рівні.

5. При ухваленні пілотного рішення Суд може відкласти вирішення питання щодо справедливої сатисфакції повністю або частково до моменту вжиття Договірною Стороною – відповідачем індивідуальних і загальних заходів, визначених у пілотному рішенні.

6. (а) Якщо це доцільно, Суд може відкласти розгляд усіх аналогічних заяв до вжиття заходів, необхідних для виправлення ситуації, на підставі резолютивної частини пілотного рішення.

(b) Відповідні заявники мають бути належним чином поінформовані про відкладення розгляду їхніх заяв. Вони мають бути повідомлені, у разі потреби, про всі подальші істотні події, що стосуються їхніх справ.

(c) Суд може в будь-який час розглянути відкладену заяву в інтересах належного відправлення правосуддя.

7. Якщо сторони пілотної справи досягають дружнього врегулювання, то таке врегулювання має передбачати заяву Договірної Сторони – відповідача про виконання загальних заходів, визначених у пілотному рішенні, а також про відшкодування, яке має бути надане іншим фактичним або потенційним заявникам.

8. За відсутності рішення про протилежне, у разі невиконання відповідною Договірною Стороною резолютивної частини пілотного рішення, Суд відновлює розгляд заяв, розгляд яких було відкладено відповідно до пункту 6 вище.

9. Комітет Міністрів, Парламентська Асамблея Ради Європи, Генеральний секретар Ради Європи та Комісар Ради Європи з прав людини повідомляються про ухвалення пілотного рішення, а також про будь-якого іншого рішення, у якому Суд звертає увагу на існування структурної або системної проблеми в Договірній Стороні.

10. Інформація про початок процедури пілотного рішення, ухвалення пілотних рішень та їх виконання, а також про завершення такої процедури публікується на вебсайті Суду.

Правило 62¹ – Дружнє врегулювання

1. Як тільки заяву визнано прийнятною, Секретар, діючи за вказівками Палати або її Голови, налагоджує зв'язок зі сторонами з метою забезпечення дружнього врегулювання спору,

1. З поправками, внесеними Судом 17 червня і 8 липня 2002 року та 13 листопада 2006 року.

відповідно до пункту 1 статті 39 Конвенції. Палата вживає заходів, які вважаються доцільними для сприяння такому врегулюванню.

2. Відповідно до пункту 2 статті 39 Конвенції, переговори щодо дружнього врегулювання мають бути конфіденційними й не повинні впливати на доводи сторін у змагальному процесі. У змагальному процесі не можна посилалися або розраховувати на жодні письмові чи усні повідомлення, на пропозиції чи поступки, які було зроблено в рамках спроби досягнення дружнього врегулювання.

3. Якщо Секретар повідомить Палату про те, що сторони погодилися на дружнє врегулювання, Палата, пересвідчившись у тому, що врегулювання було досягнуте на основі поваги до прав людини, як визначено в Конвенції та Протоколах до неї, вилучає справу з реєстру справ Суду на підставі пункту 3 Правила 43.

4. Пункти 2 і 3 застосовуються *mutatis mutandis* до процедури, передбаченої Правилом 54А.

Правило 62А¹ – Одностороння декларація

1. (а) Якщо заявник не погодився з умовами пропозиції дружнього врегулювання, зробленої згідно з Правилом 62, відповідна Договірна Сторона може подати до Суду клопотання про вилучення заяви з реєстру справ, відповідно до пункту 1 статті 37 Конвенції.

(b) До такого клопотання додається декларація, у якій чітко визнається, що у справі заявника було допущено порушення Конвенції, а також зобов'язання забезпечити належне відшкодування та, за необхідності, вжити необхідних заходів для виправлення ситуації.

(c) Подання декларації відповідно до підпункту (b) пункту 1 цього Правила повинно здійснюватися в рамках відкритого й змагального судового процесу, який проводиться окремо від процедури дружнього врегулювання та з належним дотриманням конфіденційності такої процедури, як зазначено в пункті 2 статті 39 Конвенції та пункті 2 Правила 62.

2. За виняткових обставин, клопотання та супровідна декларація можуть бути подані до Суду навіть за відсутності попередньої спроби досягти дружнього врегулювання.

3. Якщо Суд переконується, що декларація надає достатніх підстав для висновку про те, що повага до прав людини, як визначено в Конвенції та Протоколах до неї, не вимагає продовження розгляду заяви, він може вилучити її з реєстру, повністю або частково, навіть якщо заявник наполягає на продовженні розгляду заяви.

4. Це Правило застосовується *mutatis mutandis* до процедури, передбаченої Правилом 54А.

1. Включено Судом 2 квітня 2012 року.

Глава VI – Слухання

Правило 63¹ – Відкритий характер слухань

1. Слухання мають бути відкритими, якщо тільки, відповідно до пункту 2 цього Правила, за виняткових обставин, Палата з власної ініціативи або на прохання сторони чи іншої заінтересованої особи не вирішить інакше.
2. Преса та відвідувачі можуть не допускатися в зал засідань протягом усього слухання або якоїсь його частини в інтересах збереження моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх чи захист приватного життя сторін, або — тією мірою, що визнається Палатою суворо необхідною, — коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя.
3. У клопотанні про забезпечення закритості слухання, поданому на підставі пункту 1 цього Правила, мають бути наведені відповідні причини й зазначено, чи це стосується всього слухання, чи лише його частини.

Правило 64² – Проведення слухань

1. Голова Палати організовує і спрямовує слухання та визначає порядок, у якому присутні на засіданні запрошуються до виступу.
2. Будь-який суддя має право ставити запитання будь-якій особі, присутній на засіданні Палати.

Правило 65³ – Нез'явлення на слухання

Якщо сторона чи будь-яка інша особа, що має бути присутньою на слуханні, не з'явиться або відмовляється зробити це, тоді, незважаючи на таку обставину, Палата може продовжувати слухання, але за умови, що вона дійде висновку, що це відповідатиме вимогам належного здійснення правосуддя.

Правила 66 – 69 вилучено

Правило 70⁴ – Стенографічний запис слухання

1. За розпорядженням Голови Палати, Секретареві може бути доручено ведення стенографічного запису слухання. Такий стенографічний запис містить:
 - (a) склад Палати;
 - (b) список осіб, присутніх на слуханні в Палаті;
 - (c) тексти подань, поставлені запитання та відповіді на них;
 - (d) текст рішення, оголошеного під час слухання.
2. Якщо увесь стенографічний запис або його частину виконано неофіційною мовою, Секретар вживає заходів для його перекладу на одну з офіційних мов.

1. 3 поправками, внесеними Судом 7 липня 2003 року.
2. 3 поправками, внесеними Судом 7 липня 2003 року.
3. 3 поправками, внесеними Судом 7 липня 2003 року.
4. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року.

3. Представники сторін отримують копію стенографічного запису для внесення виправлень, проте за умови, що це відбуватиметься під контролем Секретаря або Голови Палати, й що такі виправлення в жодному разі не спотворюватимуть змісту й суті сказаного. З цією метою Секретар встановлює строки, керуючись вказівками Голови Палати.
4. Після внесення виправлень стенографічний запис підписується Головою Палати та Секретарем, після чого він стає офіційним документом у справі.

Глава VII – Провадження у Великій Палаті

Правило 71¹ – Застосовність процесуальних положень

1. Положення, що регулюють провадження в Палатах, застосовуються *mutatis mutandis* до провадження у Великій Палаті.
2. Повноваження, які надаються Палаті положеннями пункту 5 Правила 54 та пункту 3 Правила 59 стосовно проведення слухання, можуть, під час провадження у Великій Палаті, також здійснюватися Головою Великої Палати.

Правило 72² – Відмова від розгляду справи на користь Великої Палати

1. Якщо справа, яку розглядає Палата, порушує серйозне питання щодо тлумачення Конвенції чи Протоколів до неї, Палата може відмовитися від розгляду справи на користь Великої Палати.
2. Якщо вирішення питання, порушеного у справі, яку розглядає Палата, може мати наслідком несумісність із практикою Суду, Палата відмовляється від розгляду справи на користь Великої Палати.
3. Секретар повідомляє сторони про намір Палати відмовитися від розгляду справи й пропонує їм подати свої зауваження щодо цього протягом двох тижнів з дати такого повідомлення.
4. Умотивовувати рішення щодо відмови від юрисдикції немає потреби. Секретар повідомляє сторони про рішення Палати.

Правило 73 – Клопотання сторони про передання справи на розгляд Великої Палати

1. Відповідно до статті 43 Конвенції, упродовж трьох місяців від дати ухвалення рішення Палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися до Секретаріату з письмовим клопотанням про передання справи на розгляд Великої Палати. У своєму клопотанні сторона має зазначити серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи Протоколів до неї, або важливе питання загального значення, яке, на її думку, вимагає розгляду Великою Палатою.
2. Колегія у складі п'яти суддів Великої Палати, створена відповідно до пункту 5 Правила 24, розглядає клопотання виключно на підставі наявних матеріалів у справі. Вона задовольняє клопотання лише в тому разі, коли вважає, що справа дійсно порушує таке питання чи проблему. Умотивовувати відмову щодо клопотання не потрібно.
3. Якщо колегія задовольняє клопотання, Велика Палата вирішує справу шляхом постановлення рішення.

1. 3 поправками, внесеними Судом 17 червня та 8 липня 2002 року.

2. 3 поправками, внесеними Судом 6 лютого 2013 року та 1 червня 2015 року.

Глава VIII – Рішення

Правило 74¹ – Зміст рішення

1. Рішення, згідно зі статтями 28, 42 і 44 Конвенції, має містити:

- (a) імена Голови та інших суддів, що входять до складу відповідної Палати або Комітету, а також ім'я Секретаря чи заступника Секретаря;
- (b) дати постановлення рішення та його проголошення;
- (c) опис сторін;
- (d) імена Уповноважених, адвокатів чи радників сторін;
- (e) виклад перебігу процесу;
- (f) факти справи;
- (g) стислий виклад подань сторін;
- (h) умотивування з погляду права;
- (i) резолютивні положення рішення;
- (j) ухвалу щодо відшкодування витрат, якщо така є;
- (k) зазначення кількості суддів, що складають більшість;
- (l) коли це доцільно, зазначення того, який текст є автентичним.

2. Будь-який суддя, який брав участь у розгляді справи Палатою або Великою Палатою, має право додати до рішення або свою окрему думку, що збігається чи не збігається з рішенням, або просто констатацію своєї незгоди.

Правило 75² – Присудження справедливої сатисфакції

1. Якщо Палата або Комітет встановлює наявність порушення Конвенції чи Протоколів до неї, тоді в цьому ж рішенні має бути вирішено питання щодо застосування статті 41 Конвенції, якщо було подано конкретну вимогу відповідно до Правила 60, а це питання вже є готовим до вирішення; якщо таке питання не є готовим до вирішення, Палата або Комітет відкладає його повністю або частково і призначає подальшу процедуру.

2. З метою вирішення питання щодо застосування статті 41 Конвенції Палата або Комітет має, наскільки це можливо, складатися із тих суддів, які розглядали справу по суті. Якщо виявиться неможливим сформувати Палату або Комітет у первісному складі, Голова Секції повинен доповнити чи сформувати Палату або Комітет шляхом жеребкування.

3. Присуджуючи справедливу сатисфакцію згідно зі статтею 41 Конвенції, Палата або Комітет може постановити, що якщо розрахунок не буде проведено в межах зазначеного строку, на суми, призначені до сплати як відшкодування, мають нараховуватися відсотки.

4. Якщо Суд буде поінформовано про досягнення угоди між потерпілою стороною та Договірною Стороною, відповідальною за порушення, він має перевірити, чи ця угода має справедливий характер, і якщо виявиться, що угода є справедливою, він вилучає справу з реєстру відповідно до пункту 3 Правила 43.

1. З поправками, внесеними Судом 13 листопада 2006 року.

2. З поправками, внесеними Судом 13 грудня 2004 року та 13 листопада 2006 року.

Правило 76¹ – Мова, якою приймається рішення

Окрім випадку, коли Суд вирішує ухвалити рішення обома офіційними мовами, усі рішення приймаються або англійською, або французькою мовою. Однак рішення Великої Палати приймаються обома офіційними мовами, при цьому обидві мовні версії є однаково автентичними.

Правило 77² – Підписання, проголошення та повідомлення рішення

1. Рішення підписуються Головою Палати або Комітету та Секретарем.
2. Рішення, яке було ухвалено Палатою, може бути оголошено Головою Палати або, за його дорученням, іншим суддею у відкритому слуханні. Уповноважені та представники сторін мають бути вчасно повідомлені про дату цього слухання. В іншому випадку, а також стосовно рішень, ухвалених Комітетами, проголошенням рішення вважатиметься повідомлення, передбачене в пункті 3 цього Правила.
3. Рішення передається до Комітету Міністрів. Секретар надсилає копії сторонам, Генеральному секретареві Ради Європи, будь-якій третій стороні, включно з Комісаром Ради Європи з прав людини, чи іншій безпосередньо заінтересованій особі. Оригінал, належним чином підписаний, здається на зберігання до архіву Суду.

Правило 78 вилучено

Правило 79 – Клопотання про тлумачення рішення

1. Сторона може подати клопотання про тлумачення рішення впродовж одного року після проголошення цього рішення.
2. Клопотання подається до Секретаріату. У ньому має бути чітко зазначено, який саме пункт чи які саме пункти резолютивної частини рішення потребують тлумачення.
3. Попередній склад Палати може з власної ініціативи відхилити клопотання, мотивуючи це тим, що немає підстав для його розгляду. Якщо неможливо сформувати Палату в її попередньому складі, Голова Суду доповнює або повністю формує її шляхом жеребкування.
4. Якщо Палата не відхилить клопотання, Секретар повідомляє про нього іншу сторону чи сторони і пропонує їм подати письмові зауваження в межах строку, встановленого Головою Палати. Голова Палати також призначає дату слухання, якщо Палата вирішить проводити його. Палата вирішує питання шляхом постановлення рішення.

Правило 80 – Клопотання про перегляд рішення

1. Будь-яка сторона в разі виявлення факту, який за своїм характером міг би мати вирішальне значення і який у той час, коли проголошувалося рішення, був невідомий Суду й підставно не міг бути відомий цій стороні, може впродовж шестимісячного строку після того, як ця сторона дізналася про такий факт, звернутися до Суду з клопотанням переглянути це рішення.
2. У клопотанні має бути зазначено, яке саме рішення потребує перегляду, та має міститися інформація, яка є необхідною для підтвердження того, що умов, викладених у пункті 1, було

1. З поправками, внесеними Судом 17 червня, 8 липня 2002 року та 4 листопада 2019 року.
2. З поправками, внесеними Судом 13 листопада 2006 року, 1 грудня 2008 року та 1 червня 2015 року.

дотримано. До клопотання додаються копії всіх підтверджувальних документів. Клопотання та підтверджувальні документи подаються до Секретаріату.

3. Попередній склад Палати може з власної ініціативи відхилити клопотання, мотивуючи це тим, що немає підстав для його розгляду. Якщо неможливо сформувати Палату в її попередньому складі, Голова Суду доповнює або повністю формує її шляхом жеребкування.

4. Якщо Палата не відхилить клопотання, Секретар повідомляє про нього іншу сторону чи сторони і пропонує їм подати письмові зауваження в межах строку, встановленого Головою Палати. Голова Палати також призначає дату слухання, якщо Палата вирішить проводити його. Палата вирішує це питання шляхом ухвалення рішення.

Правило 81 – Виправлення помилок в ухвалах і рішеннях

Незалежно від положень щодо перегляду рішень і поновлення заяв у реєстрі справ, Суд може, з власної ініціативи або за клопотанням сторони, поданим протягом одного місяця від дати проголошення ухвали або рішення, виправити описки, неточності в підрахунках чи очевидні помилки.

Глава IX – Консультативні висновки за статтями 47, 48 і 49 Конвенції¹

Правило 82²

У провадженнях щодо надання консультативних висновків на запит Комітету Міністрів, крім положень статей 47, 48 і 49 Конвенції, Суд застосовує також і наступні положення. Він також застосовує інші положення цього Регламенту тією мірою, якою він вважає це за доцільне.

Правило 83³

Клопотання про надання консультативного висновку подається до Секретаря Суду. У клопотанні має бути повно й точно викладено питання, стосовно якого Суд має надати висновок, а також:

- (а) дата, коли Комітет Міністрів ухвалив рішення, про яке йдеться в пункті 3 статті 47 Конвенції;
- (б) імена та адреси особи або осіб, призначених Комітетом Міністрів для того, щоб надати Суду роз'яснення, які можуть йому знадобитися.

Разом із клопотанням подаються всі документи, що можуть прояснити це питання.

Правило 84⁴

1. Після отримання клопотання Секретар передає його копію та копію супутніх документів усім членам Суду.
2. Секретар інформує Договірні Сторони про те, що вони можуть подати письмові зауваження стосовно клопотання.

Правило 85⁵

1. Голова Суду встановлює строк подання письмових зауважень чи інших документів.
2. Письмові зауваження або інші документи подаються до Секретаря Суду. Секретар передає їхні копії всім членам Суду, Комітету Міністрів та кожній Договірній Стороні.

Правило 86

Після завершення письмової процедури Голова Суду вирішує, чи потрібно надати Договірним Сторонам, які подали письмові зауваження, можливість викласти їх під час усного розгляду, призначеного з цією метою.

Правило 87⁶

1. Для розгляду запиту про надання консультативного висновку формується Велика Палата.
2. Якщо Велика Палата вважає, що такий запит виходить за межі її компетенції, яку визначає стаття 47 Конвенції, вона має оголосити про це у вмотивованій ухвалі.

1. Включено Судом 19 вересня 2016 року.
2. 3 поправками, внесеними Судом 19 вересня 2016 року.
3. 3 поправками, внесеними Судом 4 липня 2005 року.
4. 3 поправками, внесеними Судом 4 липня 2005 року.
5. 3 поправками, внесеними Судом 4 липня 2005 року.
6. 3 поправками, внесеними Судом 4 липня 2005 року.

Правило 88¹

1. Вмотивовані ухвали й консультативні висновки приймаються більшістю голосів Великої Палати. У них має бути зазначено кількість суддів, що становлять більшість.

1В. Вмотивовані ухвали й консультативні висновки приймаються обома офіційними мовами Суду, при цьому обидві мовні версії є однаково автентичними.

2. Будь-який суддя, якщо він цього бажає, може додати до вмотивованої ухвали або консультативного висновку Суду свою окрему думку, що збігається або не збігається з умотивованою ухвалою чи консультативним висновком, або просто констатацію своєї незгоди.

Правило 89²

Вмотивована ухвала або консультативний висновок може бути оголошено однією з двох офіційних мов Головою Великої Палати або уповноваженим ним суддею у відкритому слуханні; про це завчасно мають бути повідомлені Комітет Міністрів і кожна Договірна Сторона. В інших випадках проголошенням висновку або вмотивованої ухвали вважатиметься повідомлення, здійснене відповідно до Правила 90.

Правило 90³

Консультативний висновок або вмотивовану ухвалу підписує Голова Великої Палати і Секретар Суду. Оригінал, належним чином підписаний, здається на зберігання до архіву Суду. Секретар Суду надсилає засвідчені копії Комітетові Міністрів, Договірним Сторонам і Генеральному секретареві Ради Європи.

1. 3 поправками, внесеними Судом 4 липня 2005 року та 4 листопада 2019 року.

2. 3 поправками, внесеними Судом 4 липня 2005 року.

3. 3 поправками, внесеними Судом 4 липня 2005 року та 1 червня 2015 року.

Глава X¹ – Консультативні висновки за Протоколом № 16 до Конвенції

Правило 91 – Загальне положення

У провадженнях щодо надання консультативних висновків на запит судів або судових установ, вказаних Договірними Сторонами відповідно до статті 10 Протоколу № 16 до Конвенції, крім положень цього Протоколу, Суд застосовує також і наступні положення. Він також застосовує інші положення цього Регламенту тією мірою, якою він вважає це за доцільне.

Правило 92 – Подання запиту про надання консультативного висновку

1. Відповідно до статті 1 Протоколу № 16 до Конвенції, суд або судова установа Договірної Сторони цього Протоколу може звертатися до Суду із запитом про надання консультативних висновків із принципових питань, які стосуються тлумачення або застосування прав і свобод, визначених Конвенцією або Протоколами до неї. Такий запит подається до Секретаря Суду.

2.1 Запит має бути обґрунтованим і містити:

(a) предмет справи, яка розглядалась на національному рівні, та відповідні правові й фактичні обставини;

(b) відповідні положення національного законодавства;

(c) відповідні проблеми за Конвенцією, зокрема права або свободи, яких стосується питання;

(d) за необхідності, короткий виклад аргументів сторін у національному провадженні стосовно питання; та

(e) за можливості й за необхідності, виклад власних міркувань суду або судової установи, яка звертається із запитом, стосовно питання, включно з будь-яким аналізом, проведеним щодо цього питання.

2.2. Суд або судова установа, яка звертається із запитом, подає будь-які інші документи щодо відповідних юридичних та фактичних обставин справи, яка перебуває у провадженні.

2.3. Суд або судова установа, яка звертається із запитом, повідомляє Секретаря Суду про відкликання свого запиту. Після отримання такого повідомлення Суд припиняє провадження.

Правило 93² – Розгляд запиту колегією

1.1 Запит про надання консультативного висновку розглядається колегією у складі п'яти суддів Великої Палати. Колегія складається з:

(a) Голови Суду. Якщо Голова Суду не може брати участь у засіданні, його заміняє заступник Голови Суду, перший за порядком старшинства;

(b) судді, призначений суддею-доповідачем відповідно до Правила 91 та, *mutatis mutandis*, Правила 49;

(c) двох Голів Секцій, визначених за ротацією. Якщо визначені в такий спосіб Голови Секцій не можуть брати участь у засіданні, їх заміняють заступники Голів цих Секцій;

1. Включено Судом 19 вересня 2016 року.

2. З поправками, внесеними Судом 11 жовтня 2021 року.

(d) судді, обраного від Договірної Сторони, до якої належить суд чи судова установа, що звертається із запитом, або, за необхідності, судді, призначеного відповідно до Правила 29; та
(e) щонайменше двох підмінних суддів, визначених за ротацією з-поміж суддів, яких Секції обрали до колегії суддів на шестимісячний строк.

1.2. Судді, які входять до складу колегії, продовжують виконувати свої обов'язки, якщо вони брали участь у розгляді запиту про надання консультативного висновку й на дату закінчення строку їхніх повноважень у складі колегії остаточне рішення щодо цього запиту не було прийнято.

2. Запити про надання консультативних висновків розглядаються в першочерговому порядку відповідно до Правила 41.

3. Колегія Великої Палати приймає запит, якщо вважає, що він відповідає вимогам статті 1 Протоколу № 16 до Конвенції.

4. Колегія суддів умотивовує відмову в прийнятті запиту.

5. Суд або судова установа, що звертається із запитом, та Договірна Сторона, до якої належить цей суд чи судова установа, повідомляються про рішення колегії прийняти або відхилити запит.

Правило 94¹ – Провадження після прийняття запиту колегією

1. Якщо колегія суддів приймає запит про надання консультативного висновку відповідно до Правила 93, для розгляду запиту та надання консультативного висновку, згідно з підпунктом (g) пункту 2 Правила 24, формується Велика Палата.

2. Голова Великої Палати може запропонувати суду або судовій установі, яка звертається із запитом, надати будь-яку додаткову інформацію, що вважається необхідною для уточнення обсягу запиту або власних міркувань щодо питання, порушеного в запиті.

3. Голова Великої Палати може запропонувати сторонам національного провадження подати письмові зауваження і, за необхідності, взяти участь в усному слуханні.

4. Письмові зауваження чи інші документи подаються до Секретаря Суду в строки, встановлені Головою Великої Палати. Після цього письмова процедура вважається завершеною.

5. Положення пункту 3 Правила 59 та пункту 2 Правила 71 застосовуються, *mutatis mutandis*, до проваджень у Великій Палаті, сформованій для надання консультативних висновків відповідно до статті 2 Протоколу № 16 до Конвенції. Не пізніше ніж після завершення письмової процедури Голова Великої Палати приймає рішення про необхідність проведення усного слухання.

6. Копії будь-яких подань, поданих відповідно до положень Правила 44, надсилаються суду чи судовій установі, що звертається із запитом. Суд чи судова установа, що звертається із запитом, має можливість надати свої коментарі щодо цих подань, без впливу на завершення письмової процедури.

7. Консультативні висновки затверджуються більшістю голосів Великої Палати. У них зазначається кількість суддів, що складають більшість.

7В. Консультативні висновки надаються обома офіційними мовами Суду, при цьому обидві мовні версії є однаково автентичними.

1. 3 поправками, внесеними Судом 4 листопада 2019 року та 11 жовтня 2021 року.

8. Будь-який суддя може, за власним бажанням, додати до консультативного висновку Суду окрему думку, що збігається або не збігається з консультативним висновком, або просто констатацію своєї незгоди.

9. Консультативний висновок підписується Головою Великої Палати та Секретарем. Оригінал, належним чином підписаний, здається на зберігання до архіву Суду. Секретар надсилає завірені копії суду або судовій установі, що звертається із запитом, та Договірній Стороні, до якої належить цей суд або судова установа.

10. Будь-яка третя сторона, яка вступила у провадження відповідно до статті 3 Протоколу № 16 до Конвенції та Правила 44 Регламенту Суду, також отримує копію консультативного висновку.

Правило 95 – Витрати на провадження щодо надання консультативного висновку та правову допомогу

1. Якщо Голова Великої Палати запропонував стороні національного провадження вступити в провадження щодо надання консультативного висновку відповідно до пункту 7 Правила 44 та пункту 3 Правила 94, питання щодо відшкодування судових та інших витрат цієї сторони не вирішується Судом, а визначається відповідно до законодавства та практики Договірної Сторони, до якої належить суд або судова установа, що звертається із запитом.

2. Положення Глави XII застосовуються *mutatis mutandis*, якщо Голова Великої Палати, відповідно до пункту 7 Правила 44 та пункту 3 Правила 94, пропонує стороні національного провадження вступити в провадження щодо надання консультативного висновку, але ця сторона не має достатніх коштів для покриття всіх або частини пов'язаних з цим витрат.

Глава XI¹ – Провадження за пунктами 3, 4 та 5 статті 46 Конвенції

Провадження за пунктом 3 статті 46 Конвенції

Правило 96

(колишнє Правило 91)

Будь-яке клопотання про тлумачення рішення, згідно з пунктом 3 статті 46 Конвенції, подається до Секретаря Суду. У клопотанні має бути повно й точно зазначено характер і джерело питання тлумачення, яке ускладнює виконання рішення, згаданого в клопотанні, а також до нього додаються:

- (a) інформація про провадження щодо виконання рішення в Комітеті Міністрів, якщо таке провадження було порушено;
- (b) копія рішення, зазначеного в пункті 3 статті 46 Конвенції;
- (c) ім'я та адреса особи або осіб, призначених Комітетом Міністрів для надання Суду будь-яких пояснень, яких він може вимагати.

Правило 97

(колишнє Правило 92)

1. Клопотання розглядається Великою Палатою, Палатою або Комітетом, який ухвалив відповідне рішення.
2. Якщо виявиться неможливим сформувати Велику Палату, Палату або Комітет у первісному складі, Голова Суду повинен доповнити або сформувати таку Велику Палату, Палату або Комітет шляхом жеребкування.

Правило 98

(колишнє Правило 93)

Ухвала Суду щодо питання тлумачення, переданого йому Комітетом Міністрів, є остаточним. Окремі думки суддів щодо цього питання не висловлюються. Копії рішення надсилаються Комітету Міністрів та заінтересованим сторонам, а також будь-якій третій стороні, включно з Комісаром Ради Європи з прав людини.

Провадження за пунктами 4 та 5 статті 46 Конвенції

Правило 99

(колишнє Правило 94)

У провадженні, пов'язаному з передачею до Суду питання про додержання Договірною Стороною свого зобов'язання згідно з пунктом 1 статті 46 Конвенції, крім положень пункту (b) статті 31 і пунктів 4 та 5 статті 46 Конвенції, Суд застосовує також і наступні положення. Він

1. Включено Судом 13 листопада 2006 року та 14 травня 2007 року.

також застосовує інші положення цього Регламенту тією мірою, якою він вважає це за доцільне.

Правило 100 **(колишнє Правило 95)**

Будь-яке звернення, подане на підставі пункту 4 статті 46 Конвенції, має бути вмотивованим і подається до Секретаря Суду. До нього додаються:

- (a) відповідне рішення;
- (b) інформація про провадження щодо виконання рішення в Комітеті Міністрів, включно, за наявності, з письмовими міркуваннями заінтересованих сторін та повідомленнями, поданими в межах цього провадження;
- (c) копії формального повідомлення, надісланого Договірній Стороні – відповідачу або Договірним Сторонам – відповідачам, і рішення, зазначеного в пункті 4 статті 46 Конвенції;
- (d) ім'я та адреса особи або осіб, призначених Комітетом Міністрів для надання Суду будь-яких пояснень, яких він може вимагати;
- (e) копії всіх інших документів, які можуть прояснити це питання.

Правило 101¹ **(колишнє Правило 96)**

Відповідно до підпункту (e) пункту 2 Правила 24 буде сформовано Велику Палату для розгляду питання, переданого до Суду.

Правило 102 **(колишнє Правило 97)**

Голова Великої Палати повідомляє Комітет Міністрів та заінтересованим сторонам про те, що вони можуть подати письмові зауваження щодо переданого питання.

Правило 103 **(колишнє Правило 98)**

1. Голова Великої Палати встановлює строки для подання письмових зауважень або інших документів.
2. Велика Палата може вирішити провести слухання.

Правило 104 **(колишнє Правило 99)**

Велика Палата вирішує питання шляхом постановлення рішення. Копії рішення надсилаються Комітету Міністрів і заінтересованим сторонам, а також будь-якій третій стороні, включно з Комісаром Ради Європи з прав людини.

1. З поправками, внесеними Судом 11 жовтня 2021 року.

Глава ХІА¹ – Опублікування рішень, ухвал та консультативних висновків

Правило 104А – Опублікування в базі даних практики Суду

104А. Відповідальність за опублікування всіх рішень, ухвал і консультативних висновків у базі даних практики Суду, HUDOC, покладається на Секретаря. Однак це правило не застосовується до ухвал, прийнятих суддею, який засідає одноособово, як передбачено в пункті 1 Правила 52А, до ухвал, прийнятих Головою Секції або заступником Голови Секції, який засідає одноособово, як передбачено в пунктах 3 та 4 Правила 54, та до ухвал комітету, умотивованих у стислій формі, відповідно до пункту 2 Правила 52А; Суд періодично надає громадськості доступ до загальної інформації про ці ухвали.

Правило 104В – Ключові справи

Крім того, Секретар належним чином звертає увагу на ті рішення, ухвали та консультативні висновки, які були обрані Бюро як ключові справи.

¹ Включено Судом 4 листопада 2019 року.

Глава XII – Правова допомога

Правило 105

(колишнє Правило 100)

1. Голова Палати може — або на прохання заявника, що подає заяву згідно зі статтею 34 Конвенції, або з власної ініціативи — надати заявникові безоплатну правову допомогу у зв'язку з представленням справи з моменту, коли від Договірної Сторони – відповідача отримано письмові зауваження щодо прийнятності цієї справи, відповідно до підпункту (b) пункту 2 Правила 54, або зі спливом строку їх подання.
2. За умови дотримання Правила 110, якщо заявникові було надано правову допомогу у зв'язку з представленням його справи перед Палатою, ця правова допомога надається також і для цілей представництва заявника перед Великою Палатою.

Правило 106

(колишнє Правило 101)

Правова допомога може бути надана лише тоді, коли Голова Палати переконується в тому, що:

- (a) вона є необхідною для належного ведення справи в Палаті;
- (b) заявникові бракує достатніх коштів для покриття всіх або частини витрат.

Правило 107

(колишнє Правило 102)

1. Для того, щоб визначити, чи бракує заявникам достатніх коштів для покриття всіх або частини витрат, їм необхідно заповнити бланк декларації, де мають бути зазначені дані про їхні доходи, про наявність нерухомості та фінансових зобов'язань стосовно утриманців чи про будь-які інші фінансові зобов'язання. Така декларація має бути засвідчена відповідним національним органом чи органами влади.
2. Голова Палати може запропонувати відповідній Договірній Стороні подати свої письмові зауваження.
3. Після отримання інформації, зазначеної в пункті 1 цього Правила, Голова Палати вирішує, чи має бути надано правову допомогу. Секретар повідомляє про це відповідні сторони.

Правило 108

(колишнє Правило 103)

1. Гонорари сплачуються адвокатам або іншим особам, призначеним відповідно до пункту 4 Правила 36. Коли це доцільно, гонорар може бути сплачений більш як одному такому представникові.
2. Правова допомога може надаватися не лише для сплати гонорарів за представництво, а може також охоплювати дорожні витрати, супутні витрати та інші необхідні витрати, яких зазнають заявник або призначений представник.

Правило 109

(колишнє Правило 104)

В ухвалі про надання правової допомоги Секретар зазначає:

(а) розмір гонорарів, що мають бути сплачені відповідно до чинних тарифів оплати безоплатної правової допомоги;

(b) загальну суму витрат, що мають бути сплачені.

Правило 110

(колишнє Правило 105)

Якщо Голова Палати переконається в тому, що умови, викладені в Правилі 106, більше не виконуються, він може в будь-який час відкликати надання правової допомоги або змінити суму виплат.

Розділ III – Перехідні правила

Правило 111 – Взаємозв'язок між Судом та Комісією (колишнє Правило 106)

1. При розгляді справ, що постають перед Судом за пунктами 4 і 5 статті 5 Протоколу № 11 до Конвенції, Суд може запропонувати Комісії делегувати одного чи більше її членів для участі в розгляді справи в Суді.
2. При розгляді справ, про які йшлося в пункті 1 цього Правила, Суд бере до уваги доповідь Комісії, затверджену згідно з колишньою статтею 31 Конвенції.
3. Якщо Голова Палати не вирішить інакше, доступ громадськості до зазначеної доповіді має бути забезпечено через Секретаря — якомога швидше після того, як справу було порушено в Суді.
4. Решта матеріалів справи Комісії, включно з усіма поданнями, у справах, порушених у Суді за пунктами 2 - 5 статті 5 Протоколу № 11, залишається конфіденційною, якщо Голова Палати не вирішить інакше.
5. У справах, щодо яких Комісія збрала докази, але не змогла прийняти доповідь відповідно до колишньої статті 31 Конвенції, Суд бере до уваги ті стенографічні записи, документацію та думку представників Комісії, що впливають із розслідування.

Правило 112 – Провадження в Палаті та у Великій Палаті (колишнє Правило 107)

1. Щодо справ, переданих до Суду згідно з пунктом 4 статті 5 Протоколу № 11 до Конвенції, колегія Великої Палати, яку було створено відповідно до пункту 5 Правила 24, виключно на підставі наявних матеріалів у справі вирішує, хто має розглядати справу — Палата чи Велика Палата.
2. Якщо справа вирішується Палатою, рішення Палати, відповідно до пункту 4 статті 5 Протоколу № 11, має бути остаточним, і Правило 73 не застосовується.
3. Справи, передані до Суду згідно з пунктом 5 статті 5 Протоколу № 11, Голова Суду передає до Великої Палати.
4. Для розгляду кожної справи, переданої до Великої Палати згідно з пунктом 5 статті 5 Протоколу № 11, склад Великої Палати має бути доповнений суддями, призначеними за ротацією в межах однієї з груп, зазначених у пункті 3 Правила 24¹, причому справи передаються в групи на альтернативній основі.

Правило 113 – Надання правової допомоги (колишнє Правило 108)

Відповідно до Правила 101, у справах, порушених у Суді згідно з пунктами 2 - 5 статті 5 Протоколу № 11 до Конвенції, правова допомога, надана заявникові для провадження в Комісії чи в колишньому Суді, продовжує надаватися також і для цілей його представництва в Суді.

1. З поправками, внесеними Судом 13 грудня 2004 року.

Правило 114 – Клопотання про тлумачення або перегляд рішення (колишнє Правило 109)

1. Якщо сторона звертається з клопотанням про перегляд рішення, прийнятого колишнім Судом, Голова Суду доручає розгляд клопотання одній із Секцій, відповідно до умов, викладених у Правилі 51 або 52, залежно від обставин.
2. Голова відповідної Секції, незалежно від вимог пункту 3 Правила 80, формує нову Палату для розгляду цього клопотання.
3. До складу Палати, що має бути створена, входять *ex officio*:
 - (а) Голова Секції;
та, незалежно від того, чи входять вони до складу відповідної Секції,
 - (б) суддя, обраний від будь-якої заінтересованої Договірної Сторони, або, якщо він не може брати участь у розгляді, будь-який суддя, призначений згідно з Правилем 29;
 - (с) будь-який суддя Суду, що входив до первісного складу Палати, яка проголошувала рішення колишнього Суду.
4. (а) Інших членів Палати Голова Секції визначає шляхом жеребкування з-поміж членів відповідної Секції.
(б) Члени Секції, яких не було призначено в такий спосіб, беруть участь у розгляді справи як підмінні судді.

Глава IV – Прикінцеві положення

Правило 115 – Призупинення Правила (колишнє Правило 110)

Будь-яке Правило, що стосується внутрішньої роботи Суду, може бути призупинено на підставі пропозиції, поданої без попереднього повідомлення, за умови, що рішення про це приймається заінтересованою Палатою одностайно. У такому разі призупинення Правила застосовується обмежено, лише з конкретною метою, для якої це було запропоновано.

Правило 116 – Зміна Правила (колишнє Правило 111)

1. Будь-яке Правило може бути змінено на підставі пропозиції, поданої після відповідного повідомлення, якщо така пропозиція буде прийнята на наступному засіданні пленарного засідання Суду більшістю голосів усіх членів Суду. Повідомлення про таку пропозицію має бути подане в письмовій формі Секретарю не пізніше ніж за місяць до засідання, на якому вона буде обговорюватися. Після отримання такого повідомлення про пропозицію Секретар повинен якнайшвидше поінформувати про це всіх членів Суду.
2. Секретар інформує Договірні Сторони про будь-які пропозиції Суду щодо внесення змін до Регламенту, які безпосередньо стосуються здійснення провадження в Суді, та пропонує їм подати письмові зауваження щодо таких пропозицій. Секретар також пропонує подати письмові зауваження організаціям, які мають досвід представництва заявників у Суді, та відповідним асоціаціям адвокатів.

Правило 117 – Набрання Регламентом чинності (колишнє Правило 112¹)

Цей Регламент набирає чинності з 1 листопада 1998 року.

1. Поправки, прийняті 8 грудня 2000 року, набули чинності негайно. Поправки, прийняті 17 червня 2002 року та 8 липня 2002 року, набули чинності 1 жовтня 2002 року. Поправки, прийняті 7 липня 2003 року, набули чинності 1 листопада 2003 року. Поправки, прийняті 13 грудня 2004 року, набули чинності 1 березня 2005 року. Поправки, прийняті 4 липня 2005 року, набули чинності 3 жовтня 2005 року. Поправки, прийняті 7 листопада 2005 року, набули чинності 1 грудня 2005 року. Поправки, прийняті 29 травня 2006 року, набули чинності 1 липня 2006 року. Поправки, прийняті 14 травня 2007 року, набули чинності 1 липня 2007 року. Поправки, прийняті 11 грудня 2007 року, 22 вересня та 1 грудня 2008 року, набули чинності 1 січня 2009 року. Поправки, прийняті 29 червня 2009 року, набули чинності 1 липня 2009 року. Поправки, що стосуються Протоколу № 14 до Конвенції, прийняті 13 листопада 2006 року та 14 травня 2007 року, набули чинності 1 червня 2010 року. Поправки, прийняті 21 лютого 2011 року, набули чинності 1 квітня 2011 року. Поправки, прийняті 16 січня 2012 року, набули чинності 1 лютого 2012 року. Поправки, прийняті 20 лютого 2012 року, набули чинності 1 травня 2012 року. Поправки, прийняті 2 квітня 2012 року, набули чинності 1 вересня 2012 року. Поправки, прийняті 14 січня та 6 лютого 2013 року, набули чинності 1 травня 2013 року. Поправки, прийняті 6 травня 2013 року, набули чинності 1 липня 2013 року та 1 січня 2014 року. Поправки, прийняті 14 квітня та 23 червня 2014 року, набули чинності 1 липня 2014 року. Деякі поправки, прийняті 1 червня 2015 року, набули чинності негайно, а інші, прийняті в той самий день і пов'язані з Протоколом № 15, набули чинності відповідно 1 серпня 2021 року та 1 лютого 2022 року. Поправки до Правила 47, прийняті 1 червня та 5 жовтня 2015 року, набули чинності 1 січня 2016 року. Поправки до Правила 8, прийняті 19 вересня 2016 року, набули чинності того самого дня. Поправки, прийняті 14 листопада 2016 року, набули чинності того самого дня. Поправки до Правила 29, прийняті 16 квітня 2018 року, набули чинності того самого дня. Поправки, прийняті 19 вересня 2016 року, набули чинності 1 серпня 2018 року. Поправка до пункту 1 Правила 29, прийнята 3 червня 2019 року, набула чинності того самого дня. Поправки до Правил 27А та 52А, прийняті 9 вересня 2019 року, набули чинності того самого дня. Поправки, прийняті 4 листопада 2019 року, набули чинності 1 січня 2020 року. Поправки до Правила 8, прийняті 2 червня 2021 року, набули чинності того самого дня. Поправки до Правил 24, 93, 94 та 101, прийняті 11 жовтня 2021 року, набули чинності 18 жовтня 2021 року. Поправки до Правил 36 та 44D, прийняті 7 лютого 2022 року, набули чинності того самого дня. Поправку до пункту 5 Правила 8 було прийнято 30 травня 2022 року й вона набула чинності того самого дня. Поправки до пункту 4 Правила 44 були прийняті 3 червня 2022 року та набули чинності того самого дня. Поправки до підпункту (b) пункту 3 та пункту 2 Правила 44 були прийняті 3 березня 2023 року та набули чинності того самого дня. Поправки до Правил 7 і 7А були прийняті 23 червня 2023 року та набули чинності того самого дня. Поправки, що стосуються пункту 1 Правила 33 та Правила 44F, були прийняті 25 вересня 2023 року та набули чинності 30 жовтня 2023 року. Поправки, що стосуються Правила 28, були прийняті 15 грудня 2023 року та набули чинності 22 січня 2024 року. Поправки до підпункту (c) пункту 1 Правила 47 були прийняті 18 січня 2024 року та набули чинності 22 січня 2024 року. Поправки до Правила 39, підпункту (b) пункту 2 Правила 27А та пункту 4 Правила 54 були прийняті 23 лютого 2024 року та набули чинності 28 березня 2024 року. Поправки до підпункту (g) Правила 46, пунктів 5 і 7 Правила 51 та пункту 2 Правила 58 були прийняті 17 березня 2025 року та набули чинності 28 квітня 2025 року. Поправки до нового Правила 3bis та нового пункту 4 Правила 9 були прийняті 30 червня 2025 року та набули чинності 15 вересня 2025 року.

Додаток до Регламенту¹ (стосовно розслідувань)

Правило А1 – Заходи розслідування

1. Палата має право, за клопотанням сторони або з власної ініціативи, вжити будь-який захід розслідування, який, на її думку, може допомогти з'ясуванню фактів у справі. Палата може, *inter alia*, звернутися до сторін з проханням подати документальні докази, а також вирішити заслухати як свідка або експерта чи в будь-якій іншій якості особу, докази або твердження якої, можуть допомогти у виконанні її завдань.
2. Палата може також звернутися до будь-якої особи чи інституції на власний вибір з проханням висловити думку або підготувати письмове повідомлення щодо того чи іншого питання, якщо вона вважає це за необхідне у даній справі.
3. Після того, як справу оголошено прийнятною або, за виняткових обставин, до постановлення ухвали щодо прийнятності, Палата може делегувати одного чи кількох своїх членів або інших суддів Суду для проведення перевірки, розслідування на місці чи отримання доказів у якийсь інший спосіб. Палата може також доручити тій чи іншій особі або інституції на власний вибір надавати такий делегації допомогу у визначений Палатою спосіб.
4. Положення цього Розділу стосовно здійснюваних делегацією заходів розслідування застосовуються *mutatis mutandis* до будь-якого такого провадження, яке здійснюється самою Палатою.
5. Провадження, яке становить частину того чи іншого розслідування, здійснюваного Палатою чи її делегацією, має бути закритим, за винятком випадків, коли Голова Палати або керівник делегації вирішує інакше.
6. Голова Палати може, якщо вважає за потрібне, запропонувати або надати дозвіл тій чи іншій третій стороні взяти участь у заході розслідування. Голова встановлює умови такої участі та може обмежити її, якщо таких умов не дотримано.

Правило А2 – Зобов'язання сторін стосовно заходів розслідування

1. Заявник та відповідна Договірна Сторона надають Суду допомогу, необхідну для здійснення того чи іншого заходу розслідування.
2. Договірна Сторона, на території якої делегація проводить розслідування на місці, надає для делегації необхідні умови та співпрацю, необхідні для належного здійснення провадження. Зокрема, вона робить усе необхідне для забезпечення свободи пересування делегації в межах своєї території та піклується про всі необхідні заходи безпеки щодо делегації, заявника й усіх свідків, експертів та інших осіб, які можуть бути заслухані делегацією. Договірна Сторона повинна вжити заходів для виключення можливості настання негативних наслідків для особи чи організації, яка надає делегації будь-який доказ чи допомогу.

Правило А3 – Нез'явлення до делегації

Якщо сторона або будь-яка інша особа, яка повинна з'явитися, не з'являється або відмовляється з'явитися, делегація може, за умови, що вона переконана, що такий хід подій відповідає належному здійсненню правосуддя, все ж продовжити розгляд справи.

1. Включено Судом 7 липня 2003 року.

Правило А4 – Здійснення делегацією провадження

1. Делегати здійснюють будь-які відповідні повноваження, надані Палаті Конвенцією або цими Правилами, та здійснюють контроль над відповідним провадженням.
2. Голова делегації може прийняти рішення про проведення підготовчої наради з сторонами або їх представниками до початку будь-яких проваджень, здійснюваних делегацією.

Правило А5 – Виклик свідків, експертів та інших осіб при проведенні делегацією заходів розслідування

1. Свідки, експерти та інші особи, які будуть заслухані делегацією, викликаються Секретарем.
2. У виклику має бути зазначено:
 - (a) справа, у зв'язку з якою здійснюється виклик;
 - (b) предмет розслідування, експертизи чи іншого заходу розслідування, що здійснюється за розпорядженням Палати або Голови Палати;
 - (c) будь-які положення щодо сплати сум, належних до сплати особі, яка була викликана.
3. Наскільки це можливо, сторони мають надавати достатню інформацію, необхідну для встановлення особи свідків, експертів чи інших осіб, які підлягають виклику, а також їхні адреси.
4. Згідно з пунктом 2 Правила 37, Договірна Сторона, на території якої проживає свідок, є відповідальною за вручення будь-яких викликів, які надійшли з Палати. У разі неможливості такого вручення Договірна Сторона має у письмовій формі навести причини. Після цього Договірна Сторона вживає всіх розумних заходів для забезпечення явки викликаних осіб, що перебувають під її юрисдикцією або контролем.
5. Керівник делегації може клопотати про присутність свідків, експертів та інших осіб під час проведення делегацією провадження на місці. Договірна Сторона, на території якої здійснюється таке провадження, має, у разі надходження відповідного прохання, вжити всіх необхідних заходів для забезпечення такої присутності.
6. Якщо на прохання чи від імені Договірної Сторони викликано свідка, експерта чи іншу особу, витрати на забезпечення їхньої явки несе ця Сторона, крім випадків, коли Палата вирішує інакше. Якщо особа, що підлягає виклику, перебуває під вартою в Договірній Стороні, на території якої делегація здійснює провадження на місці, витрати на забезпечення явки цієї особи несе Договірна Сторона, за винятком випадків, коли Палата вирішує інакше. У всіх інших випадках Палата вирішує, чи має такі витрати нести Рада Європи, чи їх повинен компенсувати заявник або третя сторона, на клопотання яких чи від імені яких забезпечувалася явка цієї особи. У будь-якому випадку розмір таких витрат визначає Голова Палати.

Правило А6 – Присяга чи офіційна заява свідків та експертів, заслуханих делегацією

1. Після встановлення особи та перед наданням показань кожен свідок складає присягу чи робить таку офіційну заяву:

«Присягаю,» — або «Офіційно заявляю, згідно зі своєю честю і совістю,» — «що говоритиму правду, всю правду і нічого, крім правди».

Цей акт фіксується в протоколі.

2. Після встановлення особи і перед виконанням свого завдання для делегації кожен експерт складає присягу чи робить таку офіційну заяву:

«Присягаю,» — або «Офіційно заявляю,» — «що виконуватиму свої функції експерта чесно й сумлінно».

Цей акт фіксується в протоколі.

Правило А7 – Заслуховування делегацією свідків, експертів та інших осіб

1. Будь-який делегат може ставити запитання Уповноваженим, адвокатам чи радникам сторін, заявникові, свідкам та експертам, а також будь-якій іншій особі, присутній на засіданні делегації.

2. Свідки, експерти та інші особи, присутні на засіданні делегації, можуть бути опитані Уповноваженими, адвокатами чи радниками сторін, за умови, що опитування здійснюється під контролем керівника делегації. У разі висунення заперечення проти поставленого запитання рішення приймає керівник делегації.

3. Крім випадків, коли існують виняткові обставини, та зі згоди керівника делегації, свідки, експерти й інші особи, яких має заслухати делегація, не допускаються до зали засідань до того, як вони нададуть показання.

4. Керівник делегації може вжити спеціальних заходів для заслуховування свідків, експертів або інших осіб за відсутності сторін, якщо цього вимагають інтереси належного здійснення правосуддя.

5. У разі виникнення спору у зв'язку з відводом свідка чи експерта, питання вирішується керівником делегації. З метою одержання інформації делегація має право заслухати особу, яка не може давати показання як свідок чи експерт.

Правило А8 – Стенографічний запис провадження, здійснюваного делегацією

1. Секретар готує стенографічний запис будь-якого провадження стосовно заходу розслідування делегації. Такий стенографічний запис містить:

(а) склад делегації;

(b) список тих, хто був присутнім на засіданні делегації, тобто Уповноважених, адвокатів та радників залучених у справу сторін;

(c) прізвища, імена, опис та адреса кожного свідка, експерта чи іншої заслуханої особи;

(d) текст зроблених показань, поставлених запитань і наданих відповідей;

(e) текст будь-якого рішення, прийнятого під час провадження, здійснюваного делегацією чи її керівником.

2. Якщо увесь стенографічний запис або його частину виконано неофіційною мовою, Секретар вживає заходів для його перекладу на одну з офіційних мов.

3. Представники сторін мають одержати копію стенографічного запису для внесення правок, проте за умови, що це відбуватиметься під контролем Секретаря або керівника делегації, і що такі правки в жодному разі не спотворюватимуть змісту й суті сказаного. Секретар встановлює, відповідно до вказівок голови делегації, строки, що надаються для цієї мети.

4. Після внесення правок стенографічний запис підписується керівником делегації та Секретарем, після чого він стає офіційним документом.

Практичні рекомендації

Клопотання про вжиття тимчасових заходів¹

(Правило 39 Регламенту Суду)

I. Вступ

1. У межах конвенційної системи, за виняткових обставин, на прохання сторони або будь-якої іншої заінтересованої особи, або з власної ініціативи Суду, можуть вживатися тимчасові заходи відповідно до Правила 39 Регламенту Суду за наявності безпосереднього ризику заподіяння непоправної шкоди. Вони відіграють важливу роль у запобіганні незворотним ситуаціям, які унеможливили б належний розгляд національними судами та/або Судом скарг за Конвенцією, та, у разі необхідності, у забезпеченні заявнику практичного й ефективного здійснення прав, передбачених Конвенцією.

2. Невиконання Договірною Стороною – відповідачем тимчасових заходів підриває ефективність права на подання індивідуальної заяви, гарантованого статтею 34 Конвенції, а також офіційне зобов'язання Держави за статтею 1 захищати права та свободи, визначених у Конвенції. При вжитті тимчасових заходів Суд здійснює свою юрисдикцію з метою забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та Протоколами до неї, відповідно до статті 19, при цьому його юрисдикція поширюється на всі питання тлумачення та застосування Конвенції та Протоколів до неї, як це передбачено статтею 32 Конвенції (див., *inter alia*, рішення у справах «[Маматкулов та Аскарів проти Туреччини](#)» (*Mamatkulov and Askarov v. Turkey*) [ВП], №№ 46827/99 та 46951/99, §§ 128-29, ЄСПЛ 2005-I; «[Паладі проти Молдови](#)» (*Paladi v. Moldova*) [ВП], № 39806/05, §§ 84-106, від 10 березня 2009 року; «[М.К. та інші проти Польщі](#)» (*M.K. and Others v. Poland*), №№ 40503/17 та 2 інші, §§ 229-38, від 23 липня 2020 року; та «[K.I. проти Франції](#)» (*K.I. v. France*), № 5560/19, § 115, від 15 квітня 2021 року). Так, тимчасові заходи є обов'язковими для виконання.

3. Текст Правила 39 було змінено 23 лютого 2024 року з метою подальшого уточнення обставин, за яких можуть вживатися тимчасові заходи, та порогу, якого необхідно досягти щодо клопотання та застосування таких заходів. Внесення змін також мало на меті приведення тексту Правила у відповідність до усталеної практики Суду щодо тимчасових заходів.

4. Метою цієї переглянутої Практичної рекомендації є надання детальних вказівок щодо матеріально-правових та процесуальних аспектів процедури застосування тимчасових заходів Судом відповідно до Правила 39 Регламенту Суду для забезпечення більшої ясності та прозорості в здійсненні проваджень, пов'язаних із тимчасовими заходами, виняткових обставин, за яких такі заходи можуть вживатися, а також обставин, за яких їхнє вжиття може бути переглянуто. Цю Практичну рекомендацію адресовано (потенційним) заявникам, їхнім представникам, Договірним Сторонам та загалом усім заінтересованим учасникам.

II. Сфера застосування і порядок здійснення процедури тимчасових заходів

A. Сфера застосування Правила 39 Регламенту Суду

5. Коли Суд вказує на необхідність вжиття тимчасових заходів, що відбувається за виняткових обставин, він прагне забезпечити захист від безпосереднього ризику заподіяння непоправної

1. Практична рекомендація, яку було видано Головою Суду згідно з Правилом 32 Регламенту Суду 5 березня 2003 року й змінено 16 жовтня 2009 року, 7 липня 2011 року, 3 травня 2022 року та 28 березня 2024 року.

шкоди. Тому Суд вказує сторонам провадження на вжиття такого заходу лише в тому випадку, якщо, після оцінки всієї наявної інформації, він вважає, що такий захід є необхідним в інтересах сторін або в інтересах належного провадження у справі. Тимчасові заходи, вказані Судом, можуть вимагати від сторін утриматися від певних дій або зобов'язувати їх вжити конкретних заходів.

6. У новій кодифікованій редакції Правила 39 йдеться про те, що тимчасові заходи застосовуються у випадках «безпосереднього ризику заподіяння непоправної шкоди праву, передбаченому Конвенцією». Поняття «непоправна шкода праву, передбаченому Конвенцією» визначається як шкода, яка, з огляду на її характер, не підлягає відшкодуванню, відновленню або належній компенсації. У цьому контексті термін «відновлення» варто розуміти як повернення до становища, що існувало до заподіяння шкоди. Так, Суд вказує на необхідність застосування тимчасових заходів, якщо існує ризик, що відсутність таких заходів призведе до ситуації, у якій *restitutio in integrum* та інші форми відшкодування будуть неможливими, якщо Суд наприкінці провадження дійде висновку про їх доцільність. Тому обставини справи мають перевищувати високий поріг серйозності для застосування Правила 39. Тимчасові заходи вказуються лише за наявності *prima facie* доказів безпосереднього ризику заподіяння непоправної шкоди, а не в ситуаціях, коли заявники просто зазнали б труднощів за відсутності таких заходів. Стосовно вичерпання національних засобів правового захисту, див. частину III.C нижче.

7. Отже, як правило, Суд вказує на вжиття тимчасових заходів лише у виняткових випадках і на підставі ретельного вивчення всіх відповідних обставин. У більшості таких випадків наявні докази свідчать про явно небезпідставний випадок реальної загрози життю та здоров'ю, з подальшим реальним ризиком заподіяння серйозної шкоди, що порушує основні положення Конвенції.

В. Органи, що приймають рішення в рамках процедури за Правилом 39

8. Повноваження Суду вирішувати питання стосовно клопотань про вжиття тимчасових заходів здійснюються черговими суддями або, коли це доцільно, Головою Секції, Палатою, Головою Великої Палати, Великою Палатою або Головою Суду (пункт 2 Правила 39).

9. Черговими суддями є судді, обрані заступниками Голів п'яти Секцій згідно з пунктами 1 і 2 Правила 8. Вони призначаються Головою Суду на підставі пункту 5 Правила 39 для розгляду клопотань про вжиття тимчасових заходів. З 2022 року всі п'ять заступників Голів Секцій виконують функції чергових суддів. На практиці чергові судді не розглядають клопотання про вжиття тимчасових заходів проти Договірної Сторони, від якої цей суддя був обраний або громадянином якої він є.

10. У зміненій редакції Правила 39 Пленум Суду вирішив запровадити конкретну правову підставу, що дозволяє Голові Суду, у разі необхідності, вказувати тимчасові заходи.

11. Клопотання про вжиття тимчасових заходів у нових індивідуальних заявах розглядаються передусім черговими суддями, які користуються допомогою спеціалізованого підрозділу в межах Секретаріату Суду. Чергові судді зберігають можливість передати клопотання про вжиття тимчасових заходів одному з інших органів, що приймають рішення, перелічених у пункті 2 Правила 39, включно з колегіальними органами. Передання клопотання може відбуватися в різних ситуаціях і залежить від: характеру клопотання; справи, у рамках якої було подано клопотання; ступеня терміновості. Останнє може означати, що передання клопотання колегіальному органу є неможливим, у зв'язку з чим черговий суддя може постановити про тимчасове застосування Правила 39, *inter alia*, з метою полегшення подальшого розгляду клопотання про вжиття тимчасових заходів таким органом. Розгляд клопотання колегіальним органом є питанням, яке вирішує Суд на власний розсуд.

12. Клопотання про вжиття тимчасових заходів, подані в міждержавних заявах, індивідуальних заявах, що перебувають на розгляді у Великій Палаті, та індивідуальних заявах, переданих до Секцій, як правило, розглядаються Головою Суду, Головою Великої Палати або Головами Секцій. Можливість передання такого клопотання до колегіального органу також зберігається у випадках, коли повноваження з прийняття рішення у першій інстанції належать Голові Суду, Голові Великої Палати або Головам Секцій.

С. Порядок прийняття рішень щодо клопотань про вжиття тимчасових заходів

13. Після перегляду порядку прийняття рішень згідно з Правилем 39 на пленарному засіданні Суду в 2023 році, незалежно від характеру прийнятої ухвали (наприклад, про задоволення клопотання про вжиття тимчасових заходів, відмову в задоволенні клопотання, відкладення розгляду клопотання, скасування діючих тимчасових заходів), усі рішення Суду, пов'язані з вжиттям тимчасових заходів, повідомляються сторонам у формі ухвали, підписаної черговим суддею, Головою Секції або Великої Палати, або Головою Суду, залежно від обставин. Імена суддів, які приймають ухвали в процедурі, що регулює вжиття тимчасових заходів, систематично зазначаються в ухвалях.

14. До ухвал додається лист від Секретаріату, який містить інформацію щодо процедури, а також будь-які вказівки або запити, адресовані сторонам.

15. Заявники повідомляються про ухвали Суду щодо клопотань про вжиття тимчасових заходів через вебсайт ЄСПЛ ECHR Rule 39 Site, факсом або поштою.

16. Суд може вказати, що тимчасові заходи застосовуються до подальшого повідомлення, на час тривалості провадження в Суді або на обмежений період часу, залежно від обставин справи.

17. Якщо вжиття тимчасових заходів обмежується певним періодом часу, це робиться з різних причин, зокрема: очікування отримання відповідної інформації від сторін на запит Суду; для того, щоб національні суди могли повною мірою розглянути в межах триваючого провадження питання, яке є предметом клопотання про вжиття тимчасових заходів; бо вважається, що клопотання має бути розглянуто колегіальним органом і для призначення засідання потрібно більше часу; або тому що черговий суддя вважає, що перед прийняттям ухвали потрібно більше часу.

18. Якщо Суд вимагає додаткову інформацію, обом сторонам, відповідно до підпункту (а) пункту 2 Правила 54 Регламенту Суду, пропонується надати необхідну інформацію у визначений строк. Тривалість зазначеного строку залежить від обставин справи й терміновості клопотання. У таких випадках, після отримання інформації від сторін, Суд може вирішити продовжити, не продовжувати або скасувати будь-які вжиті тимчасові заходи.

19. Суд може також постановити про відкладення розгляду клопотань про вжиття тимчасових заходів та запропонувати сторонам надати інформацію, якщо це дозволяє ступінь терміновості, у випадках, якщо інформація, яку заявники надали Суду, є недостатньою для розгляду клопотання, і якщо вважається доцільним запросити інформацію від Договірної Сторони – відповідача до прийняття будь-якої ухвали.

20. У разі відкладення розгляду клопотання Договірній Стороні – відповідачеві або обом сторонам пропонується, відповідно до підпункту (а) пункту 2 Правила 54, надати необхідну інформацію у визначений строк. Тривалість зазначеного строку залежить від обставин справи та ступеня терміновості клопотання. Після отримання інформації від сторін Суд може або знову відкласти розгляд клопотання та поставити сторонам додаткові запитання, або прийняти ухвалу щодо клопотання про вжиття тимчасових заходів.

21. Суд може також вирішити, відповідно до пункту 3 Правила 39 Регламенту Суду, повідомити Комітет Міністрів про тимчасовий захід, якщо судовий орган, який постановив про вжиття

тимчасового заходу, вважає таке повідомлення виправданим. У таких випадках сторони інформуються про таке повідомлення.

22. Якщо Договірна Сторона – відповідач, як стверджується, не виконала тимчасовий захід і Суд вирішує повідомити Договірну Сторону – відповідача про заяву або частину заяви, Комітет Міністрів також може бути повідомлений про будь-яке питання, пов'язане з виконанням зобов'язань за статтею 34 Конвенції.

23. Обидві сторони зобов'язані повною мірою співпрацювати в ході розгляду справи, зокрема, вживати тих заходів у межах своїх повноважень, вжиття яких Суд вважає необхідними для належного здійснення правосуддя (див. Правило 44А). Щодо заявників, це означає обов'язок забезпечити, щоб клопотання про вжиття тимчасових заходів подавалися своєчасно й містили всю необхідну інформацію та документи (див. пункти 32-37 нижче). Край важливо, щоб заявники не затримували подання своїх клопотань з метою створення більшого ступеня терміновості. Такі затримки можуть негативно вплинути на права та інтереси заявників, а також на здатність Суду ефективно розглядати клопотання про вжиття тимчасових заходів.

Що стосується Договірних Сторін, то в багатьох випадках, хоча й не у всіх, контроль за ступенем терміновості може належати до їхньої компетенції. Суд наголошує, що Договірні Сторони завжди можуть заздалегідь повідомити Суд, якщо вважають, що найближчим часом буде подано клопотання за Правилom 39, з наданням відповідної інформації при такому повідомленні.

24. Як пояснено в пункті 13 вище, рішення Суду, пов'язані із клопотаннями про вжиття тимчасових заходів, повідомляються сторонам у формі ухвали, підписаної судовим органом, який її прийняв. На розсуд цього судового органу можуть додаватися додаткові обґрунтування такого рішення.

25. Ухвали, що стосуються клопотань про вжиття тимчасових заходів, не підлягають оскарженню.

26. Однак Договірна Сторона – відповідач може звернутися до Суду з клопотанням про перегляд його ухвали про вжиття тимчасових заходів, якщо, на думку цієї Договірної Сторони, ці заходи більше не є необхідними, або якщо вона володіє інформацією, яка раніше не була доступною або доступ до якої не було своєчасно надано Суду. Строків для подання таких клопотань немає. Після отримання клопотання про перегляд іншій стороні може бути запропоновано подати свої зауваження у визначений строк. Потім Суд розглядає подані сторонами матеріали та приймає своє рішення щодо клопотання про перегляд на підставі будь-якої оновленої і доречної фактичної та юридичної інформації.

27. У разі зміни обставин заявники можуть подати нове клопотання про вжиття тимчасових заходів, якщо первісне клопотання не було задоволено.

28. Тимчасові заходи, передбачені Правилom 39, можуть бути скасовані ухвалою Суду в будь-який час. Зокрема, оскільки ухвала про вжиття тимчасових заходів за Правилom 39 пов'язана з провадженням в Суді, ці заходи будуть скасовані, якщо заява далі не підтримується.

29. У разі необхідності Суд може одночасно визнати заяву неприйнятною та відхилити клопотання про вжиття тимчасових заходів.

30. Відповідно до політики пріоритетності Суду, заяви, у яких вказано про тимчасові заходи, належать до категорії «Термінові заяви» (категорія I). Тому вони мають пріоритет над заявами інших категорій і розглядаються та вирішуються якнайшвидше (див. також [Політика пріоритетності Суду](#)).

III. Практична інформація щодо тимчасових заходів

31. Клопотання про вжиття тимчасових заходів розглядаються в індивідуальному порядку в межах письмової процедури. Вони розглядаються в першочерговому порядку. Відповідно до практики Суду, клопотання, які явно виходять за межі сфери застосування Правила 39, передчасно подані клопотання, а також неповні або безпідставні клопотання, як правило, не подаються судді для розгляду та відхиляються. Заявники або їхні представники², які подають клопотання про вжиття тимчасових заходів відповідно до Правила 39 Регламенту Суду, повинні дотримуватися вимог, викладених нижче.

A. Необхідна інформація та документи

32. Клопотання, по можливості, мають бути складені однією з офіційних мов Договірних Сторін і подаватися через вебсайт ЄСПЛ [ECHR Rule 39 Site](#), або факсом чи поштою. Суд не розглядає клопотання, надіслані електронною поштою.

33. Вони повинні містити наступну інформацію:

- Ім'я (імена) заявника;
- Прізвище (прізвища) заявника;
- Поточну адресу заявника або місце його утримання;
- Дату народження;
- Громадянство (громадянства);
- Якщо заявників є декілька — ім'я (імена), прізвище (прізвища), поточну адресу, дату народження та громадянство (громадянства) кожного заявника;
- Ім'я (імена), прізвище (прізвища), адресу та повноваження представника, якщо він є;
- Держава (Держави), проти якої (яких) подається запит.

34. Разом із клопотанням також має бути подано зазначену нижче інформацію та документи.

A. Підстави для подання клопотання про вжиття тимчасових заходів:

1. Детальний опис поточної ситуації;
2. Характер стверджуваного безпосереднього ризику заподіяння непоправної шкоди;
3. Копії всіх відповідних документів (нещодавні медичні висновки, фотографії, документи, що демонструють вразливість заявника, публікації в засобах масової інформації або доповіді щодо ситуації заявника тощо);
4. У випадках вислання/видворення/екстрадиції:
 - a. Докладні причини виїду з країни походження/країни призначення;
 - b. Причини страху повертатися в країну походження/країну призначення;
 - c. Інформація про дату та обставини прибуття до Договірної Сторони;
 - d. Країна призначення;
 - e. Дата очікуваного вислання/видворення/екстрадиції;
 - f. Копії всіх відповідних документів (ордери на обшук, ордери на арешт, вироки, публікації в засобах масової інформації або доповіді щодо заявника, звіти про країну тощо).

B. Інформація про національне провадження в Договірній Стороні:

1. Інформація про національне провадження, зокрема дати та зміст судових рішень та апеляційних скарг;

2. Обов'язково слід надати повну контактну інформацію.

2. Уся інша відповідна інформація про провадження в національних органах влади;
3. Копії всіх відповідних документів (копії рішень національних органів влади, судових рішень, звернення, подані до національних органів влади та судів тощо);
4. У випадках вислання/видворення/екстрадиції:
 - a. Інформація про провадження щодо надання притулку, якщо таке було;
 - b. Інформація про провадження щодо вислання;
 - c. Копії всіх відповідних документів.

C. Статті Конвенції, на які посилаються.

D. Належно заповнений бланк довіреності, якщо клопотання подається представником. Форма довіреності може бути надіслана невдовзі після подання клопотання. Подання клопотань про вжиття тимчасових заходів вимагає згоди заявників.

E. Номер, присвоєний Судом, якщо Ви вже маєте такий номер, пов'язаний із цим клопотанням.

F. Будь-яка інша інформація та документи, які Ви вважаєте необхідними.

35. Неподання вищезазначеної інформації і документів може призвести до висновку, що клопотання про вжиття тимчасових заходів є безпідставним або неповним.

36. Самого лише посилання на аргументи, викладені в інших документах, або на національні провадження недостатньо. Вищезазначена інформація та документи повинні бути додані до будь-якого клопотання.

37. Суд не обов'язково зв'яжеться із заявниками, чиї клопотання про вжиття тимчасових заходів є неповними.

В. Своєчасне подання клопотання

38. Клопотання про вжиття тимчасових заходів зазвичай варто надсилати до Суду якнайшвидше після ухвалення остаточного рішення на національному рівні для того, щоб Суд і Секретаріат мали достатньо часу для вивчення цього питання. У справах про видворення або екстрадицію Суд не може розглядати клопотання, отримані менш ніж за один робочий день до запланованого часу вислання³.

39. Якщо ухвалення остаточного рішення на національному рівні є неминучим та існує ризик його негайного виконання, особливо при видворенні або екстрадиції, заявники та їхні представники мають подати клопотання про вжиття тимчасових заходів, не чекаючи на ухвалення цього рішення, і чітко вказати дату, коли воно має бути прийнято, і зазначити, що подання клопотання залежить від ухвалення такого остаточного рішення на національному рівні не на користь заявника.

С. Національні засоби правового захисту із зупиняючою дією

40. Суд не розглядає скарги на рішення національних судів, і заявники у справах про видворення або екстрадицію повинні скористатися національними засобами правового

3. Перелік державних та інших святкових днів, коли Секретаріат Суду не працює, можна переглянути на вебсайті Суду: www.echr.coe.int/contact.

захисту, які можуть призупинити вислання, перш ніж звертатися до Суду щодо тимчасових заходів. Якщо заявник має можливість скористатися національними засобами правового захисту, які мають зупиняючу дію, Суд не застосовуватиме Правило 39 для запобігання висланню.

D. Вислання особи до Договірної Сторони

41. У разі вислання особи, якій було відмовлено в задоволенні її клопотання про вжиття тимчасових заходів, до іншої Договірної Сторони, ця особа може, за необхідності, подати нове клопотання проти цієї Держави за Правилom 39 Регламенту Суду або заяву за статтею 34 Конвенції.

E. Подальше підтримання клопотання

42. Після подання клопотання про вжиття тимчасових заходів заявник або його представник повинні підтримувати це клопотання і відповідати на листи Секретаріату Суду.

43. У листуванні із Секретаріатом Суду заявник повинен проявляти сумлінність. Важливо, щоб Суд був негайно повідомлений про будь-які зміни в адміністративному статусі заявника або інші обставини (наприклад, якщо заявнику було надано дозвіл на проживання, він повертається до своєї країни походження або змінює адресу, якщо змінюються дата та час вислання, або якщо є нове судове рішення або інші зміни, що стосуються клопотання заявника).

44. У разі застосування тимчасового заходу заявник або його представник повинен регулярно та своєчасно інформувати Суд про стан будь-яких незавершених проваджень на національному рівні. Невиконання цієї вимоги може призвести до вилучення справи з реєстру справ Суду.

45. У разі відмови в застосуванні тимчасового заходу заявник або його представник повинен повідомити Суд про намір далі підтримувати свою заяву. Представник заявника також повинен негайно, з власної ініціативи, повідомити Суд про будь-яку потенційну втрату зв'язку із заявником.

46. Якщо клопотання було подано через вебсайт ЄСПЛ ECHR Rule 39 Site, а потім було закрито після повідомлення заявника або його представника про ухвалу, подальше листування з Судом здійснюється факсом або поштою. Листи, адресовані безпосередньо судді, Голові Секції, Голові Суду або співробітнику Секретаріату, надіслані електронною поштою, не розглядатимуться.

Порушення провадження¹

(Індивідуальні заяви, передбачені статтею 34 Конвенції)

I. Загальні положення

1. Заява, передбачена статтею 34 Конвенції, подається в письмовій формі. Жодна заява не може бути зроблена по телефону. За винятком випадків, передбачених Правилом 47 Регламенту Суду, лише заповнений формуляр заяви перериває перебіг чотиримісячного строку, встановленого пунктом 1 статті 35 Конвенції. Формуляр заяви доступний в Інтернеті на вебсайті Суду². Заявникам наполегливо рекомендується завантажити та роздрукувати формуляр заяви, а не звертатися до Суду з проханням надіслати паперову копію поштою. Це дозволить заявникам заощадити час і дасть кращу можливість забезпечити подання заповненого формуляру заяви в чотиримісячний строк. В Інтернеті є вказівки щодо заповнення окремих полів формуляру.

2. Заяву має бути надіслано на таку адресу:

The Registrar
European Court of Human Rights
Council of Europe
67075 Strasbourg Cedex
FRANCE

3. Заяви, надіслані факсом, не переривають перебіг чотиримісячного строку, встановленого в пункті 1 статті 35 Конвенції. Заявники також повинні надіслати підписаний оригінал заяви поштою впродовж того самого чотиримісячного строку.

4. У листуванні із Секретаріатом Суду заявник повинен проявляти сумлінність. Затримка з відповідями чи ненадання відповіді може вважатися ознакою того, що заявник не має наміру далі підтримувати свою заяву.

II. Форма та зміст

5. Інформація, викладена у формулярі заяви, що стосується фактів, скарг і дотримання вимог щодо вичерпання національних засобів правового захисту та строку, встановленого в пункті 1 статті 35 Конвенції, повинна відповідати умовам, передбаченим у Правилі 47 Регламенту Суду. Будь-які додаткові відомості, подані як окремий документ, мають бути викладені не більше, ніж на 20-ти сторінках (див. підпункт (b) пункту 2 Правила 47), і повинні бути:

- a) викладені на аркуші розміром A4 з полями, не менше ніж 3,5 см;
- b) написані розбірливо, а якщо інформація подається в друкованій формі, то текст має бути надрукований шрифтом з кеглем не менше ніж 12 пт для основної частини документа й 10 пт для приміток, з півторарядковим інтервалом;
- c) з усіма числовими виразами, наведеними у вигляді цифр;
- d) з послідовно пронумерованими сторінками;
- e) поділені на пронумеровані пункти;

1. Практична рекомендація, яку було видано Головою Суду згідно з Правилем 32 Регламенту Суду 1 листопада 2003 року й змінено 22 вересня 2008 року, 24 червня 2009 року, 6 листопада 2013 року, 5 жовтня 2015 року, 27 листопада 2019 року, 25 січня 2021 року та 1 лютого 2022 року. Ця практична рекомендація доповнює Правила 45 та 47.

2. www.echr.coe.int.

f) поділені на розділи з такими заголовками: «Факти», «Скарги або твердження про порушення» та «Інформація про вичерпання національних засобів правового захисту та дотримання вимоги щодо строку, передбаченого в пункті 1 статті 35 Конвенції».

6. Усі відповідні поля у формулярі заяви повинні бути заповнені словами. Уникайте використання символів, знаків або скорочень. Пояснюйте словами, навіть якщо відповідь є негативною або питання не здається актуальним.

7. Заявник повинен викласти факти справи, свої скарги та пояснення щодо дотримання критеріїв прийнятності у спеціально відведеному для цього місці у формулярі заяви. Інформація має бути достатньою для того, щоб Суд міг визначити характер та обсяг заяви, а отже, самого по собі заповненого формуляру заяви має бути достатньо. Неприпустимим є просте додавання до формуляру заяви викладу фактів, скарг та інформації про відповідність критеріям прийнятності, — незалежно від того, чи міститься позначка «див. Додаток», чи ні. Заповнення цієї інформації у формулярі заяви має на меті допомогти Суду швидко оцінити та розподілити нові справи. Додаткові пояснення можуть, за необхідності, бути додані в окремому документі обсягом до 20 сторінок: вони лише доповнюють, але не замінюють виклад фактів, скарги та відповідність критеріям прийнятності, які повинні бути вказані в самому формулярі заяви. Формуляр заяви не буде вважатися таким, що відповідає Правилу 47, якщо цієї інформації не буде вказано в самому формулярі.

8. Юридична особа (зокрема компанія, неурядова організація або асоціація), яка звертається до Суду, має зробити це через представника цієї юридичної особи, вказаного у відповідному розділі формуляру заяви, який надає свої контактні дані та пояснює свою правоздатність або зв'язок із цією юридичною особою. Разом із заявою необхідно надати доказ того, що представник має повноваження діяти від імені юридичної особи, наприклад витяг з реєстру Торгової Палати або протокол засідання керівного органу. Представник юридичної особи є відмінним від адвоката, уповноваженого представляти її в Суді як юридичний представник. Представник юридичної особи може також бути адвокатом або юристом і мати повноваження додатково діяти як юридичний представник. Обидві частини формуляру заяви щодо представництва повинні бути заповнені й до них мають бути додані необхідні документи, що підтверджують повноваження на представництво юридичної особи.

9. На початковому етапі провадження заявник не зобов'язаний мати юридичного представника. Якщо він все ж доручає справу адвокату, розділ формуляру заяви, що стосується довіреності, повинен бути заповнений. І заявник, і представник повинні поставити підпис у розділі щодо довіреності. На цьому етапі окрема довіреність не приймається, оскільки Суд вимагає, щоб усю необхідну інформацію було вказано у формулярі. Якщо стверджується, що отримати підпис заявника у розділі щодо довіреності у формулярі заяви неможливо з огляду на непереборні практичні труднощі, це пояснюється Суду з наданням підтверджуючих доказів. Посилання на вимогу щодо швидкого заповнення формуляру протягом чотиримісячного строку не буде прийнято як достатнє пояснення.

10. До формуляру заяви необхідно додати відповідні документи, які:

- (a) стосуються оскаржуваних рішень або заходів;
- (b) підтверджують, що заявник вичерпав усі доступні національні засоби правового захисту та дотримався строку, передбаченого пунктом 1 статті 35 Конвенції;
- (c) містять, у відповідних випадках, інформацію про провадження в інших міжнародних органах.

Якщо заявник не може подати копію будь-якого з цих документів, він повинен надати належне пояснення: простого посилання на труднощі з отриманням документів буде недостатньо, якщо від заявника може обґрунтовано очікуватися, що надані ним пояснення буде підкріплено

документальними доказами, такими як доказ про недостатній рівень доходу, відмова органу влади надати рішення або інше підтвердження неможливості заявника отримати доступ до документа. Якщо пояснення не надається або є недостатнім, заяву не буде передано на розгляд до судового складу.

Якщо документи подаються в електронному вигляді, вони повинні подаватися у форматі, передбаченому цією практичною рекомендацією; вони також повинні бути упорядковані та пронумеровані відповідно до переліку документів у формулярі заяви.

11. Заявник, який раніше звертався із заявою або заявами, щодо яких Суд уже постановив рішення або ухвалу, або який звертався із заявою або заявами, що досі перебувають на розгляді в Суді, повинен поінформувати про це Секретаріат, повідомивши номер або номери заяви.

12. (а) Якщо заявник не бажає розкривати свою особу, він повинен повідомити причини цього у своєму письмовому проханні, згідно з пунктом 4 Правила 47.

(б) Заявник повинен також зазначити, чи бажає він, у разі надання Головою Палати дозволу на анонімність заяви, позначення своєї особи ініціалами або однією літерою (наприклад, «X», «Y» або «Z»).

13. Заявник або призначений представник має підписати формуляр заяви. Якщо в заявника є представник, і заявник, і представник мають підписати розділ формуляру щодо довіреності. Ні формуляр заяви, ні розділ щодо довіреності не можуть бути підписані *per procuracionem* (р.р.).

III. Групові заяви та кілька заявників

14. Якщо заявник чи представник подає скарги від імені двох або більше заявників, заяви яких ґрунтуються на різних фактах, для кожного із заявників має бути заповнено окремий формуляр заяви з усією необхідною інформацією. До кожного такого формуляру мають бути додані документи, які стосуються відповідного заявника.

15. Якщо заявників більше десяти, представник має надати, крім формулярів заяв і документів, таблицю, яка б містила необхідні особисті дані щодо кожного заявника; цю таблицю можна завантажити з вебсайту Суду¹. Якщо представник є юристом, він також має подати цю таблицю в електронному вигляді.

16. Якщо справа стосується великої групи заявників або заяв, Суд може вимагати від заявників або їхніх представників надати текст їхніх заяв або документів в електронному чи іншому вигляді. З метою забезпечення більш ефективного та швидкого розгляду заяв, Суд може пред'являти інші вимоги.

IV. Невиконання вимог щодо надання інформації або дотримання вказівок

17. Ненадання у встановлений строк додаткової інформації або документів на вимогу Суду або невиконання вказівок Суду щодо форми чи способу подання заяви — зокрема й у випадках групових заяв або заяв від кількох заявників — може призвести, залежно від етапу, на якому перебуває провадження, до того, що скаргу (скарги) не буде розглянуто Судом або заяву (заяви) буде визнано неприйнятною (неприйнятними) або вилучено з реєстру справ Суду.

1. www.echr.coe.int.

Письмовий змагальний процес¹

I. Подання письмових зауважень

Загальні положення

1. Письмові зауваження мають бути подані до Секретаріату в межах строку, встановленого відповідно до Правила 38 Регламенту Суду, та з дотриманням вимог пункту 2 цього Правила.
2. Дата надходження письмових зауважень чи інших документів до Секретаріату Суду фіксується на цих документах штампом для реєстрації вхідних документів.
3. За винятком письмових зауважень і документів, для яких було створено систему електронного подання (див. відповідну практичну рекомендацію), усі інші письмові зауваження, а також усі додані до них документи мають подаватися до Секретаріату Суду в трьох примірниках, які надсилаються поштою, або в одному примірнику, який надсилається факсом², з подальшим надсиланням трьох примірників поштою.
4. Письмові зауваження або інші документи, надіслані електронною поштою, не приймаються.
5. Таємні документи мають надсилатися рекомендованим листом.
6. Письмові зауваження, подані без запиту із Секретаріату, до матеріалів справи не долучаються, за винятком випадків, коли Голова Палати вирішує інакше (див. пункт 1 Правила 38).

Відправлення факсом

7. Сторона має право подати до Суду письмові зауваження чи інші документи, відправивши їх факсом.
8. Прізвище особи, яка підписала письмові зауваження, також має бути надруковано на них для уможливлення ідентифікації.

Електронне подання

9. Суд може дозволити Уряду Договірної Сторони або, після повідомлення про подання заяви, заявнику подати письмові зауваження та інші документи в електронному вигляді. У таких випадках практична рекомендація щодо письмового змагального процесу застосовуються разом із практичною рекомендацією щодо електронного подання.

II. Форма та зміст

Форма

10. У письмовому зауваженні має бути зазначено:
 - (a) номер заяви та назва справи;
 - (b) заголовок, що відображає характер змісту (наприклад: зауваження щодо прийнятності [та суті справи]; відповідь на зауваження Уряду/заявника стосовно прийнятності [та суті справи];

1. Практична рекомендація, яку було видано Головою Суду згідно з Правилом 32 Регламенту Суду 1 листопада 2003 року й змінено 22 вересня 2008 року та 29 вересня 2014 року.

2. Номер факсу: +33 (0)3 88 41 27 30; інші номери факсу можна знайти на вебсайті Суду (www.echr.coe.int).

зауваження щодо суті справи; додаткові зауваження щодо прийнятності [та суті справи]; меморандум тощо).

11. Крім того, письмове зауваження, як правило, має бути:

- (a) виконане на аркуші розміром А4 з полями, не менше ніж 3,5 см;
 - (b) бути надрукованим та повністю читабельним, текст має бути надрукований шрифтом з кеглем не менше ніж 12 пт для основної частини документа й 10 пт для приміток, з півторарядковим інтервалом;
 - (c) з усіма числовими виразами, наведеними у вигляді цифр;
 - (d) з послідовно пронумерованими сторінками;
 - (e) поділене на пронумеровані пункти;
 - (f) поділене на розділи та/або містити підзаголовки відповідно до форми та стилю ухвал і рішень Суду («Факти»/«Національне право [та практика]»/«Скарги»/«Право»; далі, якщо цього потребують обставини, мають іти підзаголовки: «Попереднє заперечення щодо...»; «Стверджуване порушення статті...», якщо таке є);
 - (g) містити окремий розділ з відповіддю на запитання, поставлене Судом, чи на аргументи іншої сторони;
 - (h) містити посилання на кожний документ або доказ, згадуваний в зауваженні чи долучений до нього;
 - (i) якщо письмове зауваження надсилається поштою, його текст має бути надруковано лише на одній стороні аркуша паперу, а сторінки та додатки мають бути зібрані так, щоб їх можна було легко роз'єднати (вони не повинні бути склеєні або скріплені).
12. Якщо обсяг письмового зауваження перевищує 30 сторінок, разом з ним має також подаватися стислий виклад його змісту.
13. Якщо разом з письмовими зауваженнями сторона подає документи та/або інші речові докази, кожний такий доказ має міститися в переліку, що додається окремо.

Зміст

14. Письмове зауваження сторони, подане після повідомлення про надходження заяви, має містити:

- (a) будь-які зауваження, які сторона бажає зробити стосовно фактів справи; однак,
 - (i) якщо сторона не заперечує факти, наведені у підготовленому Секретаріатом викладі обставин справи, вона повинна обмежитися короткою констатацією такої своєї позиції;
 - (ii) якщо сторона заперечує лише частину фактів, викладених Секретаріатом, чи бажає доповнити їх, вона повинна обмежитися викладом зауважень стосовно таких конкретних фактів;
 - (iii) якщо сторона заперечує факти або частину фактів, наведених іншою стороною, вона повинна чітко зазначити, які факти вона не заперечує, і обмежитися зауваженнями стосовно оспорюваних нею фактів;
- (b) правові аргументи, які стосуються, по-перше, питання прийнятності і, по-друге, суті справи; однак,
 - (i) якщо стороні поставлено конкретні запитання стосовно фактичного чи правового аспекту справи, ця сторона повинна, незалежно від положень Правила 55, обмежити свої аргументи відповідями на такі запитання;

(ii) якщо в письмовому зауваженні міститься відповідь на аргументи іншої сторони, такі доводи мають адресуватися у відповідь на конкретні аргументи і наводитися в порядку, встановленому вище.

15. (a) Письмове зауваження сторони, подане після прийняття заяви, має містити:

(i) коротко сформульовану позицію сторони стосовно фактів справи, у вигляді, у якому їх викладено в ухвалі щодо прийнятності заяви;

(ii) правові аргументи по суті справи;

(iii) відповіді на конкретні запитання, поставлені Судом стосовно фактичних чи правових аспектів справи.

(b) Заявник, який подає вимоги справедливої сатисфакції, повинен водночас дотримуватися вимог, викладених у практичній рекомендації щодо подання вимог справедливої сатисфакції.

16. З огляду на конфіденційність переговорів щодо дружнього врегулювання (див. пункт 2 статті 39 Конвенції та пункт 2 Правила 62), усі подання та документи, що мають на меті забезпечення дружнього врегулювання, подаються окремо від письмово оформлених письмових зауважень.

17. У матеріалах, поданих в рамках змагального процесу, не має бути жодних посилань на пропозиції, поступки чи інші заяви, подані у зв'язку з процесом дружнього врегулювання.

III. Строки

Загальні положення

18. Кожна сторона має подбати про те, щоб письмові зауваження та будь-які супровідні документи чи докази вчасно надійшли до Секретаріату Суду.

Подовження строків

19. На прохання сторони строк, встановлений відповідно до Правила 38, може бути подовжено.

20. Сторона, яка домагається подовження строку, передбаченого для подання письмових зауважень, має подати відповідне прохання одразу після того, як їй стало відомо про обставини, що є підставою для такого подовження, і в будь-якому разі до спливу цього строку. Сторона має повідомити причину такої затримки.

21. У разі задоволення цього прохання рішення про подовження строку застосовується до всіх сторін, для яких спливає відповідний строк, включно з тими сторонами, які не зверталися з таким проханням.

IV. Невиконання вимог щодо письмових зауважень

22. Якщо сторона не подала письмові зауваження згідно з вимогами, викладеними у пунктах 8 - 15 цієї практичної рекомендації, Голова Палати може повторно зажадати від такої сторони подання письмових зауважень з дотриманням цих вимог.

23. Невиконання зазначених умов може призвести до того, що письмові зауваження вважатимуться поданими з порушенням встановленого для цього порядку (див. пункт 1 Правила 38).

Вимоги справедливої сатисфакції¹

I. Вступ

1. Присудження заявникам грошових сум в якості справедливої сатисфакції не є одним з основних обов'язків Суду, а є побічним завданням відповідно до статті 19 Конвенції, що полягає у забезпеченні дотримання Державами своїх зобов'язань за Конвенцією.

2. Метою присудження Судом справедливої сатисфакції, відповідно до статті 41 Конвенції, є компенсація заявнику фактичних шкідливих наслідків порушення. Тому відшкодування не може бути присуджено Судом за шкоду, заподіяну подіями чи ситуаціями, які не становлять порушення Конвенції, або шкоду, пов'язану зі скаргами, які Суд визнав неприйнятними. Присудження відшкодування також не має на меті покарати відповідальну Договірну Сторону. Тому Суд вважає недоцільним приймати вимоги щодо відшкодування шкоди, які можуть бути охарактеризовані як «каральні», «обтяжуючі» або «показові»; Суд також не присуджує символічні відшкодування.

3. Крім того, формулювання статті 41 надає Суду дискреційні повноваження у вирішенні питання про справедливу сатисфакцію. У ній чітко зазначено, що Суд надає справедливу сатисфакцію лише «якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування», і навіть тоді лише «у разі необхідності» (*s'il y a lieu* у французькому тексті). Більше того, Суд надає лише ту сатисфакцію, яку вважає «справедливою» (*équitable* у французькому тексті), а саме ту сатисфакцію, що, на його думку, є доцільною за конкретних обставин. Отже, при розгляді питання перед визначенням суми справедливої сатисфакції, якщо вона присуджується, враховуватимуться особливості та контекст кожної справи, причому важливу роль відіграватимуть характер та наслідки виявленого порушення (порушень), власна практика Суду щодо подібних справ, а також різні економічні ситуації в Державах-відповідачах.

4. Суд також може вирішити, що з міркувань справедливості доцільно присудити суму, меншу за вартість фактично заподіяної шкоди або фактично понесених судових та інших витрат; або що для окремої стверджуваної шкоди встановлення порушення є саме по собі достатньою справедливою сатисфакцією, без необхідності надання грошової компенсації. У зв'язку з цим слід нагадати, що згідно зі статтею 41, Суд залишає за собою право не присуджувати жодної сатисфакції, наприклад, у випадках, коли існує можливість поновлення провадження або отримання іншого відшкодування на національному рівні; коли встановлене порушення мало незначний або умовний характер; коли загальні заходи були б найбільш відповідною формою відшкодування; або в інших випадках, з урахуванням загального або конкретного контексту оскаржуваної ситуації. Слід мати на увазі, що публічне встановлення порушення, якого зазнав заявник, у рішенні, що є обов'язковим для Договірної Держави, само по собі є належною формою відшкодування.

II. Вимоги справедливої сатисфакції: обсяг

A. Загальні принципи

5. Справедлива сатисфакція надається відповідно до статті 41 Конвенції з метою компенсації заявнику фактичної шкоди, встановленої як наслідок порушення; у зв'язку з цим воно може покривати матеріальну шкоду; моральну шкоду; а також судові та інші витрати (див. нижче).

1. Практична рекомендація, яку було видано Головою Суду згідно з Правилем 32 Регламенту Суду 28 березня 2007 року й змінено 9 червня 2022 року.

Залежно від конкретних обставин справи, Суд може визнати за доцільне присудити сукупне відшкодування за матеріальну та моральну шкоду.

6. При визначенні суми справедливої сатисфакції Суд враховуватиме відповідні позиції заявника як сторони, яка зазнала шкоди внаслідок порушення, та Договірної Сторони як сторони, відповідальної за захист суспільних інтересів. У зв'язку з цим та тією мірою, якою справа, що перебуває на розгляді, має повторювальний характер, Суд може визначити суму справедливої сатисфакції на підставі базової суми, вже присудженої у відповідній провідній або пілотній справі, з урахуванням також спрощеного та стандартизованого підходу до розгляду таких подальших справ.

7. Відповідно до принципу *ne ultra petita*, Суд не присуджує нічого більше ніж те, про що фактично заявляв заявник.

В. Матеріальна шкода

8. Принцип щодо матеріальної шкоди полягає в тому, що заявник повинен бути, наскільки це можливо, поставлений у таке становище, у якому він би перебував, якби порушення не відбулося, іншими словами, *restitutio in integrum*. Це може включати відшкодування фактично понесених збитків (*damnum emergens*), а також збитків чи зниженого прибутку, яких можна очікувати в майбутньому (*lucrum cessans*).

9. Заявник повинен довести, що стверджувані порушення призвели до матеріальної шкоди. Між шкодою та встановленим порушенням має бути встановлений прямий причинно-наслідковий зв'язок. Недостатньо лише слабкого або гіпотетичного зв'язку. Заявник повинен надати відповідні докази, щоб, наскільки це можливо, довести не тільки наявність, але й розмір або вартість збитків. Зазвичай присудження Судом справедливої сатисфакції відображає повну розраховану суму збитків, якщо тільки він не знайде підстав для присудження меншої суми (див. пункт 4 вище). Якщо фактичні збитки не можуть бути точно розраховані або якщо між розрахунками сторін існують значні розбіжності, Суд зробить якомога точнішу оцінку на основі фактів, які є в його розпорядженні.

С. Моральна шкода

10. Присудження Судом відшкодування щодо моральної шкоди служить визнанням того факту, що нематеріальна шкода, як-от психічні або фізичні страждання, було заподіяно внаслідок порушення основоположних прав людини, та в найширшому сенсі відображає тяжкість заподіяної шкоди. Отже, причинно-наслідковий зв'язок між стверджуванням порушення і моральною шкодою часто є обґрунтованим, а заявники не зобов'язані надавати додаткові докази своїх страждань.

11. Моральна шкода за своєю природою не піддається точному розрахунку. Тому вимога стосовно відшкодування моральної шкоди не потребує кількісної оцінки чи обґрунтування, і заявник може залишити визначення суми на розсуд Суду.

12. Якщо Суд вважає, що грошове відшкодування є необхідним, він здійснює оцінку на засадах справедливості, що передусім передбачає гнучкість та об'єктивне врахування того, що є справедливим, чесним і розумним за всіх обставин справи, включно не тільки зі становищем заявника, а також з його можливим внеском в оскаржувану ситуацію та загальним контекстом, у якому відбулося порушення.

13. Здійснюючи дискреційні повноваження, Суд спирається на власну відповідну практику щодо подібних порушень з метою встановлення внутрішніх принципів як необхідної відправної точки для визначення належної суми справедливої сатисфакції в кожній конкретній справі. Серед факторів, які враховує Суд при визначенні цієї суми, є характер та тяжкість стверджуваного порушення, його тривалість і наслідки; чи було кілька порушень захищених

прав; чи вже було присуджено відшкодування на національному рівні або чи були вжиті інші заходи Державою-відповідачем, які можна вважати найбільш відповідними формами відшкодування; будь-які інші обставини або особливості справи, які необхідно врахувати.

14. Крім того, як аспект «справедливої сатисфакції», Суд у своїх розрахунках враховує місцеві економічні обставини в Державах-відповідачах. При цьому він бере до уваги загальнодоступні та оновлені макроекономічні дані, такі як ті, що публікуються Міжнародним валютним фондом (МВФ). З огляду на мінливі економічні обставини у відповідних країнах, суми справедливих сатисфакцій, присуджених потерпілим сторонам за подібних обставин, можуть відрізнятися, залежно від різних Держав-відповідачів та періоду часу.

D. Судові та інші витрати

15. Суд може постановити про відшкодування заявнику судових та інших витрат, яких він був змушений неминуче понести — спочатку на національному рівні, а потім у ході провадження в самому Суді — намагаючись запобігти порушенню або домогтися його відшкодування. Такі судові та інші витрати зазвичай включають витрати на правову допомогу, судові збори, витрати на переклад, поштові витрати. Вони також можуть включати витрати на проїзд і проживання, зокрема якщо вони були понесені у зв'язку з участю у слуханнях у Суді.

16. Якщо інтереси заявника представляє будь-яка інша особа, крім «адвоката, який має дозвіл займатися адвокатською діяльністю», витрати можуть бути відшкодовані лише в тому випадку, якщо ця особа попередньо отримала дозвіл на таке представництво (пункт 2 та підпункт (а) пункту 4 Правила 36 Регламенту Суду).

17. Суд задовольнить вимоги щодо відшкодування судових та інших витрат лише тією мірою, якою вони стосуються виявлених ним порушень. Він відхилить вимоги, пов'язані зі скаргами, які не призвели до виявлення порушення, або зі скаргами, які було визнано неприйнятними. З огляду на це заявники можуть вважати за доцільне пов'язати окремі пункти вимог з конкретними скаргами.

18. Судові та інші витрати повинні бути фактично понесені. Тобто заявник повинен сплатити або зобов'язаний сплатити ці витрати відповідно до юридичного або договірного зобов'язання. Необхідно подати документи, які підтверджують, що заявник сплатив або зобов'язаний сплатити такі збори. Так, години чи робота, виконана самими заявниками, не можуть вважатися фактично понесеними витратами. Будь-які суми, які було сплачено або які підлягають сплаті національними органами влади чи Радою Європи у вигляді правової допомоги, вираховуються.

19. Судові та інші витрати повинні бути розумними за своєю сумою. Якщо Суд визнає їх надмірними, він присудить суму, яка, на його думку, є розумною. З огляду на відмінності між країнами у розмірі гонорарів, що стягуються адвокатами, для оцінки того, що є розумним відшкодуванням, Суд може взяти до уваги вимоги та присуджені суми в подібних справах проти тієї ж країни. Суд може також враховувати, чи належить виявлене порушення до категорії «усталеної судової практики».

III. Формальні вимоги

20. Строки, точність, відповідні супровідні документи та інші формальні вимоги щодо подання вимог справедливої сатисфакції встановлено в Правилі 60 Регламенту Суду. Особи, які заявляють таку вимогу, повинні пам'ятати, що дотримання формальних та матеріальних вимог, що випливають з Конвенції та Регламенту Суду, є необхідною попередньою умовою для присудження справедливої сатисфакції.

21. Якщо сторонам не повідомлено інше (зокрема, у справах, що стосуються повторюваних питань, див. пункт 23 нижче), Суд вимагає, по-перше, щоб чіткі та вичерпні вимоги було подано

в межах строку, встановленого Головою Палати та вказано сторонам у листі-повідомленні; по-друге, щоб вимоги стосовно матеріальної шкоди та судових та інших витрат були підтверджені відповідними документальними доказами (тобто експертними висновками, деталізованими рахунками, інвойсами), якщо це можливо й є розумно доступним для сторін; і, по-третє, щоб у разі невиконання цих умов без відповідного обґрунтування Суд, як правило, не присуджував справедливої сатисфакції. Суд не зобов'язаний дотримуватися класифікації вимог, поданих заявником, і може, наприклад, розглядати певні вимоги як такі, що стосуються матеріальної шкоди, а не судових та інших витрат.

22. За винятком випадків, коли Суд вирішує питання на власний розсуд, він зазвичай відмовляє в задоволенні вимог, викладених у формулярі заяви, але не поданих повторно на відповідному етапі провадження, як зазначено Головою Палати, а також вимог, поданих без поважних причин після закінчення строку.

23. У справах, що стосуються повторюваних питань і розглядаються у спрощеному порядку, згідно з відповідною усталеною практикою Суду, заявники можуть бути звільнені від зобов'язання подавати окрему вимогу справедливої сатисфакції. У такому випадку сторони будуть чітко поінформовані в листі-повідомленні про те, що присудження справедливої сатисфакції буде ґрунтуватися на відповідних присудженнях справедливої сатисфакції у провідній справі, на пропозиції щодо дружнього врегулювання або що Суд може вирішити, що встановлення порушення саме по собі є справедливою сатисфакцією. Слід нагадати, що завдання Суду, відповідно до статті 19, що полягає в «забезпеченні дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та Протоколами до неї», не обов'язково найкраще виконується шляхом повторення тих самих висновків і присудження відносно значних та індивідуалізованих відшкодувань у низці повторюваних справ.

24. Заявникам пропонується вказати банківський рахунок, на який вони бажають отримати присуджені суми. Якщо вони бажають, щоб певні суми, наприклад, присуджені суми витрат і видатків, були виплачені окремо, наприклад, безпосередньо на банківський рахунок їхнього представника, вони повинні це вказати. Якщо заявку подають декілька заявників, вони також повинні вказати, чи просять вони, щоб присудження було зроблено їм спільно чи окремо. Зазвичай суд присуджує компенсацію спільно членам однієї сім'ї.

IV. Форма присудження Судом справедливої сатисфакції

25. Справедливу сатисфакцію може бути присуджено потерпілим від виявлених порушень, зокрема непрямым потерпілим. Справедливу сатисфакцію може бути присуджено юридичним особам. Суд може постановити, що суму справедливої сатисфакції має бути передано в довірчу власність для тих заявників, які з певних причин не можуть отримати її вчасно.

26. Справедлива сатисфакція, якщо вона присуджується Судом, зазвичай надається у формі грошової суми, яку Договірна Сторона – відповідач має виплатити потерпілим від виявлених порушень. Будь-яке грошове відшкодування відповідно до статті 41 зазвичай виплачується в євро (EUR, €), незалежно від валюти, у якій заявник висловлює свої вимоги. Якщо заявник має отримати виплату в іншій валюті, Суд постановить, щоб присуджені суми були конвертовані в цю іншу валюту за курсом, що діє на дату виплати. При формулюванні своїх вимог заявники повинні, за потреби, враховувати наслідки цієї політики з огляду на ефект конвертації сум, виражених в іншій валюті, в євро або навпаки.

27. Суд з власної ініціативи встановлює строк для здійснення будь-яких необхідних платежів, який зазвичай становить три місяці з дати, коли його рішення стає остаточним та обов'язковим для виконання. Суд також зобов'язує сплатити пеню при недодержанні цього строку, зазвичай за простою ставкою, що дорівнює граничній позичковій ставці Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти, що нараховуватиметься з часу закінчення тримісячного строку і до моменту повного розрахунку.

V. Обов’язкова сила та виконання рішень

28. Рішення Суду мають переважно декларативний характер. Як правило, саме Держава, якої стосується справа, під наглядом Комітету Міністрів, обирає індивідуальні та загальні заходи, які будуть вжиті для виконання її зобов’язань відповідно до статті 46 Конвенції, за умови, що такі заходи є сумісними з висновками, викладеними у рішенні Суду. На практиці це означає, що лише за певних особливих обставин Суд вважав за доцільне вказати Державі – відповідачу на тип заходів, які можуть бути вжиті для припинення ситуації, що стала причиною встановлення порушення, окрім виплати грошових сум у вигляді справедливої сатисфакції відповідно до статті 41. Найчастіше це відбувається у справах, що стосуються системних проблем, зокрема у пілотних рішеннях.

29. Будь-яке питання щодо того, чи виконав Уряд – відповідач свої зобов’язання, викладені в остаточному рішенні, розглядається Комітетом Міністрів і, за необхідності, самим Судом (пункти 3-5 статті 46 Конвенції).

Захищене електронне подання документів Урядами¹

I. Сфера застосування

1. Уряди Договірних Сторін, які обрали систему захищеного електронного подання документів до Суду, надсилають Суду всі свої письмові повідомлення, завантажуючи їх на захищений вебсайт, створений з цією метою, та приймають письмові повідомлення, надіслані їм Секретаріатом Суду, завантажуючи їх з цього сайту, за винятком таких випадків:

(а) у разі порушення роботи захищеного вебсайту документи, що стосуються клопотання про вжиття тимчасових заходів згідно з Правилем 39 Регламенту Суду, обов'язково надсилаються факсом або електронною поштою; у таких випадках документ повинен мати чіткий заголовок:

«Правило 39. Терміново» (Rule 39. Urgent);

(b) додатки, зокрема плани, посібники тощо, які не можуть бути переглянуті в повному обсязі в електронному вигляді, можуть надсилатися поштою;

(c) Секретаріат Суду може вимагати, щоб паперовий документ або додаток було надіслано поштою.

2. Якщо Уряд надіслав документ поштою або факсом, він повинен якомога швидше подати в електронному вигляді повідомлення про надсилання поштою або факсом, у якому описано надісланий документ, вказано дату відправлення та викладено причини, через які електронне подання було неможливим.

II. Технічні вимоги

3. Уряд повинен мати необхідне технічне обладнання та дотримуватися інструкцій з експлуатації, надісланих йому Секретаріатом Суду.

III. Формат і правила найменування

4. Документ, поданий в електронному вигляді, повинен бути у форматі PDF, бажано у форматі PDF з можливістю пошуку.

5. Непідписані листи та письмові зауваження не приймаються. Підписані документи, що подаються в електронному вигляді, створюються шляхом сканування оригінальної паперової копії. Уряд зберігає оригінальну паперову копію у своїх архівах.

6. У назві документа, поданому в електронному вигляді, спочатку зазначається номер заяви, а потім — ім'я заявника, написане так, як його було записано латиницею Секретаріатом Суду, а також міститься вказівка на зміст документа².

IV. Відповідна дата щодо строків

7. Дата, коли Уряд успішно завантажив документ на захищений вебсайт, вважається датою відправлення в розумінні пункту 2 Правил 38 або датою подання для цілей пункту 1 Правил 73.

8. Для полегшення відстеження обміну кореспонденцією щодня незадовго до півночі захищений сервер автоматично генерує електронне повідомлення з переліком документів, які були подані в електронному вигляді протягом останніх двадцяти чотирьох годин.

1. Практична рекомендація, яку було видано Головою Суду згідно з Правилем 32 Регламенту Суду 22 вересня 2008 року й змінено 29 вересня 2014 року та 5 липня 2018 року.

2. Наприклад: 65051/01 Karagoyozov Observ Adm Merits.

V. Різні версії того самого документа

9. Захищений вебсайт не дозволяє змінювати, замінювати або видаляти завантажений документ. Якщо для Уряду виникне необхідність змінити завантажений документ, він повинен створити новий документ з іншою назвою (наприклад, додавши слово «змінено» до назви документа). Ця можливість повинна використовуватися тільки в разі справжньої необхідності й не повинна використовуватися для виправлення незначних помилок.

10. Якщо Уряд подав більше ніж одну версію того самого документа, до розгляду приймається лише документ, поданий вчасно. Якщо вчасно було подано більше ніж одну версію документа, до розгляду приймається його остання версія, якщо Голова Палати не вирішить інакше.

Клопотання про анонімність¹

(Правила 33 та 47 Регламенту Суду)

Загальні принципи

Сторонам слід пам'ятати, що документи в провадженні в Суді є публічними, якщо не було зроблено відступу відповідно до Правил 33 або 47 Регламенту Суду. Отже, уся інформація, що подається у зв'язку із заявою у письмовому та в усному провадженні, включно з інформацією про заявника або третіх сторін, буде доступною для громадськості.

Сторонам також має бути відомо, що виклад фактів, ухвали та рішення Суду зазвичай публікуються в HUDOC² на вебсайті Суду (Правило 104А).

Клопотання у справах, що перебувають на розгляді

Будь-яке клопотання про анонімність слід подавати під час заповнення формуляру заяви або якомога швидше після цього. В обох випадках заявник повинен надати обґрунтування свого клопотання та вказати, які наслідки для нього може мати оприлюднення певної інформації.

Клопотання з ретроактивною дією

Якщо заявник бажає подати клопотання про анонімність щодо справи чи справ, опублікованих на HUDOC до 1 січня 2010 року, він повинен надіслати лист до Секретаріату з обґрунтуванням подання такого клопотання й зазначенням наслідків, які для нього може мати оприлюднення певної інформації. Заявник також повинен пояснити, чому клопотання про анонімність не було подано доти, доки справа перебувала на розгляді в Суді.

При розгляді клопотання про анонімність Голова враховує пояснення, надані заявником, рівень розголосу, якого вже набула ухвала або рішення, а також те, чи є задоволення такого клопотання доцільним або практичним.

Коли Голова задовольняє клопотання, він також вирішує питання щодо найбільш доцільних заходів, яких слід вжити для захисту заявника від ідентифікації його особи. Наприклад, ухвала або рішення можуть, *inter alia*, бути видалені з вебсайту Суду або особисті дані можуть бути видалені з опублікованого документа.

Інші заходи

Голова може також вживати будь-яких інших заходів, які він / вона вважає необхідними або бажаними стосовно будь-яких матеріалів, опублікованих Судом, з метою забезпечення поваги до приватного життя.

1. Практична рекомендація, яку було видано Головою Суду згідно з Правилом 32 Регламенту Суду 14 січня 2010 року.

2. <http://hudoc.echr.coe.int/>

Електронне подання документів заявниками¹

I. Сфера застосування

1. Після повідомлення про справу заявники, які вирішили подавати документи в електронному вигляді, повинні надсилати всі письмові повідомлення до Суду, використовуючи систему електронного спілкування з Судом (eComms), та приймати письмові повідомлення, надіслані їм Секретаріатом Суду за допомогою засобів eComms, за винятком таких випадків:

(a) усі письмові повідомлення, що стосуються клопотання про вжиття тимчасових заходів згідно з Правилем 39 Регламенту Суду, надсилаються виключно факсом або поштою;

(b) додатки, зокрема плани, посібники тощо, які не можуть бути переглянуті в повному обсязі в електронному вигляді, можуть надсилатися поштою;

(c) Секретаріат Суду може вимагати, щоб паперовий документ або додаток було надіслано поштою.

2. Якщо заявник надіслав документ поштою або факсом, він повинен якомога швидше подати в електронному вигляді повідомлення про надсилання поштою або факсом, у якому описано надісланий документ, вказано дату відправлення та викладено причини, через які електронне подання було неможливим.

II. Технічні вимоги

3. Заявники повинні мати необхідне технічне обладнання та дотримуватися інструкцій з експлуатації, доступних на сайті eComms.

III. Формат і правила найменування

4. Документ, поданий в електронному вигляді, повинен бути у форматі PDF. Формат PDF документів має бути форматом «PDF з можливістю пошуку», а не «PDF на основі зображень».

5. Непідписані листи та письмові зауваження не приймаються. Підписані документи, що подаються в електронному вигляді, створюються шляхом сканування оригінальної паперової копії. Заявники зберігають оригінальну паперову копію у своїх файлах.

6. У назві документа, поданому в електронному вигляді, спочатку зазначається номер заяви, а потім — ім'я заявника, написане так, як його було записано латиницею Секретаріатом Суду, а також міститься вказівка на зміст документа².

IV. Відповідна дата щодо строків

7. Дата, коли заявник успішно подав документ в електронному вигляді до Суду, вважається датою, за страсбурзьким часом, відправлення в розумінні пункту 2 Правила 38 або датою подання для цілей пункту 1 Правила 73.

8. Для полегшення відстеження обміну кореспонденцією і забезпечення дотримання строків, встановлених Судом, заявник повинен регулярно перевіряти свою електронну пошту та обліковий запис eComms.

1. Видано Головою Суду згідно з Правилем 32 Регламенту Суду 29 вересня 2014 року. Ця практична рекомендація починає діяти з 6 вересня 2018 року.

2. Наприклад: 65051/01 Karagoyozov Observ Adm Merits.

V. Різні версії того самого документа

9. eComms не дозволяє змінювати, замінювати або видаляти подані документи. Якщо заявнику необхідно змінити поданий документ, він має створити новий документ з іншою назвою (наприклад, додавши слово «змінено» до назви документа). Ця можливість повинна використовуватися тільки в разі справжньої необхідності й не повинна використовуватися для виправлення незначних помилок.

10. Якщо заявник подав більше ніж одну версію того самого документа, до розгляду приймається лише документ, поданий вчасно. Якщо вчасно було подано більше ніж одну версію документа, до розгляду приймається його остання версія, якщо Голова Палати не вирішить інакше.

Розгляд заяв у разі масового надходження¹

(Індивідуальні заяви відповідно до статті 34 Конвенції)

I. Вступ

1. Протягом останніх років Суд все частіше стикається з масовим надходженням заяв, що зазвичай є наслідком різних структурних чи системних проблем² або конкретних фактичних обставин³, які стосуються великої кількості осіб у Державі-учасниці. Очевидно, що масове надходження заяв може вплинути на здатність Суду виконувати свої повноваження згідно зі статтею 19 Конвенції, якщо не вжити спеціальних заходів для управління розглядом таких заяв з моменту їх надходження до Суду та до їх розподілу між Секціями відповідно до Правила 52 Регламенту Суду.

II. Спеціальні заходи, до яких можна вдатися після отримання великої кількості заяв

2. У разі надходження великої кількості подібних заяв Секретар, за дорученням Голови Суду, може вирішити, в інтересах належного здійснення правосуддя, тимчасово призупинити реєстрацію деяких або всіх цих заяв до прийняття рішення судовим складом в одній або декількох провідних справах щодо порядку розгляду відповідних заяв.

3. Якщо відповідні заяви ґрунтуються на подібних фактах та/або містять подібні скарги, Секретар може, за необхідності, вимагати координації подання заяв на національному рівні та повторного подання групових заяв у встановлений строк у певному форматі⁴. Секретар може надати додаткові вказівки відповідно до Регламенту Суду та інших відповідних Практичних рекомендацій щодо заходів, необхідних для сприяння ефективній та швидкій обробці заяв.

4. Неподання повторної заяви відповідно до наданих вказівок може призвести до того, що заяву не буде розглянуто Судом.

III. Дата подання заяви

5. Датою подання заяви для цілей пункту 1 статті 35 Конвенції, як правило, є дата подання заповненого формуляру заяви відповідно до умов, викладених у Правилах 45 та 47 Регламенту Суду, або подальших інструкцій, наданих Секретарем.

6. Однак, відповідно до підпункту (b) пункту 6 Правила 47 Регламенту Суду, Суд може вирішити, якщо він вважає це обґрунтованим, що датою подання заяви має вважатися інша дата.

IV. Спілкування із заявниками

7. Суд може вирішити повідомляти інформацію щодо цих заяв через прес-релізи, замість того, щоб листуватися з окремими заявниками або відповідати на індивідуальні запити.

1. Практична рекомендація, яку було видано Головою Суду згідно з Правилом 32 Регламенту Суду 25 серпня 2022 року.

2. Див., наприклад, рішення у справі «Бурмич та інші проти України» (*Burmych and Others v. Ukraine*) (вилучення з реєстру) [ВП], №№ 46852/13 та інші, §§ 8-44, від 12 жовтня 2017 року.

3. Див., наприклад, ухвалу у справі «Замбрано проти Франції» (*Zambrano v. France*) (ухв.), № 41994/21, §§ 4-11, 20, 36 та 37, від 21 вересня 2021 року.

4. Для додаткових інструкцій стосовно подання групових заяв і заяв від кількох заявників див. Практичні рекомендації щодо порушення провадження.

Клопотання відповідно до статті 43 Конвенції¹

1. Ця практична рекомендація стосується клопотань про передання справи на розгляд Великої Палати відповідно до статті 43 Конвенції та Правила 73 Регламенту Суду.
2. Рекомендації стосовно подання письмових зауважень, викладені в пунктах 2, 3, 4, 7, 8 та 9 Практичної рекомендації щодо письмового змагального процесу, застосовуються до клопотань, поданих за статтею 43.

Строки

3. Звертаємо увагу сторін на те, що для дотримання строку, встановленого у пункті 1 статті 43, клопотання має надійти до Суду до закінчення останнього дня тримісячного строку. Цей строк не може бути продовжено. Після його закінчення рішення Палати автоматично стає остаточним (підпункту (b) пункту 2 статті 44 Конвенції).

Зміст

4. Клопотання за статтею 43 повинні бути обґрунтовані з урахуванням конкретних умов цього положення. У них слід вказати, чому саме ця справа може вважатися винятковою, і визначити серйозне (серйозні) питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи Протоколів до неї, та/або важливе (важливі) питання загального значення, порушені у справі. Колегія у складі п'яти суддів Великої Палати розглядає клопотання лише на підставі наявних матеріалів справи, тобто рішення Палати й аргументів, висунутих стороною (або сторонами) на користь передання справи (пункт 2 Правила 73).

Мова

5. Заявник, якому відповідно до Правила 34 було надано дозвіл на використання офіційної мови Договірної Держави, може використовувати цю мову у своєму клопотанні за статтею 43 (див. підпункт (d) пункту 3 Правила 34). Щодо перекладу на одну з офіційних мов Суду застосовуються підпункти (b)-(c) пункту 3 Правила 34.

Форма та максимальний обсяг

6. Клопотання, як правило, має бути:
 - (a) виконаний на аркуші розміром А4 з полями, не менше ніж 3,5 см;
 - (b) розбірливий, поданий у друкованій формі, текст має бути надрукований шрифтом з кеглем не менше ніж 12 пт для основної частини документа й 10 пт для приміток, з півторарядковим інтервалом;
 - (c) з усіма числовими виразами, наведеними у вигляді цифр;
 - (d) з послідовно пронумерованими сторінками;
 - (e) поділений на пронумеровані пункти;
 - (f) якщо клопотання надсилається поштою, його текст має бути надруковано лише на одній стороні аркуша паперу, а сторінки та додатки мають бути зібрані так, щоб їх можна було легко роз'єднати (вони не повинні бути склеєні або скріплені).
7. Клопотання за статтею 43 має бути викладено не більше, ніж на 10-ти сторінках.

1. Практична рекомендація, яку було видано Головою Суду згідно з Правилom 32 Регламенту Суду 3 лютого 2023 року.

Вступ у справу третьої сторони відповідно до пункту 2 статті 36 Конвенції або відповідно до другого речення статті 3 Протоколу № 16¹

I. Мета цієї практичної рекомендації

1. Метою цієї практичної рекомендації є роз'яснення порядку, у якому треті сторони можуть вступати у справу відповідно до пункту 2 статті 36 Конвенції або відповідно до другого речення статті 3 Протоколу № 16, застосовних процедур і вимог, а також ролі такої участі третіх сторін у роботі Суду.

II. Роль вступу третьої сторони в процедуру Суду

A. Вступ у справу третьої сторони за пунктом 2 статті 36 Конвенції

2. Вступ у справу третьої сторони відповідно до пункту 2 статті 36 Конвенції є процесуальним механізмом, головною метою якого є надання Суду можливості ознайомитися з позиціями Держав та інших осіб, які не є сторонами у справі, що розглядається ним, стосовно питань, порушених у цій справі, а також отримати інформацію або аргументи, які є більш розлогими або відрізняються від тих, що висувуються сторонами. Такий вступ у справу може відбуватися або з ініціативи самого Суду (можливість, прямо передбачена пунктом 2 статті 36 Конвенції), або з ініціативи потенційної третьої сторони. Роль третіх сторін, яким було запропоновано або дозволено вступити у справу відповідно до пункту 2 статті 36 Конвенції, полягає в тому, щоб викласти Суду, якомога більш неупереджено та об'єктивно, юридичні або фактичні обставини, здатні допомогти йому вирішити спірні питання з більш свідомої позиції. Отже, треті сторони не мають права безпосередньо висловлювати підтримку тій чи іншій стороні, заявляти клопотання щодо процедур у Суді, звертатися до Суду за засобом правового захисту, брати участь у переговорах щодо дружнього врегулювання між сторонами або клопотати про відмову від розгляду чи передання справи на розгляд Великої Палати.

3. Усі подання третіх осіб незмінно додаються до матеріалів справи, що передається на розгляд складу Суду, і на них може бути зроблено посилання, навіть коротко, у подальшій ухвалі або рішенні Суду.

B. Вступ у справу третьої сторони за другим реченням статті 3 Протоколу № 16

4. Вступ у справу третьої сторони відповідно до другого речення статті 3 Протоколу № 16 має ту саму мету, але має бути сумісним із особливим характером провадження відповідно до цього Протоколу. Усі подання третіх сторін використовуються Судом так само, як і в змагальному провадженні (див. пункт 3 вище).

III. Хто може вступати у справу як третя сторона за пунктом 2 статті 36 Конвенції?

5. Можливість вступу у справу в якості третьої сторони є відкритою для «будь-якої [Високої] Договірної Сторони, яка не є стороною в справі», або для «будь-якої заінтересованої особи, яка не є заявником» (пункт 2 статті 36 Конвенції та підпункт (а) пункту 3 Правила 44 Регламенту Суду). Вираз «будь-яка заінтересована особа» може стосуватися: (а) так званих «*amici curiae*» («друзів суду» – див. пункт 10 нижче) і (б) так званих «заінтересованих третіх осіб» (див. пункт 12 нижче). На відміну від вступу у справу відповідно до пункту 1 статті 36 Конвенції з боку

1. Практична рекомендація, яку було видано Головою Суду згідно з Правилем 32 Регламенту Суду 13 березня 2023 року.

Договірної Держави, громадянином якої є заявник (заявники), вступ у справу відповідно до пункту 2 статті 36 не є правом; такий вступ у справу здійснюється на розсуд Суду і є можливим лише тоді, коли Суд переконаний, що це буде «в інтересах належного здійснення правосуддя». На відміну від підходу в деяких інших юрисдикціях, потенційна третя сторона не зобов'язана мати прямий юридичний інтерес у результаті справи.

6. Потенційна третя сторона може мати непрямий юридичний інтерес у справі, ширший інтерес у її результаті або взагалі не мати жодного відчутного інтересу. Це може залежати від того, чи є вона Договірною Державою, *amicus curiae* або «заінтересованою третьою стороною» (див. пункти 8, 10 та 12 нижче).

7. Також формально не вимагається, щоб потенційна третя сторона була громадянином Договірної Держави, проживала чи знаходилася на її території.

A. Договірні Держави, крім Договірної Держави, громадянином якої є заявник (-и), та інші Держави

8. Для Договірних Держав, крім Договірної Держави, громадянином якої є заявник (-и), інтерес у вступі у справу як третьої сторони зазвичай полягає в тому, що рішення Суду, хоча формально є обов'язковими лише для Договірної Держави – відповідача (пункту 1 статті 46 Конвенції), також роз'яснюють і уточнюють норми, закріплені в Конвенції та Протоколах до неї. Договірні Держави, як носії зобов'язань за Конвенцією та Протоколами до неї, у такий спосіб мають законний інтерес у висловленні своєї думки щодо правового питання, яке виникає у справі, що розглядається Судом, навіть якщо заява, що розглядається, не спрямована проти них.

9. Держави, які не є Договірними Сторонами, також можуть прагнути вступити у справу згідно з пунктом 2 статті 36 Конвенції, оскільки вони також можуть підпадати під категорію «будь-якої заінтересованої особи». Однак вони також повинні мати обґрунтовані підстави для цього.

B. *Amici curiae*

10. Поняття «будь-якої заінтересованої особи» може охоплювати неурядові організації, науковців, приватних осіб, підприємства, інші міжнародні організації, інші органи Ради Європи, незалежні національні правозахисні інституції тощо. Для них інтерес у вступі у справу зазвичай полягає в можливості надати матеріали, які можуть допомогти Суду, і в такий спосіб сприяти «інтересам належного здійснення правосуддя». У цьому розумінні вони є «друзями суду» (*amici curiae*).

11. Хоча вони також можуть підпадати під категорію «будь-якої заінтересованої особи», органи державної влади — законодавчі органи влади, суди або місцеві чи регіональні органи влади — зазвичай не вважаються такими, що мають право вступати у справу. Це пояснюється тим, що в міжнародних судових процесах органи влади Держави, як правило, повинні бути представлені її центральним урядом (див. рішення у справі «Ассанідзе проти Грузії» (*Assanidze v. Georgia*) [ВП], № 71503/01, § 12, ЄСПЛ 2004-II). Це стосується як органів влади Держави – відповідача, так і органів влади іншої Договірної Держави або Держави, яка не є Договірною Стороною.

C. «Заінтересовані треті особи»

12. Термін «будь-яка заінтересована особа» може також включати осіб, законні права яких можуть бути порушені, хоча й опосередковано, у разі встановлення Судом порушення Конвенції або Протоколів до неї, наприклад, опонент(-и) заявника в національному цивільному провадженні, яке стало підставою для подання індивідуальної заяви до Суду, або один із батьків у справах щодо опіки над дітьми. Для таких «заінтересованих третіх осіб» «інтереси правосуддя» можуть вимагати, щоб їх було заслухано перед тим, як Суд вирішить питання, яке може, навіть опосередковано, вплинути на їхні права. Зазвичай бажання таких осіб вступити у

справу зумовлено тим, що встановлення Судом порушення може призвести до (а) поновлення національного провадження, у межах якого виникла справа, що розглядається Судом, або (b) застосування інших індивідуальних заходів для виконання рішення Суду, які можуть безпосередньо вплинути на їхнє правове становище на національному рівні.

IV. Хто може вступити у справу як третя сторона відповідно до другого речення статті 3 Протоколу № 16?

13. У провадженні за Протоколом № 16 запит про надання консультативного висновку надходить від суду або судової установи Договірної Держави й має стосуватися справи, що перебуває у провадженні цього суду або судової установи (пункти 1 і 2 статті 1 Протоколу № 16). Крім того, консультативний висновок Суду, хоча й не має обов'язкової сили (стаття 5 Протоколу № 16), покликаний надати відповідному національному суду вказівки щодо застосування Конвенції або Протоколів до неї, і в такий спосіб вплинути на подальший хід та результат розгляду на національному рівні справи, у зв'язку з якою було подано запит. З цього випливає, що сторони цієї справи перебувають в особливому становищі і, як правило, повинні мати можливість вступити в якості третіх осіб у провадження в Суді (пункт 3 Правил 94 Регламенту Суду), навіть якщо вони є органами державної влади. Відповідно до практики Суду, їм систематично пропонується взяти участь у справі.

14. Будь-якій Договірній Державі або іншій «особі» також може бути запропоновано або дозволено вступити у справу (друге речення статті 3 Протоколу № 16 та пункт 7 Правил 44 у поєднанні з підпунктом (а) пункту 3 Правил 44 Регламенту Суду). Підстави для такого вступу у справу зазвичай є подібними до тих, що зумовлюють участь третьої сторони відповідно до пункту 2 статті 36 Конвенції.

V. Коли може бути запропоновано або дозволено вступ у справу третьої сторони?

15. Вступ у справу третьої сторони відповідно до пункту 2 статті 36 Конвенції або другого речення статті 3 Протоколу № 16 буде запропоновано або дозволено лише у тому випадку, якщо Суд переконаний, що це «в інтересах належного здійснення правосуддя» (пункт 2 статті 36 Конвенції; друге речення статті 3 Протоколу № 16; підпункт (а) пункту 3 Правил 44 Регламенту Суду).

16. Суд не проводить консультацій зі сторонами перед вирішенням питання щодо запрошення або допуску третьої сторони до вступу у справу.

VI. Представництво третіх сторін

17. Якщо третя сторона є Договірною Державою, інтереси цієї третьої сторони має представляти її Уповноважений, якому можуть надавати допомогу адвокати чи радники (Правило 35 Регламенту Суду). Інші треті сторони, які вступають у справу відповідно до пункту 2 статті 36 Конвенції або другого речення статті 3 Протоколу № 16, не зобов'язані мати представника на будь-якому етапі провадження.

Якщо третя сторона вирішує скористатися правом на представництво, вона підпадає під ті самі заборони, що й сторона, щодо представництва колишнім суддею Суду, чинним суддею *ad hoc* або особою, включеною до актуального списку осіб, яких Договірна Сторона призначила як таких, що мають право виконувати функції суддів *ad hoc* (див. пункт 2 Правил 4 і підпункти (а) *in fine* та (с) *in fine* пункту 1 Правил 29 Регламенту Суду).

18. Стосовно спільного представництва третіх осіб на слуханнях див. пункт 43 нижче.

VII. Що передбачає вступ у справу третьої сторони?

19. Третій стороні, яка вступає у справу відповідно до пункту 2 статті 36 Конвенції або відповідно до другого речення статті 3 Протоколу № 16, зазвичай надається дозвіл лише на подання письмових зауважень. Їй може бути дозволено брати участь у слуханнях і робити усні зауваження лише «у виняткових випадках» (підпункт (а) пункту 3 Правила 44 Регламенту Суду).

У разі вступу третьої сторони в розслідування відповідно до Додатку до Регламенту Суду, третя сторона може «взяти участь у заході розслідування» (пункт 6 Правила А1 Додатка до Регламенту Суду). Характер та обсяг такої участі залежатимуть від конкретного заходу розслідування: подання документальних доказів, заслуховування свідка або експерта, проведення перевірки чи розслідування на місці. Третя сторона може подати клопотання про заслуховування свідка або експерта, але таке клопотання розглядається на розсуд Суду (пункт 1 Правила А1 у поєднанні з пунктом 6 Правила А5). Голова Палати або делегати, які проводять заходи розслідування, можуть встановити умови такої участі третьої сторони та обмежити її, якщо таких умов не буде дотримано (пункт 6 Правила А1 та пункт 1 Правила А4).

VIII. Етапи провадження в Суді, на яких є можливим вступ у справу третьої сторони, та строки для подання клопотання про дозвіл на вступ у справу

A. У змагальному провадженні за статтями 33 та 34 Конвенції

20. У змагальному провадженні за статтями 33 та 34 Конвенції вступ у справу третьої сторони є можливим:

(а) Після того, як Договірній Стороні – відповідачу буде повідомлено про заяву (або її частину) (підпункт (а) пункту 3 Правила 44 Регламенту Суду). Строк для подання клопотання про вступ у справу за таких обставин становить дванадцять тижнів і починає відраховуватися з моменту опублікування в базі даних практики Суду, HUDOC, інформації про повідомлення Договірної Сторони – відповідача про заяву (підпункт (b) пункту 3 Правила 44). Однак у деяких випадках Голова Палати може встановити коротший або довший строк (підпункт (b) пункту 3 Правила 44 *in fine*).

(b) У ході слухання в Палаті (підпункт (а) пункту 3 Правила 44 *in fine* Регламенту Суду). Це можливо лише у «виняткових випадках» (там само). Клопотання про дозвіл на участь у слуханні в Палаті повинні бути подані не пізніше ніж упродовж чотирьох тижнів після опублікування на вебсайті Суду інформації про ухвалу Палати щодо проведення усного слухання (підпункт (b) пункту 3 Правила 44).

(c) Після того, як Палата відмовляється від юрисдикції на користь Великої Палати (підпункт (а) пункту 4 Правила 44 Регламенту Суду). Строк для подання відповідного клопотання знову становить дванадцять тижнів і починає відраховуватися з моменту опублікування на вебсайті Суду інформації про ухвалу Палати про відмову від юрисдикції (там само). Однак у деяких випадках Голова Великої Палати може встановити коротший або довший строк (підпункт (b) пункту 3 Правила 44 *in fine* у поєднанні з пунктом 1 Правила 71).

(d) Після того, як колегія Великої Палати приймає клопотання сторони про передання справи до Великої Палати (підпункт (а) пункту 4 Правила 44 Регламенту Суду). Строк для подання відповідного клопотання знову становить дванадцять тижнів і починає відраховуватися з моменту опублікування на вебсайті Суду інформації про ухвалу колегії щодо задоволення клопотання про передання справи (там само). Однак у деяких випадках Голова Великої Палати може встановити коротший або довший строк (підпункт (b) пункту 3 Правила 44 *in fine* у поєднанні з пунктом 1 Правила 71).

(e) У ході розслідування, проведеного Судом (пункт 6 Правила А1 Додатка до Регламенту Суду). Строк встановлюється Головою Палати (там само).

21. Участь третьої сторони в розгляді колегією клопотання про передання справи на розгляд Великої Палати за статтею 43 Конвенції є неможливою. Див. також пункт 42 нижче.

В. У провадженні щодо надання консультативного висновку за Протоколом № 16

22. У провадженні щодо надання консультативного висновку за Протоколом № 16 вступ у справу третьої сторони допускається після того, як колегія з п'яти суддів Великої Палати приймає запит про надання консультативного висновку (друге речення статті 3 Протоколу № 16). Сторонам національного провадження, як правило, пропонується вступити у справу (пункт 3 Правила 94 Регламенту Суду; див. також пункт 13 вище), тому їм не потрібно подавати клопотання про дозвіл це зробити. Для інших третіх сторін строк для подання клопотання про дозвіл на вступ у справу зазвичай становить вісім тижнів і починає відраховуватися з моменту опублікування на вебсайті Суду інформації про ухвалу колегії щодо прийняття відповідного клопотання (пункт 7 Правила 44 у поєднанні з підпунктом (а) пунктом 4 Правила 44).

23. Участь третьої сторони в розгляді колегією клопотання за Протоколом № 16 є неможливою.

С. Дотримання строку

24. Дата відправлення, зазначена на клопотанні про вступ у справу, а якщо її немає, фактична дата його отримання Секретаріатом береться до уваги для встановлення строків, зазначених вище (пункт 2 Правила 38 Регламенту Суду). Однак потенційним третім сторонам наполегливо рекомендується не чекати закінчення відповідного строку для подання такого клопотання, а зробити це якомога швидше.

Д. Чинність дозволу на вступ у справу в якості третьої сторони

25. Дозвіл на вступ у справу в якості третьої сторони шляхом подання письмових зауважень залишається чинним на всіх подальших етапах провадження у Суді (наприклад, дозвіл, наданий під час провадження у Палаті, залишається чинним під час провадження у Великій Палаті). Див. також пункти 41 та 42 нижче.

ІХ. Мова, зміст і порядок подання клопотання про вступ у справу

А. Мова

26. Клопотання про дозвіл на вступ у справу має бути подано однією з офіційних мов Суду, англійською або французькою (підпункт (b) пункту 3 Правила 44 Регламенту Суду). Однак первинне клопотання може бути подано однією з офіційних мов Договірних Держав (підпункт (b) пункту 3 Правила 44 Регламенту Суду в поєднанні з пунктом 4 Правила 34). У такому разі воно має супроводжуватися перекладом на одну з офіційних мов Суду, який подається у строк, встановлений Головою Палати (або Великої Палати) (підпункт (b) пункту 4 Правила 34).

В. Зміст

27. Клопотання має бути викладено стисло, зазвичай не більше ніж, на двох сторінках. У ньому повинно бути вказано назву та номер справи, якої воно стосується, а також воно має містити достатню інформацію про:

- (а) потенційну третю сторону;
- (б) будь-які зв'язки між потенційною третьою стороною та будь-якою зі сторін у справі;
- (с) причини, з яких потенційна третя сторона бажає взяти участь у справі;
- (д) якщо це доречно, спеціальні знання потенційної третьої сторони щодо питання або питань, що виникають у справі;

(е) пункт (-и), стосовно якого (-их) потенційна третя сторона пропонує подати зауваження, та, наскільки це можливо, причини, з яких вважається, що ці зауваження будуть корисними для Суду й відрізнятимуться від зауважень сторін або інших третіх сторін; і

(f) чи пропонує третя сторона подати письмові зауваження, взяти участь у слуханні або й те, й інше.

Усі ці деталі є необхідними для того, щоб Суд міг оцінити, чи буде надання третій стороні дозволу на вступ у справу «в інтересах належного здійснення правосуддя».

С. Порядок подання

28. Клопотання має бути подано в письмовій формі (підпункт (b) пункту 3 Правила 44 Регламенту Суду) та надіслано поштою або факсом і поштою. Клопотання, надіслані електронною поштою, не приймаються (пункти 3 і 4 Практичної рекомендації щодо письмового змагального процесу).

Х. Письмові зауваження третіх сторін

А. Строк подання

29. Письмові зауваження третьої сторони мають бути подані у строк, встановлений Головою Палати (або Великої Палати) (пункт 5 Правила 44 Регламенту Суду). Цей строк, як правило, вказується в листі, яким третій стороні повідомляється про надання дозволу на вступ у справу.

30. Для цілей дотримання цього строку, вирішальною датою є дата, засвідчена на відправленні письмових зауважень, або, якщо така відсутня, дата їх отримання в Секретаріаті Суду (пункт 2 Правила 38 Регламенту Суду).

В. Мова

31. Письмові зауваження третьої сторони мають бути виконані однією з офіційних мов Суду, англійською або французькою (пункт 6 Правила 44 Регламенту Суду). Особи, які вступають у справу, можуть звернутися з проханням про надання їм дозволу використовувати одну з офіційних мов Договірних Держав (підпункт (a) пункту 4 Правила 34 у поєднанні з підпунктом (d) пункту 4 Правила 34). У цьому разі вони повинні надати переклад своїх письмових подань англійською або французькою мовою у строк, встановлений Головою Палати (або Великої Палати) (підпункт (b)(i) пункту 4 Правила 34 у поєднанні з підпунктом (d) пунктом 4 Правила 34).

С. Форма та зміст

32. Будь-яка пропозиція або надання дозволу на вступ у справу відповідно до пункту 2 статті 36 Конвенції або статті 3 Протоколу № 16 здійснюється на умовах, встановлених Головою Палати (або Великої Палати) (пункти 5 та 7 Правила 44 Регламенту Суду).

33. Як правило, Суд встановлює наступні умови для форми письмових зауважень третіх сторін:

(a) вони повинні містити назву та номер справи, якої вони стосуються;

(b) вони повинні мати заголовок, який чітко вказує, що письмові зауваження було подано третьою стороною, та ідентифікує цю третю сторону;

(c) вони мають бути викладені не більше, ніж на десяти сторінках (обмеження щодо кількості сторінок не застосовується до додатків, але додатки не повинні бути продовженням самих зауважень);

(d) вони мають бути надруковані чорним кольором на білому тлі, викладені на аркуші розміром A4, з полями не менше, ніж 3,5 см;

- (e) текст має бути надрукований шрифтом з кеглем не менше ніж 12 пт для основної частини документа й 10 пт для приміток;
- (f) сторінки мають бути послідовно пронумеровані;
- (g) вони мають бути поділені на пронумеровані пункти;
- (h) для цитувань, які містять більше п'ятдесяти слів, у тексті робиться абзацний відступ; і
- (i) вони повинні містити посилання на кожен документ або доказ, згаданий у них, а також на будь-які додатки.

34. Як правило, Суд встановлює наступні умови для змісту таких письмових зауважень:

- (a) Зауваження Договірної Держави або Держави, що не є Договірною Державою, яка вступає у справу відповідно до пункту 2 статті 36 Конвенції, повинні стосуватися виключно тих аспектів справи, які стосуються її інтересів у цій справі.
- (b) Зауваження *amicus curiae* не повинні торкатися конкретних обставин справи або прийнятності чи суті заяви як такої, а радше повинні стосуватися загальних питань, порушених у справі, зазвичай з огляду на спеціальні знання або досвід третьої сторони.
- (c) Зауваження «заінтересованої третьої сторони» повинні стосуватися виключно фактичних та правових аспектів справи, які стосуються її конкретних інтересів у цій справі.

35. У випадках, коли двом або більше третім сторонам було надано дозвіл на вступ у справу, Суд може зобов'язати їх подати спільні письмові зауваження замість того, щоб подавати їх окремо.

D. Порядок подання

36. Письмові зауваження третьої сторони, а також усі додатки до них, повинні подаватися в трьох примірниках, які надсилаються поштою, або в одному примірнику, який надсилається факсом, з подальшим надсиланням трьох примірників поштою. Зауваження, надіслані електронною поштою, не приймаються (пункти 3 та 4 Практичної рекомендації щодо письмового змагального процесу).

E. Наслідки невиконання вищезазначених умов

37. У разі недотримання вищезазначених умов Голова Палати (або Великої Палати) може вирішити не долучати письмові зауваження третьої сторони до матеріалів справи (пункт 5 Правила 44 Регламенту Суду) або, у відповідних випадках, зобов'язати третю сторону подати нові письмові зауваження, які відповідають зазначеним умовам.

F. Право сторін на відповідь (у змагальному провадженні) або право суду чи судової установи, яка звертається із запитом (провадження щодо надання консультативного висновку)

38. У змагальних провадженнях письмові зауваження третьої сторони надсилаються сторонам у справі, які мають право — з дотриманням встановлених Головою Палати (або Великої Палати) умов, зокрема щодо встановлених ним строків — подати у відповідь свої письмові зауваження або, якщо це доречно, відповісти на них під час слухання (пункт 6 Правила 44 Регламенту Суду). На практиці сторонам часто пропонується включити свою відповідь на письмові зауваження третьої сторони до своїх зауважень щодо прийнятності або суті справи.

39. У провадженні щодо надання консультативного висновку письмові зауваження третьої сторони (включно зі сторонами національного провадження) надсилаються до суду чи судової установи, яка звертається із запитом, що може надати свої зауваження щодо них (пункт 5 Правила 94 Регламенту Суду).

40. Треті сторони не мають права відповідати на зауваження або міркування, зроблені у відповідь на їхні письмові зауваження.

G. Письмові зауваження, уже надані на попередньому етапі провадження

41. Якщо третя сторона вступила у справу, що перебувала на розгляді в Палаті, а потім Палата відмовилася від юрисдикції на користь Великої Палати або справу було передано до неї колегією Великої Палати, письмові зауваження третьої сторони, адресовані Палаті, зазвичай включаються до матеріалів справи, переданих до Великої Палати. Однак Суд може запитати третю сторону, чи бажає вона подати нові письмові зауваження до Великої Палати.

42. Натомість будь-які письмові зауваження третіх осіб, зокрема третіх осіб, яким надано дозвіл на вступ у провадження в Палаті, не передаються до колегії Великої Палати, коли вона розглядає, відповідно до статті 43 Конвенції, клопотання про передання справи на розгляд Великої Палати.

XI. Усні зауваження третіх осіб на слуханнях

43. Якщо третій стороні, у виняткових випадках, надається дозвіл на участь у слуханні, такий дозвіл зазвичай надається за умови, що надання третьою стороною усних зауважень не повинно тривати довше десяти хвилин. Якщо двом або більше третім сторонам (зокрема, Договірним Державам) надається дозвіл на участь у слуханні, їх можуть попросити призначити одного або двох доповідачів, які виступлять з усними зауваженнями від імені всіх них спільно. Усі ці умови встановлюються з метою дотримання процесуальної рівності сторін, яка не має порушуватися наданням дозволу третій стороні брати участь у слуханні.

44. Зміст усних зауважень третьої сторони на слуханні підпорядковується тим самим умовам, що й зміст письмових зауважень третьої сторони (див. пункт 34 вище).

XII. Інші питання

A. Справедлива сатисфакція (зокрема, судові та інші витрати)

45. Третім особам не може бути присуджено справедливую сатисфакцію. Це впливає з формулювання статті 41 Конвенції, згідно з якою справедливую сатисфакцію може бути надано лише «потерпілій стороні», тобто заявнику або особам, які подали скаргу від імені заявника. Це означає, зокрема, що треті особи покривають власні судові та інші витрати.

46. Питання про судові та інші витрати, понесені стороною національного провадження, якій було запропоновано взяти участь в якості третьої сторони, відповідно до другого речення статті 3 Протоколу № 16, у провадженні щодо надання консультативного висновку, є питанням, яке повинно розглядатися національними судами Договірної Держави, від якої надійшов запит про надання консультативного висновку, та вирішується ними відповідно до законодавства та практики цієї Договірної Держави (пункт 1 Правила 95 Регламенту Суду).

47. Третю сторону може бути зобов'язано покрити витрати, понесені у зв'язку з явкою свідка, експерта чи іншої особи, викликані на підставі клопотання цієї третьої сторони в ході розслідування, проведеного Судом (пункт 6 Правила A5 Додатку до Регламенту Суду).

B. Правова допомога

48. Треті особи, які беруть участь у змагальному провадженні за статтею 33 або 34 Конвенції, не мають права на правову допомогу від Суду; право на таку допомогу мають лише заявники (Правило 105 Регламенту Суду).

49. Те саме стосується третіх осіб, які вступають у провадження щодо надання консультативного висновку, відповідно до Протоколу № 16, за винятком сторін національного

провадження, коли Суд пропонує їм вступити у справу. У такому разі вони можуть звернутися до Суду за правовою допомогою, якщо не мають достатніх коштів для покриття всіх або частини витрат, пов'язаних з їхньою участю у провадженні в Суді (пункт 2 Правила 95).

С. Право третіх сторін бути поінформованими про подальше рішення, ухвалу або консультативний висновок Суду та отримати копію такого рішення, ухвали або консультативного висновку

50. Усі треті сторони будуть повідомлені про подальше рішення, ухвалу або консультативний висновок Суду та отримають копію такого рішення, ухвали або консультативного висновку (пункт 2 Правила 56, пункт 3 Правила 77 та пункт 10 Правила 94 Регламенту Суду). Це також стосується рішень щодо тлумачення, відповідно до пункту 3 статті 46 Конвенції, та рішень у провадженнях щодо невиконання Договірними Сторонами остаточних рішень Суду, відповідно до пункту 5 статті 46 (Правила 99 та 104).

Відвід суддів¹

I. Контекст

1. Збереження незалежності та безсторонності суддів має вирішальне значення для утвердження принципу верховенства права, захисту прав людини й забезпечення справедливого здійснення правосуддя. Це також становить один із ключових принципів, що характеризують провадження в Європейському суді з прав людини, закріплений у низці юридично обов'язкових положень.
2. Відповідно до статті 21 Конвенції, упродовж строку своїх повноважень судді не можуть займатися жодною діяльністю, що є несумісною з їхньою незалежністю або безсторонністю.
3. З метою чіткого та прозорого застосування вимоги, викладеної у статті 21 Конвенції, у червні 2021 року Суд оновив Резолюцію про суддівську етику, у якій викладено низку правил щодо доброчесності, незалежності, безсторонності суддів, обмежень їхньої свободи вираження поглядів, додаткової діяльності, прийняття подарунків, переваг, нагород і почесностей. Відповідно до пункту III цієї Резолюції, судді повинні виконувати свої функції безсторонньо, забезпечувати видимість безсторонності, уникати конфліктів інтересів, включно з ситуаціями в Суді та поза ним, які можуть обґрунтовано сприйматися як такі, що створюють конфлікт інтересів. Судді не повинні брати участь у розгляді справ, у яких вони мають особистий інтерес. Вони повинні утримуватися від будь-якої діяльності, висловлювань та зв'язків, які можуть бути сприйняті як такі, що негативно впливають на довіру громадськості до їхньої безсторонності. Деякі положення Резолюції також застосовуються до колишніх суддів.
4. Додаткові гарантії незалежності та безсторонності містяться в пункті 3 статті 26 Конвенції і пункті 3 Правила 27А Регламенту Суду, відповідно до яких, суддя не засідає одноособово при розгляді справ, що стосуються Держави-учасниці, від якої цього суддю було обрано або громадянином якої він є. Крім того, Правило 13 передбачає, що судді не можуть головувати у випадках, коли стороною у справі є Держава-учасниця, громадянами якої вони є або від якої вони були обрані. Підпункт (с) пункту 5 Правила 24 забороняє участь судді, обраного від Держави-учасниці або який є громадянином цієї Держави-учасниці, у складі колегії, яка розглядає клопотання про передання справи проти цієї країни на розгляд Великої Палати.
5. Істотні критерії, за якими суддя не може брати участь у розгляді конкретної справи, а також основоположні процесуальні аспекти, які повинні однаково застосовуватися всіма складами Суду в усіх справах, викладені в Правилі 28 Регламенту Суду, яке має на меті забезпечити неухильне дотримання принципу суддівської безсторонності. Правило 28 Регламенту Суду було змінено та додатково затверджено на пленарному засіданні Суду в грудні 2023 року.
6. Метою цієї Практичної рекомендації є роз'яснення положень, передбачених у згаданому Правилі, які забезпечують, *inter alia*, практичну й ефективну можливість для сторін провадження висловити будь-які занепокоєння щодо безсторонності судді та процедуру, якої слід дотримуватися в таких випадках.

II. Відвід суддів за власною ініціативою

7. Питання про те, чи буде суддя брати участь у розгляді справи, у принципі, не вирішується суддею на власний розсуд; йдеться про його обов'язок. Тому пункт 1 Правила 28 Регламенту Суду підтверджує зобов'язання судді розглядати, як правило, усі передані йому справи.

1. Практична рекомендація, яку було видано Головою Суду згідно з Правилем 32 Регламенту Суду 22 січня 2024 року.

8. Причини, за яких суддя не може брати участь у розгляді конкретної справи, викладені в пункті 2 Правила 28 Регламенту Суду. До них, серед інших ситуацій, належать справи, у яких суддя має особисту (подружню, батьківську чи іншу) заінтересованість; справи, у яких він діяв раніше (у будь-якій якості, наприклад, як суддя, сторона, представник чи інша особа): або справи, щодо яких він публічно висловлював свої думки.

9. У випадках, коли суддя вважає, що він не може брати участь у розгляді конкретної справи з однієї з причин, перелічених у пункті 2 Правила 28 Регламенту Суду, він повинен повідомити про свої занепокоєння Голову Секції / Голову Великої Палати, наводячи відповідні причини. Голова Секції / Голова Великої Палати вирішує, чи створює ситуація враження упередженості, і якщо так, то задовольняє заяву судді про відвід по конкретній справі. У разі виникнення сумнівів Голова Секції / Голова Великої Палати може передати питання Палаті / Великій Палаті для розгляду й вирішення (пункт 3 Правила 28).

III. Заява сторін про відвід судді

10. Усталена практика Суду дозволяє сторонам у провадженні, тобто заявнику (заявникам) та Уряду – відповідачу (Урядам – відповідачам), оскаржувати безсторонність судді, призначеного для розгляду їхньої справи¹. Відповідно до цієї практики в пункті 4 Правила 28 Регламенту Суду чітко встановлено, що сторони в провадженні, тобто заявник (заявники) та Уряд – відповідач (Уряди – відповідачі), можуть заявити про відвід будь-якого судді Суду, призначеного для розгляду їхньої справи (зовнішня заява). Подання заяви про відвід судді іншою особою, Державою або організацією, які не є сторонами конкретної справи, що розглядається Судом, не допускається. Це не означає, що інформація, яка доводиться до відома Суду, не буде розглядатися в необхідних випадках.

11. Якщо суддя, безсторонність якого оскаржується однією зі сторін, погоджується з причинами, викладеними в зовнішній заяві про відвід, і відразу висловлює бажання бути усуненим від розгляду справи, то застосовується процедура, передбачена для заяв про відвід суддів за власною ініціативою (див. розділ II вище).

12. У всіх інших випадках зовнішні заяви про відвід вирішуються наступним чином.

13. У всіх справах, переданих до Комітету або Палати, Палата Секції, до якої було передано справу, заслуховує думку відповідного судді щодо заяви про відвід. Потім Палата обговорює та голосує щодо цієї заяви за відсутності судді, безсторонність якого ставиться під сумнів.

14. Аналогічно, у справах, що розглядаються Великою Палатою, відповідний склад Великої Палати спочатку заслуховує думку судді, безсторонність якого ставиться під сумнів, а потім обговорює та голосує щодо зовнішньої заяви про відвід за відсутності цього судді.

15. Заяви про відвід у справах, які вирішуються судом одноособово, вирішує Голова Суду, тобто той самий орган, який призначає окремих суддів для розгляду справ одноособовим складом щодо однієї або декількох Договірних Сторін.

16. У всіх випадках сторону, яка подала заяву про відвід, має бути вчасно повідомлено про ухвалу Суду в письмовій формі, а інформацію про будь-яку ухвалу про відвід має бути належно зафіксовано в рішенні або ухвалі Суду.

17. Суд також веде облік справ, у яких суддя заявляє відвід за власною ініціативою, і справ, у межах яких подаються зовнішні заяви про відвід судді, а також прийнятих у зв'язку з цим ухвал.

1. Див., наприклад, рішення у справах *«Kınp protu Turęççini» (Cyprus v. Turkey)* [ВП], № 25781/94, § 8, ЄСПЛ 2001-IV; *«Lekić protu Sloveni» (Lekić v. Slovenia)* [ВП], № 36480/07, § 4, від 11 грудня 2018 року; and *«Telerađiokompaniā «Rustavi 2» ta inšvi protu Ğruzii» (Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd and Others v. Georgia)*, № 16812/17, § 6, від 18 липня 2019 року.

IV. Форма та строки подання заяви про відвід

18. Будь-яку зовнішню заяву про відвід має бути належним чином обґрунтовано та подано до Суду в письмовій формі однією з офіційних мов, як передбачено в Правилі 34 Регламенту Суду. Таку заяву повинно бути подано, як тільки відповідній стороні стає відомо про наявність однієї з підстав, передбачених пунктом 2 Правила 28 Регламенту Суду, що унеможлиблює участь конкретного судді в розгляді конкретної справи.

19. Не існує встановленого строку для подання таких зовнішніх заяв оскільки Суд роз'яснив, що відповідальність за виконання Правила 28 і, зокрема, принципу об'єктивної безсторонності, не може бути покладено виключно на ініціативу сторін.¹ Однак, хоча в окремих випадках, коли це виправдано конкретними обставинами справи, може застосовуватися певна гнучкість, Суд забезпечує, щоб процедура відводу не піддавалася зловживанням (див. далі).

20. Для заявників це зазвичай означає, що вони повинні подати заяву про відвід якомога раніше. Вони також можуть заявити про відвід на пізнішому етапі провадження, наприклад, якщо в цей час на посаду вступив новий суддя або для розгляду їхньої справи було призначено суддю *ad hoc*. Уряд – відповідач, як правило, має висловити будь-які занепокоєння щодо упередженості під час подання своїх зауважень до Суду, і лише у виняткових випадках — після цього.

V. Склад, який вирішує справу

21. Для того, щоб мати реальну та ефективну можливість порушити питання щодо ймовірної безсторонності конкретного судді до моменту розгляду їхньої справи, сторони провадження повинні мати можливість дізнатися, які судді, ймовірно, будуть вирішувати їхню справу. З огляду на обсяг справ, які розглядає Суд, і його методи роботи, неможливо заздалегідь повідомити сторонам імена суддів, які розглядатимуть кожну окрему справу. Фактично таке повідомлення може й систематично здійснюється лише у справах, що розглядаються Великою Палатою.

22. Однак з метою забезпечення максимальної прозорості та доступності свого судового процесу Суд опублікував в Інтернеті повні списки різних судових складів, що діють у кожній з п'яти його Секцій, включно зі списком окремих суддів, обраних Державою, що дає сторонам змогу в більшості випадків заздалегідь визначити, які судді, найімовірніше, будуть вирішувати їхню справу.

23. На практиці це означає, що всі заявники можуть ознайомитися зі списком окремих суддів, призначених для розгляду справ проти однієї або декількох Договірних Сторін – відповідачів. Так, вони мають можливість заздалегідь визначити, який суддя може розглядати їхню справу, якщо про це не буде повідомлено Договірній Стороні – відповідачу, згідно з підпунктом (b) пункту 2 Правила 54 Регламенту Суду.

24. Стосовно справ, про які було повідомлено Договірній Стороні – відповідачу, згідно з підпунктом (b) пункту 2 Правила 54 Регламенту Суду, то не пізніше цього моменту сторонам повідомляється про передання їхньої справи до конкретної Секції. Вони можуть ознайомитися із загальнодоступними списками складів Палат і Комітетів, що діють у межах відповідної Секції, з метою перевірки ймовірного складу суддів, які можуть вирішувати їхню справу. Якщо вони вважають, що конкретний суддя не повинен брати участь у вирішенні їхньої справи з однієї з причин, перелічених у Правилі 28 Регламенту Суду, вони можуть заявити про відвід цього судді, належним чином обґрунтовуючи свою заяву.

1. Див. рішення у справі «*X проти Чеської Республіки*» (*X v. the Czech Republic*) (перегляд), № 64886/19, § 15, від 30 березня 2023 року.

25. У разі призначення судді *ad hoc* у справі проти Договірної Сторони, сторони повідомляються про це листом одразу після такого призначення. У цей момент вони можуть подати заяву про відвід судді *ad hoc* з тих самих підстав і за тією самою процедурою, що передбачаються Правилом 28 Регламенту Суду.

VI. Виняткові заходи після вирішення справи

26. Можуть виникати поодинокі ситуації, коли сторони не мали об'єктивної можливості дізнатися, який суддя (судді) братиме участь у вирішенні їхньої справи.

27. Стосовно рішень, то відповідно до Правила 80 Регламенту Суду, сторони можуть звернутися з клопотанням про перегляд рішення в разі виявлення факту, який за своїм характером міг мати вирішальне значення і який на той час, коли проголошувалося рішення, був невідомий Суду й не міг бути відомий цій стороні. З огляду на принцип остаточності рішень, передбачений статтею 44 Конвенції, і зважаючи на те, що перегляд ставить під сумнів остаточний характер рішень Суду, процедура перегляду, яку не передбачено Конвенцією, але було введено Регламентом Суду, є винятковою. Тому клопотання про перегляд рішень розглядаються з особливою ретельністю (див. рішення у справі «Пардо проти Франції» (*Pardo v. France*) (перегляд – прийнятність), від 10 липня 1996 року, § 21, Звіти про рішення та ухвали 1996-III). Як свідчить нещодавня практика Суду, можливість перегляду може включати питання безсторонності (див. рішення у справі «Х проти Чеської Республіки» (*X v. the Czech Republic*) (перегляд), № 64886/19, §§ 7-21, від 30 березня 2023 року). Необхідність неухильного дотримання принципу об'єктивної безсторонності може за виняткових обставин вимагати перегляду рішення Суду, якщо було доведено, що існують підстави для відводу судді.

28. Водночас неможливо подати клопотання про перегляд ухвали про неприйнятність, яка за своєю природою є остаточною та не підлягає оскарженню. У таких ситуаціях Суд, однак, може поновити провадження у справі. Попри те, що ні Конвенція, ні Регламент Суду прямо не передбачають такої можливості, згідно з його практикою, за виняткових обставин, коли було допущено явну помилку щодо питань факту або в оцінці відповідних вимог щодо прийнятності, в інтересах справедливості Суд має невід'ємне право поновити провадження у справі, яку було визнано непринятною, і виправити такі помилки (див., наприклад, ухвалу у справі «Боеленс та інші проти Бельгії» (*Boelens and Others v. Belgium*) (ухв.), № 20007/09 та інші, § 21, від 11 вересня 2012 року). Не можна виключати, що такі помилки можуть також стосуватися безсторонності судді.

29. Однак важливо підкреслити, що жоден із цих заходів не може бути запроваджений як засіб оскарження рішень або ухвал Суду. Як зазначено вище, вони можуть бути застосовані лише в тих дуже рідкісних і виняткових випадках, коли сторони не мали можливості дізнатися, що саме цей суддя буде розглядати їхню справу, а також про його неможливість брати участь у розгляді справи з однієї з причин, перелічених у Правилі 28 Регламенту Суду. Суд ретельно розгляне будь-які клопотання, які порушують питання щодо безсторонності, подані після вирішення справи. Він забезпечить, щоб будь-які образливі, необґрунтовані, непідтверджені доказами або безпідставні скарги у зв'язку з цим не бралися до уваги (див., *mutatis mutandis*, підпункт (b) пункту 4 Правила 36 Регламенту Суду).